

KOMPETENCIJE MLADIH
MAGISTARA KNJIŽNIČARSTVA
ZA RAD U NARODNIM KNJIŽNICAMA

ZBORNIK RADOVA

03 / GRADSKA KNJIŽNICA MARKA
MARULIĆA SPLIT : 1951. - 2021.

39 / DIGITALNI LABORATORIJ NSK -
JE LI DRUGAČIJI NAČIN RAZMIŠLJANJA DOVOLJAN?

47 / KOMPETENCIJE KNJIŽNIČARA
U SVJETLU NOVOG NORMALNOG

59 / SURADUJMO DIGITALNO:
WEB ALATI ZA PROMOCIJU FONDA
SVEUČILIŠNE KNJIŽNICE U SPLITU

69 / KOMPETENCIJE MLADIH
MAGISTARA KNJIŽNIČARSTVA
ZA RAD U NARODNIM KNJIŽNICAMA

77 / UPRAVLJANJE PROMJENAMA -
VIZIJE, IZAZOVI I KONCEPT
RAZVOJA KNJIŽNICE ZA NOVE GENERACIJE
(NA PRIMJERU GRADSKE KNJIŽNICE POŽEGA)

93 / NOVI OBLICI POTICANJA
ČITANJA KOD DJECE I MLADIH:
ULOGA NOVE GENERACIJE KNJIŽNIČARA
NA PRIMJERU GISKO TJEDNA HARRYJA POTTERA

GRADSKA KNJIŽNICA
MARKA MARULIĆA SPLIT :
1951. - 2022.

IVANKA KUIĆ
kuicivanka@gmail.com

Sažetak

U prvom dijelu rada izneseni su do sada nepoznati podaci o osnivanju Gradske knjižnice Marka Marulića u Splitu koja je započela s radom 1. svibnja 1951. godine. Činjenice o njezinom osnivanju i prve godine djelovanja kontekstualizirane su ideološko-političkim horizontom hrvatske poratne modernizacije. U procesu industrijalizacije kao najvažnijem sektoru gospodarstva, knjižnice su prepoznate kao područje ostvarivanja važnih društvenih ciljeva: trebale su osigurati široku dostupnost knjige i znanja za sve socijalne slojeve. U nastavku rada opisan je razvoj Gradske knjižnice do 2022. kada je obilježeno 70. godina djelovanja. Prateći proces osamostaljenja i legitimiranja Knjižnice i hrvatskog knjižničarstva, kao stručnog sustava koji se već od 1960. i prvog Zakona o knjižnicama, ravnaju prema zakonima, standardima i normama hrvatskog i svjetskog knjižničarstva, opisuje se stručni i programski razvoj GKMM-a. Tranzicija prema modernoj knjižnici, što ona danas predstavlja, podrazumijeva sudjelovanje u hrvatskim knjižničnim programima usmjerenim na stručni razvoj, kulturni prosperitet, dostupnost informacija i znanja, potporu intelektualnim slobodama i jačanje socijalne komunikacije. Danas se GKMM nalazi u dinamičnom prijelazu iz faze „transakcije“ prema novom modelu rada kojim se snažnije otvara prema zajednici i djeluje kao mjesto susreta i društvenih interakcija.

Ključne riječi

Gradska knjižnica Marka Marulića (1951. – 2022.), osnivanje (1951.), odjeli za djecu i mlade, matična služba (1960. – 2022.), informatizacija.

Gradska knjižnica Marka Marulića Split : 1951. – 2021.

Gradska knjižnica Marka Marulića Split (GKMM) proslavila je tijekom 2021. godine 70 godina djelovanja. To je prilika da se podsjetimo njezinih početaka: osnivanja, djelovanja i razvoja, polazeći od toga da vremenski kontinuitet koji opisujemo nije samo kronologija događaja nego opis socijalnog i kulturnog fenomena koji možemo nazvati strukturom dugog trajanja i koji u neprekidnom procesu promjena i usklađivanja s lokalnim i globalnim okruženjem opstaje kao dokaz težnji i napora suvremenog čovjeka za ostvarenjem ideala – prava na informaciju, znanje i obrazovanje, intelektualne i demokratske slobode. Narodne su knjižnice globalni fenomeni koji u modernom društvu imaju mjesto i funkciju što se razvila iz naizgled jednostavne, a zapravo složene, koliko je i sam čovjek složen, jezgre ljudskih želja i potreba. Ovim kratkim pregledom, a Knjižnica zasigurno zaslužuje opširniji, želimo opisati na određenim ključnim točkama kako je sinkronijski i dijakronijski rastao taj izvanredni projekt ljudskih težnji i kreacije i kako su napori društva i jednako tako knjižničara, utkani u njegov razvoj doveli do izgradnje knjižnice dizajnirane po mjeri čovjeka kakva je ona danas. Jednako tako u ovom članku želimo dati sliku jednog perioda djelovanja koji ni u kom slučaju nije bio jedinstven niti ga možemo opisati kao jedinstven označitelj, već kao vrijeme intenzivne preobrazbe i dinamike premrežene djelovanjem pojedinaca i stručnjaka. Stoga s pravom možemo postaviti pitanje – što ona danas znači Splitu i koje je njezino mjesto u Republici Hrvatskoj? Odgovor na to pitanje razlog je nastanka ovoga teksta.

Posudbena biblioteka – osnivanje i početak djelovanja

Današnja Gradska knjižnica Marka Marulića Split započela je s radom 1. svibnja 1951. godine nakon dužih priprema i rasprava koje su vođene na sjednicama Narodnog odbora Grada Splita tijekom 1949. i 1950. godine. Činjenica da osnivački akt do sada nije pronađen omogućuje različita tumačenja o datumu osnivanja, pa se stoga želimo ukratko osvrnuti na inicijative za njezinim osnivanjem koje su dovele do samorazumljivog povijesnog rezultata. Rasprave koje su tada vođene o Posudbenoj biblioteci (kako su je tada nazivali) na pojedinim zasjedanjima Narodnog odbora Grada Splita pokazuju kakav je bio odnos prema knjizi i u njoj zabilježenom znanju u vrijeme njezina osnivanja te kakvu je važnost tadašnje društvo pridavalo knjizi i knjižnici s obzirom na njezinu zadaću da osigura slobodan pristup potrebnom znanju.

Poslijeratno društvo u tadašnjoj državi, socijalističkoj Jugoslaviji, oblikovalo se prema načelima socijalističke modernizacije s naglaskom na industrijalizaciju, elektrifikaciju i urbanizaciju. Tako postavljeni ciljevi poslijeratne obnove trebali su brza rješenja i u drugim područjima društvenog života: u društveno-političkom sustavu, prosvjeti i kulturi, u promjeni socijalnih odnosa, točnije u rodnoj i klasnoj emancipaciji i tradicionalnoj paradigmi odnosa selo-grad. Kulturna preobrazba društva kao temelj političkih, društvenih i gospodarskih promjena istakla je „suzbijanje nepismenosti“ i ubrzano obrazovanje kao najvažniji problem nove države. U takvoj situaciji kultura i prosvjeta dobivaju društveno odgovorne zadatke stvaranja novog čovjeka kao temeljnog elementa ostvarenja društvenih ciljeva, obrazovanog i sposobnog da se uključi u ostvarenje ciljeva i temeljnih zadataka društva. Radi što bržeg opismenjavanja i stjecanja potrebnog znanja radnika za rad u industriji, osnivaju se nove škole, započinje kampanja masovnih osnivanja analfabetskih tečajeva i čitateljskih grupa, nesustavno osnivanje sindikalnih, seoskih i gradskih knjižnica te školskih knjižnica, čija je funkcija bila ubrzano obrazovanje i osposobljavanje, ali bez pravih uvjeta za uspješno djelovanje. U takvom poslijeratnom zamahu osnovana je i današnja GKMM pod nazivom Posudbena biblioteka kao legitimitet novog društva u nastajanju.

Potreba osnivanja Posudbene biblioteke kao gradske ustanove u kontekstu problema uspješnog i društveno usmjerenog provođenja procesa obrazovanja prvi put se spominje u službenim dokumentima Narodnog odbora Grada Splita 1949. godine.¹ Na sjednici održanoj 15. srpnja 1949. u raspravi o radu Prosvjetnog povjerenstva i aktivnostima i uspjesima na planu prosvjete i kulture, borbe protiv nepismenosti kao najvažnijeg društvenog cilja te o sudjelovanju knjižnica u aktivnostima propagiranja knjige istaknuto je vrlo kratko i bez dodatnog obrazloženja da je u ostvarenju tih ciljeva *primijećeno pomanjkanje posudbene biblioteke*.² Na sjednici Izvršnog odbora Narodnog odbora Grada Splita održanoj također 15. srpnja 1949. u kontekstu rasprave o prosvjetnim problemima i radu Povjereništva za prosvjetu također se raspravljalo o posudbenoj biblioteci. U diskusiji se ističe *potrebu jedne prostorije za posudbenu biblioteku, čitaonicu te potrebu Gradske biblioteke* (današnje Sveučilišne knjižnice u Splitu) i

1 Ovdje treba napomenuti da je *Posudbena biblioteka*, današnja GKMM osnovana kao izraz specifične društvene potrebe određenog vremena i društva. U tom smislu, ona ne nasljeđuje knjige, prostor i druga sredstva neke knjižnice iz ranijih razdoblja. Međutim, nasljeđuje kulturnu praksu osnivanja pučkih knjižnica i čitaonica u Splitu čiji su vlasnici bila pojedina društva. Tako su prije Prvog svjetskog rata u Splitu osnovane 1909. knjižnica Hrvatskog akademskog društva „Pavlinović“, 1913. „Gradska pučka knjižnica“ u vlasništvu Hrvatskog sokola koja je djelovala do početka Drugoga svjetskog rata, 1909. „Biblioteka popolare Spalato“ kao i knjižnice drugih splitskih društava. O tome više: Kuić, I.: Pučke knjižnice i čitaonice na početku 20-og stoljeća. U: Izazovi pisane baštine. Osijek : Filozofski fakultet, 2005.

2 HR-DAST, Knjiga sjednica, XI. Redovna sjednica Gradskog odbora u Splitu, 15. 7. 1949., str. 29. Iz diskusije odbornika Branka Zupe. Naglašeno je da se traži takav prikladan prostor za biblioteku.

njenog materijalnog obezbeđenja.³

Kao rezultat tih diskusija i razumijevanja važnosti posudbene biblioteke na XII. sjednici NO Grada Splita u Planu rada za III. kvartal 1949. godine u razdjelu Prosvjeta usvojen je kratak zaključak pod točkom 12. *Otvoriti posudbenu biblioteku u gradu Splitu.*⁴ Na toj sjednici raspravljalo se i o sudjelovanju mnogih splitskih knjižnica u kulturnim aktivnostima.⁵ Iz diskusije se može uočiti koja su bila očekivanja od splitskih knjižnica, one su trebale pronalaziti nove *načine i forme agitacije knjige*, posebice među radnicima koji se najmanje koriste knjižnim fondom. Naglašeno je da za radnike veći značaj ima jedna posudbena knjižnica koja bi im mogla posuđivati knjige da ih čitaju kod kuće: *Naravno da je za njih od većeg značaja jedna posudbena biblioteka koja bi im mogla literaturu davati na čitanje kući i zato je nužno što prije otvoriti jednu takovu ustanovu u gradu. To treba učiniti jer su svi veći gradovi kod nas to učinili.*⁶ I u pojedinim novinskim člancima najavljivalo se otvaranje knjižnice i čitaonice tijekom 1947.⁷ Nastojanje za osnivanjem posudbene biblioteke u Splitu reflektiralo je tadašnju socijalnu epistemologiju, tj. društvene uvjete znanja: knjiga je nužan uvjet pristupu znanju, a knjižnica je društveno korisna ustanova i uvjet društvenoga razvoja. Knjižnica je ustanova koja omogućuje osobni razvoj i napredak i pomaže u smanjenju jaza između obrazovanih i neobrazovanih. Stoga je poruka tadašnjega društva bila – osnivajmo knjižnice i učinimo knjigu dostupnom.⁸ Na temelju diskusije i zaključaka iz 1949. u Prijedlog budžeta NO Grada Splita za 1950. uvrštena je Posudbena

3 HR-DAST, Knjiga sjednica, Zapisnik sa XXI. sjednice I.O. N.O. Grada Splita, 15. 7.1949. Iz diskusije Zore Rosandić, povjerenice za prosvjetu. Od ideje traženja nekog prikladnog, vjerojatno već uređenog prostora, kasnije se odustalo. Pristupilo se dugotrajnom uređivanju prostora i to vjerojatno prostora u Bosanskoj ulici.

4 HR-DAST, Knjiga sjednica, XII. redovno zasjedanje N.O. Grada Splita, 20. i 21. 10. 1949. Plan rada za III. kvartal 1949., Razdjel Prosvjeta, točka 12, str. 46.

5 Prosvjeta i kultura u prvim poratnim godinama oslanjala se na široku platformu zasnovanu na djelovanju raznih kulturnih udruga, frontovskih, sindikalnih i drugih aktivnosti te kulturnih ustanova osnovanih u prethodnim razdobljima. Od njih se očekivala široka propaganda za jače korištenje knjiga i knjižnica te jednaka aktivnost u približavanju knjige, posebice radnicima koje je trebalo opismeniti i obrazovati za potrebe rada u industriji. O tome je na sjednicama najviše govorio Branko Zupa od kojeg također saznajemo da se u Zagrebu razgovara o uspostavi centralnog kataloga za Dalmaciju i da se očekuje donošenje savezne uredbe o knjižnicama. HR-DAST, Knjiga sjednica, XII. Redovna sjednica NO Grada Splita, 20. i 21. 10. 1949., str 54–55.

6 HR-DAST, Knjiga sjednica, XII. Redovna sjednica NO Grada Splita, 20. i 21. 10. 1949., str 54–55. Iz diskusije odbornika Branka Zupe.

7 U članku „Dom kulture Mjesnog sindikalnog vijeća u Splitu postaje centar kulturnog života radničke klase“ najavljuje se skoro otvaranje „biblioteke s čitaonicom“ u Domu kulture Mjesnog sindikalnog vijeća. Knjižnica će imati 2000 knjiga i raznovrsnu štampu i omogućiti radnicima da „kulturno-prosvjetno uzdižu. *Slobodna Dalmacija*, V(1947), 3.1..

8 U članku „Posudbena biblioteka jedan od daljnjih uslova za stručnu, kulturnu i ideološko-političku izgradnju radnih ljudi“ naglašava se potreba njezina osnivanja jer je njezina uloga da „svim onim djelima koja nam osvjetljavaju zbivanja i događaje u svijetu, nove pronalaskе, primjenu novih sredstava u proizvodnji i dr. *Slobodna Dalmacija*, VI(1948), str. 3 (13. 6.).

biblioteka sredstvima za plaće i dodatke, za operativne i funkcionalne rashode.⁹ Držimo, stoga, da bi 1950. mogla biti godina osnivanja današnje GKMM.

Premda tijekom 1950. nije puno učinjeno na uređenju prostorija za buduću posudbenu biblioteku, ipak su se svo to vrijeme javljali zahtjevi za njezinim što skorijim otvaranjem. Pitanje njezina otvaranja ponovno je potaknuto početkom 1950. U diskusiji o jačanju kulturno-zabavnog života u Splitu kao potrebi svih stanovnika, odbornik Branko Zupa ocijenio je da postoji nerazumijevanje potreba kulturnog života kod nekih poduzeća, ali i u Prosvjetnom savjetu koji prednost daje opismenjavanju i tečajevima kao dominantnim strategijama u prevladavanju problema nepismenosti. Razlike u mišljenju o važnosti posudbene biblioteke za kulturni razvoj Splita počivale su očito na razlikama između koncepata brzog postratovskog kulturnog angažmana i racionalnog pristupa u izgradnji sustava kulturnih institucija pa se tako *prostorije za posudbenu biblioteku rješavaju više od godinu dana, a to zato što je Povjerenstvo obrta i industrije više pažnje poklanjalo jednoj komisionoj radnji nego posudbenoj biblioteci.*¹⁰ Koncem 1950. Odjel za prosvjetu NO Grada Splita dodijelio je *Posudbenoj biblioteci* između 200.000 i 300.000 dinara za nabavu knjiga,¹¹ pa su tako u 1950. zaokružene najvažnije odluke u vezi s njezinim osnivanjem. Krivnja je za otezanje s radovima, prema mišljenju Branka Zupe, na dugom traženju odgovarajućeg prostora, a kad su prostori pronađeni već je tada bilo jasno da ne odgovaraju potrebama buduće posudbene biblioteke.¹² Kako su radovi trajali dugo i obavljani sporo, Slobodna Dalmacija početkom 1951. kritički se osvrnula na stanje u splitskim knjižnicama i na mogućnost korištenja knjiga, naglašavajući pritom važnost osnivanja posudbene biblioteke.¹³

9 U Prijedlog budžeta NO Grada Splita koji je bio na raspravi na XIII. sjednici NO GO Splita od 8. 2. 1950. uvrštena je i Posudbena biblioteka. Razdjel „ Prosvjeta“, glava 11. Sredstva za plaće i dodatke bila su predviđena u iznosu od 148.000 din., materijalni troškovi u iznosu od 33.000, operativni rashodi 33.000 i funkcionalni rashodi 60.000 din. – ukupno 241.000 din. HR-DAST, Knjiga sjednica 19. 2.1949. – 11. 2. 1950, Zapisnik sa XIII. Redovne sjednice NO GO Splita, 10. i 11. 2.1950. Prilog zapisniku XIII. sj.

10 HR-DAST, Zapisnik sa XIII. Redovnog zasjedanja NO Grada Splita , 10. i 11. 2. 1950. Diskusija Branka Zupe. Na istoj sjednici usvojen i Prijedlog budžeta za 1950., str. 39 – 40.

11 Arhiv GKMM. Iz teksta „Narodna knjižnica u Splitu otvorila dvije nove podružnice“, 20. 8. 1971. u potpisu Čedo Čuković.

12 Nešto više o razlozima kašnjenja s otvorenjem posudbene biblioteke saznajemo iz diskusije Branka Zupe u vezi s budžetom za 1951. godinu. Prema njemu, inicijativa za osnivanjem Biblioteke započela je još 1948. godine, ali su problemi nastali zbog traženja odgovarajućih prostora. Zupa drži da i sadašnji prostor, koji se dugo uređuje, ne odgovara i predlaže da se Biblioteka i Čitaonica (koju se namjerava smjestiti u prostoru bivše Gradske štedionice) smjeste zajedno jer bi se tako postiglo učinkovitije djelovanje Biblioteke (tu bi se čitale novine i časopisi, ali i knjige) i postigle uštede na osoblju. Predlaže da se prostori koje se upravo priprema za Posudbenu biblioteku ustupe Pionirskoj organizaciji i tu smjesti Pionirska biblioteka koja u Marulićevoj ulici nema odgovarajući prostor. Vidi: IV. redovno zasjedanje NO. Grada Splita, 13. i 14. 2. 1951. Rasprava o budžetu za 1951. godinu. Diskusija odbornika Branka Zupe. Iz njegove diskusije dade se zaključiti da su sredstva koja su planirana u budžetu za 1950. godinu bila potrošena za uređenje prostora i nabavu opreme.

13 Početkom 1951. Slobodna Dalmacija u članku „Za pravilno korištenje Gradske biblioteke“ objavila je kritički

Koncem 1950. razdvajanjem Povjerenstva za prosvjetu i kulturu na Savjet za prosvjetu i Savjet za kulturu i umjetnost stvoreni su bolji uvjeti za praćenje i rješavanje problema u splitskoj kulturi. Osnovan je poseban kolegij za narodno prosvjećivanje koji će *rukovoditi Gradskom i Posudbenom bibliotekom te sa općeobrazovnim tečajevima*.¹⁴ Novoosnovani Savjet ponovno je potaknuo pitanje otvaranja Posudbene biblioteke, zahtijevajući u travnju 1951. da se Posudbena biblioteka što prije otvori. Nakon toga je u Slobodnoj Dalmaciji najavljeno njezino otvaranje 1. svibnja 1951.: *otvorit će se 1. maja toliko potrebna biblioteka i čitaonica*.¹⁵ Posudbena biblioteka¹⁶ započela je tako s radom 1. svibnja 1951. Smještena je u prostorijama zgrade u Bosanskoj ulici br. 2. s početnim knjižnim fondom od 5.000 svezaka. Oko 1.000 knjiga poklonila joj je Gradska biblioteka iz fonda duplikata. Tijekom pripremnih radnji za otvaranje Biblioteke u travnju 1951. u prostorijama Biblioteke knjige su popisane (inventarizirane), katalogizirane i smještene na police. O tome je javnost grada izvještena u skromnoj obavijesti objavljenoj u Slobodnoj Dalmaciji od 3. svibnja 1951. Čitaonica je bila otvorena 1952. i smještena u Nelipičevoj ulici. Već je na početku uočeno da su najbrojniji korisnici upravo đaci osnovnih i srednjih škola, pa je 1955.¹⁷ osnovan Dječji odjel (često nazivan pionirska biblioteka) za školsku djecu kao posebnu korisničku skupinu. Smješten je u Omladinskoj ulici s fondom od 900 knjiga. Bio

osvrst na rad splitskih knjižnica i na činjenicu da se s pripremama za otvorenje Posudbene biblioteke oteže. „Već više puta naglašena je u našoj štampi potreba da se u Splitu osnuje posudbena biblioteka u kojoj će građanstvo moći da posudi knjige na čitanje. Povjerenstvo prosvjete Narodnog odbora grada Splita pristupilo je osnivanju te biblioteke, ali se to oteglo i posudbena biblioteka **nikako da se osnuje**.“ (Držimo da je Zupa vjerojatno želio reći – **nikako da se otvori**). Osnivanje posudbene biblioteke kvalificirano je kao gorući problem od kojeg ovisi „privlačenje širokih narodnih masa Splita knjizi“. U članku je ocijenjeno da su oko 80 % korisnika Gradske biblioteke učenici srednjih škola, a tek oko 2 % radnici što je bio mali učinak za tadašnje modernizacijske ciljeve opismenjanja i stručnog usavršavanja radnika. *Slobodna Dalmacija*, IX(1951), br. 1845(6. 1.), str. 2.

14 Zapisnik V. sjednice IO NO Grada Splita, 1. 9. 1950. Točka I. Prijedlog o decentralizaciji NO Grada Splita. Osnovano je 5 kolegija s različitim zadacima. HR-DAST, Knjiga – Redovne sjednice IO NO Grada Splita, Zapisnici 13. VII. 1950. 9. 4. 1952.

15 „Dva savjeta za kulturu i umjetnost“. *Slobodna Dalmacija*, 9(1951), 1927 (13. 4.), str. 2. U svim kotarima i mjesnim narodnim odborima u Dalmaciji osnovani su Prosvjetni savjeti (1950.) koji su se bavili kulturnim i prosvjetnim pitanjima, ali se ubrzo uvidjela potreba da se u Splitu i Dubrovniku, kao i u drugim većim mjestima po potrebi, osnuju posebni savjeti za kulturu i umjetnost jer je u tim gradovima kulturni i umjetnički život daleko složeniji. U Savjet za kulturu i umjetnost birani su likovni i kazališni umjetnici te predstavnici kulturnih i znanstvenih ustanova.

16 „Otvaranje Posudbene biblioteke“. U novim prostorijama u Bosanskoj ulici br. 2 otvorena je posudbena biblioteka. Biblioteka će biti otvorena svakog dana (osim nedjelje i blagdana) od 8–12 i od 4–7 sati. *Slobodna Dalmacija* (1951), br. 1943 (4. 5.), str. 4.; Prema nekim napisima u *Slobodnoj Dalmaciji* otvorena je 2. svibnja 1951. Isto, 1951. (23. 5.), str. 4.

17 Godina osnivanja Dječjeg odjela različito se navodi: prema nekim autorima to je 1953, ponegdje stoji 1955. U ovom tekstu kao godina osnivanja prihvaćena je 1955. jer je tako u izvještaju o problematici Posudbene biblioteke, Pionirske biblioteke i Čitaonice iz 1957. naveo Branko Zupa, tadašnji ravnatelj. Čini se kako se kod planiranja uređenja prostora za Posudbenu biblioteku u početku nije pomišljano na dječji odjel. Ta se ideja javila kasnije, a zasigurno je utjecaj imao i Zakon o odnosima roditelja i djece iz 1947. kojim je istaknuto načelo „pravo djece iznad svega“ – pravo na odgoj, na naobrazbu za svjesne građane, odane novom društvu što je također bio poticaj za osnivanje dječjih odjela i u drugim gradovima u Hrvatskoj. Jednako tako i za otvaranje prvog dječjeg odjela u Gradskoj knjižnici Zagreb.

je to jedan od prvih dječjih odjela u Republici Hrvatskoj.¹⁸

Posudbena biblioteka nalazila se tih prvih godina u neprikladnom prostoru, na što je već ranije upozoravano. NO Grada Splita stoga je 1953. donio odluku o povećanju budžeta za Posudbenu biblioteku: *Pošto je prostorija u kojoj je smještena veoma mračna te svjetlo gori preko cijeloga dana potrebno je povećati (budžet) za 4.000 din. za osvjetljenje jer se broj korisnika znatno povećao.*¹⁹ U Biblioteci su tada bile zaposlene 4 osobe: uz upravitelja, poslove su obavljali knjižničarka, kancelarijski službenik i nadzornik čitaonice.

Preseljenje u novi prostor

Do 1956. godine Posudbena je biblioteka djelovala u nepodesnim i skučenim prostorima u Bosanskoj i Nelipićevoj ulici. Potrebe za knjigama kao i broj korisnika su rasli pa je 1956. donesena odluka da se Biblioteka premjesti u prizemlje zgrade tadašnjega Doma kulture (ex Biskupova palača). Već tada se naime shvatilo da je Posudbena biblioteka važan činitelj novog društvenog legitimiteta, urbanog identiteta i kulturne politike grada Splita. Kao uvjet promjena, čiji je subjekt čovjek i njegovo znanje, sudjelujući u ostvarivanju ideološkog horizonta modernizacijskog procesa što se provodio „odozgo“ i oblikovanju novog socijalnog radničkog sloja koji će iznijeti zadaće ubrzane industrijalizacije, u tom mračnom i skučenom prostoru u kojem se nalazila nije mogla uskladiti svoje funkcije i društvene obveze s povećanim zahtjevima radne, socijalne i kulturne preobrazbe. U kontekstu stvaranja nove socijalne situacije i novog kulturnog pejzaža Splita, preseljenje u nove prostore značilo je početak izgradnje novog

18 U kontekstu povijesti dječjih knjižnica u Hrvatskoj treba spomenuti da je 1947. u Splitu djelovala i „Pionirska biblioteka“ smještena u „Pionirskom domu“ u Splitu s početnim fondom od 600 knjiga nabavljenih akcijama prikupljanja. „Pionirski dom u Splitu“ *Slobodna Dalmacija*, V(1947), (28.1.), str. 3; Prvotno je bila smještena u zgradi stare Realke, a koncem 1949. bila je smještena u početku u Marulićevoj ulici također s fondom od 600 knjiga, a potom premještena u Marmontovu ulicu br. 3. Vidi: „Posudbena biblioteka za Splitske pionire“. *Slobodna Dalmacija*, 8(1950), 1813, (28. 11.), str. 2. U istom članku iznose se neki detalji o njezinu radu. Uz puno pohvala zbog važnosti ove dječje knjižnice iznose se i neke primjedbe: jedna od najvažnijih odnosila se na nabavu i izbor knjiga u knjižnici namijenjenoj djeci i na potrebu aktivnijeg sudjelovanja knjižničara (bibliotekara) u upućivanje djece da čitaju i što da čitaju. Potreba za knjigama za djecu te razumijevanje važnosti čitanja za njihov kulturni razvoj osjećala se u gradu već duže vrijeme. Nije nam poznato kad je premještena u Omladinski dom, ali je pouzdano da je 1953. u tom prostoru djelovalo i „Pionirsko kazalište“. To se može zaključiti na temelju dopisa MSV-a (Međuopćinskog sindikalnog vijeća) „Pionirskom kazalištu“ kojim se upozorava na moguću otkaz prostorija ukoliko uprava ne spriječi ispade i loše ponašanje mladih koji dolaze na različita podučavanja u „Pionirskoj biblioteci“ (HR-DAST, Fond MSV-a, Dopis br. 145, od 11. XI.1953.). Iako za to nemamo potvrda moguće je da je ova knjižnica zbog loših uvjeta rada 1955. bila pridružena Posudbeno biblioteci i da je bila temelj današnjeg Odjela za djecu. MSV nije bio njezin vlasnik nego je to bila Pionirska organizacija.

19 HR-DAST. Sjednica N.O. grada Splita, 27. XI. 1953., Prijedlog povećanja budžeta za 1953., str. 6 – 7. Kao sljedeća stavka predložena je nabava jednog „omara za kartoteku“, sredstva za razliku u najamnini i za nabavu novih knjiga, jer se broj članova „veoma povećao“, u iznosu od 70.000 din. Dalje se predlaže da je budući da se broj članova znatno povećao potrebno nabaviti više knjiga pa se predlaže dodatnih 170000 za tu svrhu. Prijedlog je usvojen. Na toj istoj sjednici na kojoj su dodijeljena velika sredstva za neke sportske klubove, napomenuto je da je Posudbena biblioteka bila prioritet još od 1949., ali su materijalne mogućnosti NO bile „slabe“.

urbanog identiteta povijesnog grada u kojem je Posudbena biblioteka bila jedan od važnijih aktera.

Uređenje novih prostorija započelo je u rujnu 1956.²⁰ Sva tri odjela Biblioteke (Posudbena biblioteka, Dječje odjeljenje i Čitaonica) uselila su se u novi prostor u prizemlju Doma kulture u ulici Ive Lole Ribara 4 u prosincu 1956.²¹ Biblioteka je zaprimala cijelu lijevu stranu prizemlja. U novom prostoru površine 271,50 m² stvoreni su bolji uvjeti za rad sva tri odjela, posebice za smještaj knjiga. S vremenom je i taj prostor postao premalen, posebno za organiziranje slobodnog pristupa knjigama čemu se težilo i što je kao praksa već uvođeno u hrvatske narodne knjižnice. Sav stručni rad organiziran je u istom prostoru u kojem su posuđivane knjige, pa stoga započeta izrada abecednog, stručnog i naslovnog kataloga nije mogla biti dovršena.²² Nedostatak knjiga bio je veliki problem hrvatskih narodnih knjižnica. Poduzimane su različite akcije koje su trebale omogućiti što lakši dolazak do knjige, osobito u seoskim naseljima udaljenim od središta. U jednoj takvoj akciji sudjelovala je i Biblioteka. Godine 1957. zabilježene su prve javne aktivnosti kojima se uključila u promociju knjige i čitanja. U okviru predizbornog natjecanja knjižnica i čitaonica za upisivanje novih korisnika, Posudbena biblioteka pozvala je knjižnice većih sindikalnih podružnica i ostalih organizacija u Splitu i okolici na natjecanje. Od početka akcije do polovice veljače 1957. u Biblioteku je upisano 1.200 članova, a među njima i 70 radnika što je posebno istaknuto.²³ I pored takvog uspjeha u osnovi je to bio pokazatelj stihijskog stvaranja čitateljske publike s ciljem postizanja nominalno (po broju

20 „O načinu uređenja prostora za Posudbenu biblioteku i njena tri odjela: Posudbena biblioteka, Pionirska biblioteka i Gradska čitaonica.“ Pojedina poduzeća nudila su besplatno uređenje prostorija u zamjenu za prostore koje je biblioteka imala u Bosanskoj i Nelipičevoj ulici. HR-DAST, Fond Doma kulture, Zapisnici, sastanak Upravnog odbora Doma kulture, 25. 9. 1956.

21 Ugovor o korištenju prostorija za Posudbenu biblioteku potpisan je 15. 12. 1956. HR-DAST, Fond Dom kulture, Zapisnici, 1956. Troškovi uređenja prostorija riješena su tako što je poduzeće „Hrast“ u zamjenu za troškove ustupljen prostor Čitaonice u Nelipičevoj ulici. Ugovor je potpisan 21. 9 1956.

22 Prvih godina nakon završetka rata temelj kulturnog rada bio je zasnovan na prosvjećivanju širokih narodnih masa kao kulturnog zadatka. Zadatci prosvjećivanja i organizacije kulturnog života u gradovima i na selima, posebice rad na „likvidaciji nepismenosti“ bili su model kulturne produkcije kao način stvaranja novih formi života i razvoja socijalističkog društva i široka platforma društvenog djelovanja koja je uključivala sindikalne i druge društvene organizacije: mjesne i kotarske Prosvjetne savjete, osnovane odlukom Sabora Republike Hrvatske od travnja 1951., Narodni front, AFŽ, Narodna omladina, sindikalne organizacije većih privrednih poduzeća, brojna kulturno-umjetnička društva. Tako je 1951. u Splitu otvorena čitaonica NF-a (SD, 9. 5. 1951.), a nekoliko dana prije otvorenja Posudbene knjižnice ponovno je otvorena knjižnica i čitaonica u Brodogradilištu „Vicko Krstulović“. Slobodna Dalmacija, 9(1951), 1891(2. 3.), str. 2. Njezino osnivanje u ideološkom predlošku tadašnjega društva predstavljalo je praksu legitimacijskog prevođenja društvenih djelatnosti u industrijske obrasce. Uređenje ove knjižnice bio je uvjet kulturnog i stručnog usavršavanja radnika tada najvećeg poduzeća Brodogradilišta. Kulturni rad obilježavale su također različite propagandne aktivnosti: Tjedan knjige, Tjedan narodnog prosvjećivanja, Tjedan štampe, osnivanje marksističkih kružoka, čitalačkih grupa i sl. uz obvezu organiziranja analfabetskih tečajeva.

23 U okviru te akcije Prosvjetna skupština u Splitu pripremila je 8 pokretnih biblioteka (tipiziranih) koje su upućene u zagorska sela splitskog kotara. Nije poznato kad je akcija započela. U: „Aktivnosti knjižnica i čitaonica“, Narodna knjižnica, 2(1958), 1 (siječanj/veljača), str. 17. Knjige radnicima bio je gotovo formativni obrazac tadašnjih društvenih i socijalnih odnosa kao nužnost i zadatak kulturnog i obrazovnog sustava.

upisanih članova) što boljeg rezultata, bez stvarnog uvida u djelotvornost takvog usvajanja znanja. Ipak, u perspektivi, nastavak masovnih akcija osnažio je društvenu svijest o knjizi i knjižnici kao snažnoj kohezijskoj sili u dijeljenju zajedničkog dobra na korist svih slojeva stanovništva.²⁴

Prvu fazu razvoja Posudbene biblioteke obilježili su problemi ustrojavanja i potreba za boljim prostornim i financijskim uvjetima djelovanja. Nakon 1957. Biblioteka u novim prostorima postupno počinje jačati društvenu i kulturnu ulogu: odgovornost u osiguranju pristupa knjigama i znanju, smanjenju obrazovnog jaza u stanovništvu, razvijanju i zadovoljenju kulturnih potreba te poboljšanju kvalitete života stanovništva. Splitske knjižnice bile su pod upravom Povjerenstva za prosvjetu i kulturu Split. Polazeći od društvene potrebe i ostvarivanja društvenih ciljeva, oblikovan je javni diskurs o knjižnicama kao potrebnim i demokratskim ustanovama kulture i prosvjete. Novine su gotovo dnevno donosile obavijesti o stihijski organiziranoj kampanji za osnivanjem knjižnica i upisivanjem u knjižnice. Paralelno s tim procesima, u atmosferi općeg političkog i djelatnog zamaha te različitih akcija za približavanjem knjige stanovništvu, hrvatski knjižničari poduzimaju prve aktivnosti u izgradnji sustava hrvatskih narodnih knjižnica na načelima međusobne suradnje i stručnog rada na jedinstvenim principima.

Polazeći od kulturnog i ideološko-političkog okvira u kojem su knjižnice djelovale može se zaključiti da su zadaci narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj u prvim poratnim godinama bili usmjereni na opće prosvjećivanje i borbu protiv nepismenosti, stručno obrazovanje u cilju stvaranja obrazovanih i stručnih članova društva za potrebe ubrzane industrijalizacije i obogaćivanje kulturnog života. Držimo da su u tadašnjem društvu knjižnice bile ona kohezijska sila koja je povezivala dotad odvojene dijelove društva, tj. komunikacijski segment koji je odašiljao sliku jedinstvenosti društvenog djelovanja. Otuda su one dugo vremena bile pod posebnom paskom. Knjiga je trebala biti dostupno svima pod jednakim uvjetima. Kao izvor znanja ona je održavala društvenu ravnotežu i društvenu komunikaciju te bila brana od raspada toga društva. Brojne knjižnice osnovane tih godina bez odgovarajućih uvjeta djelovanja prestajale su s radom, što je bitno umanjivalo postignuća hrvatskog knjižničarstva. Ciljevi rada hrvatskih knjižnica pa i Posudbene biblioteke jasno su uobličeni osnivanjem Saveza knjižnica i čita-

24 Prema Ivanu Rogiću novo društvo moralo je hitno stvoriti industrijsko radništvo jer je u toj socijalnoj akciji preobrazbe svakodnevice radnik bio glavna legitimacijska figura. „Poredak, dakle, strukturno teži okameniti figuru industrijskog radnika na mjestu legitimacijske figure poretka...“. Stoga industrijski sektor „naprosto mora postati organizatorom većinskog staleža industrijskog radništva“, a jedan od važnih uvjeta njegova stvaranja bio je obrazovani radnik za rad u industriji. Rogić, I.: 5, 4: 489–500.

onica 1955.²⁵, pojavom stručnog časopisa „Narodna knjižnica“ 1957. godine te prvim Zakonom o knjižnicama iz 1960. kada struka, kao osamostaljeni sektor nove društvene prakse, postaje glavni moderator razvoja knjižničkog sustava.

Najveći problem Biblioteke u novom prostoru bio je nedostatak knjiga iako je fond tijekom 1957. povećan. Neke od problema s kojima se tada suočavala Biblioteka navodi ravnatelj Posudbene biblioteke u izvješću iz 1957. godine²⁶, u kojem naglašava brojne probleme s kojima se borila njezina uprava. Istaknuta je prije svega nedovoljna nabava knjiga i nemogućnost zadovoljavajućeg izbora beletristike, znanstvene i političke literature te literature za djecu, posebice lektire za osnovnoškolce i srednjoškolce te nedostatna novčana sredstva za kupnju. O tome se raspravljalo i u okviru Saveza knjižnica i čitaonica NR Hrvatske uz sugestije o financiranju nabave knjiga u hrvatskim narodnim knjižnicama. Pojačana nabava knjiga, zaključuje se u izvješću, svakako bi značajnije povećala broj čitatelja premda se svake godine broj povećavao. To je vidljivo iz statistike prvih godina djelovanja: 1951. *Posudbena biblioteka* je ubrzo nakon osnivanja imala 400 korisnika, 3.500 svezaka kupljenih knjiga i još oko 1.000 darovanih knjiga iz fonda Gradske biblioteke, a 1957. godine 1.700 korisnika s daljnjom tendencijom rasta i oko 24.000 knjiga što je i pored tako značajnog povećanja bilo nedovoljno.²⁷

Dječji odjel (Pionirska biblioteka) započeo je s radom 1955. s fondom od 900 svezaka knjiga, a 1957. imao je već 3.916 svezaka i 1.000 upisanih članova – djece do 14. godine, suočavajući se s jednakim problemom nedostatka dječjih knjiga, posebno lektire. Broj godišnjih posjeta Dječjem odjelu 1957. bio je oko 20.000 što znači da je svaki korisnik prosječno 20 puta posjetio Dječji odjel. Općenito, u prvim poratnim godinama izdavanje knjiga za djecu nije bilo dovoljno. Zbog povećanog broja djece i općeg demografskog rasta Splita trebalo je povećati knjižni fond za djecu, uvezati oštećene primjerke i omogućiti djeci potrebne knjige. Naglašena je i potreba pronalaženja prostora za čitaonicu za djecu u sklopu Doma kulture. Čitaonica, koja je prema izvješću dnevno imala

25 Pravila Saveza knjižnica i čitaonica NR Hrvatske, Narodna knjižnica, 1(1957), svibanj/lipanj br.1. Svrha je rada knjižnica i čitaonica u širenju i popularizaciji knjige i štampe i provođenju društvenih oblika aktivnosti koje pridonose općem, političkom i stručnom odgoju.

26 Branko Zupa. Izvještaj o problematici Posudbene biblioteke, Pionirske biblioteke i Čitaonice, Br. 153/57, Split, 10. 9. 1957. Arhiv GKMM. Branko Zupa je bio ravnatelj *Posudbene biblioteke*.

27 U navedenom izvješću se o očekivanjima korisnika kaže: „Danas su čitaoci prilično dobro obaviješteni o izdavačkoj djelatnosti u svojoj zemlji pa su zato razumljive njihove primjedbe...“ Poseban se dio izvješća odnosi na strukturu fonda: naglašava se potreba nabave znanstvene literature, koja bi se mogla posuđivati na duži rok, a u vezi s tim i potreba izrade stručnog kataloga, potom nabava političke literature te knjiga na stranim jezicima što govori o preuzimanju društveno odgovornih zadaća što šire dostupnosti knjige. Kao gore, Izvješće od 10. 9. 1957.

oko 500 posjeta, također je imala ograničen broj novina i časopisa, posebno dnevnih i strane štampe. Zanimljiva je u tom kontekstu napomena o ženama kao korisnicima Biblioteke naglašena u izvješću: od 40.000 posjeta korisnika godišnje skoro polovica su bile žene.

Modernizacijski procesi nakon 1945. godine u segmentu prosvjete i obrazovanja doveli su do širenja obrazovne mreže, posebno nakon 1958. kad je proglašeno obvezno osmogodišnje školovanje i do većeg uključivanja mlađih i starijih stanovnika u formalne i neformalne obrazovne procese. Split se 50-ih godina počeo razvijati kao buduće industrijsko, gospodarsko i kulturno sjedište koje se povećavalo sve snažnijom migracijom stanovništva iz okolnih naselja.²⁸ U skladu s tim procesima i društvenim pritiscima na široko obrazovanje, povećavan je broj korisnika, ali i očekivanja od Posudbene biblioteke u osiguranju pristupa znanju, tj. nabavi potrebnih knjiga i obznanjivanju znanja putem njezinih informacijskih instrumenata.

Razdoblje od 1960. do 1970. - početak razvoja

Vrijeme nakon 1960. u razvoju Posudbene biblioteke možemo ocijeniti kao kontinuitet razvoja sastavnice kulturnog i urbanog identiteta Splita. Izgradnja Biblioteke kao ustanove kulturne nadgradnje bila je omogućena nastojanjem knjižnične zajednice da se proces izgradnje knjižničarstva kao institucije, tj. djelovanje knjižnica u Hrvatskoj organizira u skladu s dotad poznatim stručnim znanjima i principima djelovanja primijenjenim u drugim europskim državama i SAD-u i mogućnostima lokalne uprave da odgovori zahtjevima za rješavanjem njezinih problema. Porastom broja stanovnika rastu kulturne potrebe stanovništva, a jednako tako i potreba za dinamičnom prilagodbom knjižničnih usluga i službi potrebama povećanog broja korisnika. Donošenjem Zakona o bibliotekama 1960. godine započelo je stvaranje jedinstvenoga sustava hrvatskih knjižnica s jasno definiranim zadacima. Zakon prepoznaje narodne knjižnice kao vrstu knjižnica koje se brinu da se putem knjiga i drugih tiskanih stvari zadovoljavaju opće kulturne potrebe građana i da im pomažu u stručnom obrazovanju. Društvene zadaće knjižnica iskazuju se kao „forma nužnosti“ usklađena s društvenim poretom, ali i kao individualno pravo pojedinca. U skladu sa zakonskim nazivima vrsta knjižnica, Posudbena biblioteka 31. listopada 1962. mijenja naziv u Narodna knjižnica i pod tim imenom nastavlja djelovati do 1993. godine kada mijenja naziv u Gradska knjižnica Marka Marulića Split.

28 Broj stanovnika Splita 1953. iznosio je 58.443, dočim 1971. iznosi 123.027. Podaci preuzeti iz Klempić, S.: Utjecaj imigracije na strukture stanovništva Splita, Migracijske i etničke teme, 20, 1, 79–110.

Split se u tom desetljeću razvijao kao grad s brojnim kulturnim, obrazovnim i visokoškolskim ustanovama čije potrebe za prostorom nije bilo moguće uvijek zadovoljiti. Osnivanjem Elektrotehničkog fakulteta (Tehnički fakultet) i njegovim useljenjem u prostorije Doma kulture (ex Biskupova palača) 1960. znatno su pogoršani uvjeti djelovanja Posudbene biblioteke, prije svega zbog zatvaranja Čitaonice u kolovozu 1961. godine.²⁹ Usprkos obećanjima o brzom pronalaženju zamjenskog prostora, Čitaonica je ponovno otvorena tek 22. studenoga 1991. u istom prostoru. Problem prostora ponovno je postao ažurno pitanje u sva tri odjela. To se osjetilo posebno kad je trebalo fond razmjestiti prema UDK (Univerzalnoj decimalnoj klasifikaciji) jer zbog prostornih ograničenja prednosti ovoga sustava – slobodan pristup građi, kao prezentiranje znanja, nije mogao biti uspostavljen.

Osnivanje prvog Dječjeg odjela

Na prijedlog tadašnjeg Društva bibliotekara Hrvatske, sada Hrvatskoga knjižničarskog društva, osnovana je 1964. Komisija za dječje biblioteke SDBJ-a sa sjedištem u Zagrebu. Dječje knjižnice dobile su stručno tijelo koje je koordiniralo i usmjeravalo njihov razvoj i međusobnu suradnju.³⁰ U Hrvatskoj šezdesetih godina dječje knjižnice dobivaju vrlo važnu ulogu u okviru djelovanja narodnih knjižnica jer je hrvatsko knjižničarstvo, potaknuto znanstvenim spoznajama i iskustvima razvijenih zapadnih zemalja, nastojalo razvijati praksu pedagoškog rada s djecom kao budućim korisnicima i čitateljima. U Splitu je svijest o važnosti knjižnica za djecu, za njihov intelektualni i emocionalni rast, bila prisutna još ranih postratovskih godina kad je osnovana Pionirska biblioteka. Redefiniranje odnosa prema djeci kao korisnicima događa se sedamdesetih godina i u drugim hrvatskim narodnim knjižnicama u Hrvatskoj.

Potreba Dječjeg odjela za odgovarajućim prostorom kao egzistencijalna potreba i uvjet uspješnog rada s djecom prepoznata je tijekom 1967. godine. Prostor za rad Dječjeg odjela u prostoru Doma kulture koji je 1960. imao 1 620

29 S predajom prostorije Čitaonice Fakultetu elektrotehnike, Biblioteka se suglasila s aktom o predaji prostora od 15. 8. 1961. HR-DAST 86, Fond Doma kulture. 1946. – 1962. E.1.7.

30 Suradnja dječjih knjižnica, VBH, 11(1965), 1-2:62-66. Komisija je održala stručni seminar od 18. do 20. siječnja 1965. na kojem su bili prisutni i knjižničari Dječjeg odjela Narodne knjižnice što pokazuje želju za uspješnim radom tadašnjeg Dječjeg odjela unatoč neprikladnim prostornim uvjetima. Na seminaru su osim upoznavanja s radom postojećih dječjih knjižnica (odjela), stručnih uputa o organizaciji knjiga i praksi pedagoškog rada s djecom postavljene i druge teme, poput odnosa dječjih odjela i školskih knjižnica te njihove međusobne suradnje i sadržaja širih aktivnosti na popularizaciji knjige i knjižnica. - U vezi s temom odnosa prema školskim knjižnicama povijesno je zanimljivo napomenuti da se u Knjižnici također razmišljalo o tome da pojedine školske knjižnice (primjerice u kvartu Brda) postanu otvorene knjižnice za sve korisnike. Arhiv GKMM, Dokument "Narodna knjižnica" nastao vjerojatno 1966. kao dio nekog većeg dokumenta. Naglašava se potreba otvaranja dvije podružnice – u predjelu Spinut i na predjelu jugoistočnog dijela grada.

korisnika, posebno nakon useljenja Elektrotehničkog fakulteta, postao je pretijesan. Stoga je Skupština općine Split 1967. donijela odluku o preseljenju Dječjeg odjela u novi prostor u ulici Ive Lole Ribara br. 2 (sada Zagrebačka 4) ukupne površine od 119,90 m². Dječji odjel imao je tada 12.000 svezaka knjiga, od čega 1.500 slikovnica, što pokazuje razinu praćenja stručnih dostignuća i „spuštanje“ dobne granice djece kao članova Knjižnice na predškolsku djecu, 5.300 svezaka dječje književnosti i 4.400 svezaka omladinske književnosti te drugu građu.

Novi je prostor bio ugodno uređen primjereno djeci različitog uzrasta i njihovom doživljaju knjižnice, što je utjecalo na povećan interes djece za upis u knjižnicu i posudbu knjiga. S obzirom na poboljšane prostorne mogućnosti, beletristika je raspoređena po uzrastu, što je već bio prihvaćen sustav u Hrvatskoj i Sloveniji, a znanstveno-popularna literatura po UDK. Najnovije slikovnice bile su postavljene u prikladne boksove kako bi bile na dohvat najmlađim posjetiteljima. Za dječju čitaonicu nabavljano je tada pet dječjih i omladinskih časopisa. U boljim prostornim uvjetima pristupilo se izradi abecednog kataloga i kataloga po naslovima, mjesnog i tematskog kataloga u skladu sa stručnim preporukama.³¹ U tom je prostoru Dječji odjel djelovao sve do 2008., razvijajući svoju djelatnost u skladu s općom emancipacijom djece i mladih, kreirajući svoje aktivnosti u skladu s razvojem službi i usluga hrvatskih dječjih odjela na popularizaciji dječje knjige. Preseljenjem Dječjeg odjela u novi prostor u zgradi ex Depandansa 2008. stvoreni su bolji uvjeti za rad Dječjeg odjela koji je od tada aktivan u zagovaranju i sudjelovanju u programima poticanja čitanja i stvaranju navike posjećivanja knjižnice.

Fond i korisnici

Urbani i industrijski razvoj Splita značio je i povećan broj korisnika, djece i odraslih što je vidljivo iz statističkih podataka. Primjerice 1961. god. u Knjižnicu je bilo upisano 3.693 korisnika (2.073 odraslih i 1.620 djece), 1962. ukupno 4.331 korisnika (na Dječjem odjelu 2.198), 1963. ukupno 5.964 (na Dječjem odjelu 2.780), 1964. upisan je 7.721 korisnik, 1965. bilo je 7.751 korisnika. Broj korisnika tijekom 60-ih godina i dalje je ubrzano rastao: 1966. bilo ih je 7.058; 1967. godine 5.850; 1968. 6.428 korisnika; 1969. 6.600., a 1970. godine 6.894 korisnika. Zbog toga se sve više osjećao nedostatak knjiga i novčanih sredstava za nabavu. Na taj problem upućuju i ovi podaci: premda je Knjižnica svake godine kupovala nove knjige to nije bilo dostatno: 1963. Knjižnica je imala 35.511 svezak knjiga, a

31 Č.(edo) Č.(uković): Narodna knjižnica u Splitu dobila nove prostorije za Dječje odjeljenje, VBH, 13(1967), 3–4 :151–153.

između 1966. i 1970. fond je povećan na 43.000 svezaka. Prosječna posudba po jednoj knjizi stalno je rasla: 1966. iznosila je 17,4 knjige po korisniku, a 1970. taj je broj iznosio 27,6 knjiga što je bilo vrlo nepovoljno.³² Priliv korisnika i sustavna nabava knjiga postupno su zagušili prostor i otežavali rad. Osim toga Knjižnica je nabavljala i lokalne i republičke dnevne i tjedne novine te povijesne, književne i kulturne časopise kao i službene glasnike za Čitaonicu. Stvoren je zamjetan fond periodičke građe, koji nije korišten nakon što je 1961. Čitaonica zatvorena. Prema popisu iz 1976. Knjižnica je posjedovala 68 naslova znanstvenih i kulturnih časopisa u velikim kontinuitetima.

U nedostatku prostora za prijem i stručnu obradu građe uvjeti za izradu kataloga – temeljnih obavijesnih izvora, bili su znatno otežani jer su obavljani u istom prostoru u kojem su posuđivane knjige.³³ Ipak, stalnim nastojanjem i sustavnom obradom stvoreni su abecedni, naslovni, stručni i mjesni katalog. Premda je fond bio raspoređen prema UDK korisnici nisu imali izravan pristup knjigama nego su one i dalje posuđivane preko pulta, na preporuku knjižničara ili putem kataloga. Nesklad mogućnosti i stvarnih potreba korisnika za knjigama bio je veliki problem svakodnevnog funkcioniranja pa se već 1962. razmišljalo o osnivanju Odjela za društvene nauke³⁴, kao refleksija kontekstualnog razumijevanja sastava fonda i najšire potrebe pojedinca i društva za znanjem.

Prema Preporukama o unapređenju rada biblioteka u Republici Hrvatskoj iz 1967. godine³⁵ knjižnice i knjižnične službe prepoznate su kao zasebno kulturno područje u kulturi i znanosti, nezamjenjive drugim oblicima kulturne djelatnosti. Naglašena je važnost jedinstvenoga sustava rada, važnost knjižnica za masovno korištenje knjiga, za izdavačku djelatnost te u skladu s tim i potreba veće mobilnosti knjiga osnivanjem područnih knjižnica i pokretnih knjižnica, kao i potreba da knjižnice iznalaze odgovarajuće metode u propagiranju knjiga i uspostavljanju trajnih veza s korisnicima. Posebno je istaknuta potreba osiguravanja materijalnih uvjeta za djelatnost matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj i to su bile ključne odrednice daljnjeg razvoja hrvatskog knjižničarstva i Narodne knjižnice kao oslonca budućega razvoja. U skladu s Preporukama i potrebom aktivnog djelovanja na razvoju koncepta knjižnice kao nužnog procesa i pot-

32 Arhiv GKMM: Iz izvješća o problemima Narodne knjižnice, 1966.(?), str. 50–52. Bez potpisa. U tom se materijalu također javlja naziv Centralna narodna knjižnica koja bi trebala približiti knjigu radnicima.

33 Programom rada za 1965. planiran je dovršetak izrade kataloga što nije ostvareno, kako se navodi, prema ranijem planu zbog toga što nije sistematizirano mjesto jednog bibliotekara za te poslove kao što je to bio slučaj u drugim knjižnicama. Arhiv GKMM. Plan rada narodne knjižnice u 1965. godini.

34 Arhiv GKMM. Izvještaj o radu za 1962. godinu.

35 VBH, 13(1967), 3–4: 199–200.

pore osobnim kulturnim i obrazovnim potrebama korisnika, a prema modelu izvedenom iz organizacije industrijske revolucije, Knjižnica je 1969. godine započela s akcijom približavanja knjige radnicima splitskih poduzeća. Komodifikacijom industrijskih radnika u čitateljsku publiku, pojavilo se mišljenje da bi sindikalne podružnice u većim poduzećima mogle dio radnika i njihovu djecu upisati u Knjižnicu i na taj način olakšati pristup knjizi i kod djece stvarati naviku posuđivanja knjiga i čitanja. U propagandnom materijalu istaknuto je da svaki odrasli građanin ili dijete može u Knjižnici naći „nešto za sebe“, „nešto što će ga zainteresirati“, „nešto dobro“ ili „nešto za odmor“, knjige, časopise i novine.³⁶ Suradnja Knjižnice i sindikalnih organizacija trebala je ojačati postojeći organizacijski model kulture i najvažniji cilj industrijske revolucije – učiniti knjigu i znanje dostupnim svima.

Nova zgrada podružnice u Splitu

Šezdesete su godine važno razdoblje za povijest Narodne knjižnice: u tom je vremenu u potpunosti potvrđeno njezino mjesto kao sastavnice kulturne i obrazovne strukture Splita, ustanove koja ima svoje razvojne potrebe koje gradske strukture vlasti počinju rješavati na više razina. S obzirom na snažan urbanistički razvoj, priliv stanovništva i izgradnju novih dijelova grada u koje su se doselili novi stanovnici grada, postalo je jasno da je potrebno povećati prostorni kapacitet Knjižnice, prije svega u središtu grada. Prostor u Biskupovoj palači (koja nije više bila Dom kulture), gdje je bio smješten Odjel za odrasle korisnike, nije bio prikladan za uređenje moderne knjižnice (knjižnica je bila smještena samo u 102 m²) pa je već 1966. u Splitu postavljeno pitanje rješavanja prostora za njezin trajniji i prikladniji smještaj. U vezi s tim, u dokumentima (izvještajima o radu i godišnjim planovima rada) pojavljuje se naziv „centralna narodna knjižnica“ koja bi trebala prostorno, opremom i fondom osigurati bolju knjižničku uslugu.³⁷

Novi prostor trebao je omogućiti konceptualni zaokret u djelovanju Knjižnice s obzirom na programske potrebe modernih knjižnica, a prije svega omogućavanje slobodnog pristupa knjigama kao prostoru slobode i osobnog izbora. Slijedom toga, 15. prosinca 1969. potpisan je „Ugovor o pripremi, iz-

36 Arhiv GKMM, Dopis radnim organizacijama, br. 1/1-69. od 6. 1. 1969. Na margini je zapisano kojim je ustanovama upućen dopis.

37 Kakve su bile smještajne prilike u Odjeljenju za odrasle vidi se iz sljedećih podataka: Knjižnica je 1966. godine imala 43.000 knjiga koje su bile razmještene na 580 m² polica što znači da je na jedan metar bilo smješteno 74 svezaka knjiga. Zbog toga se pristupilo selekciji i izdvajanju manje traženih knjiga i njihova pohrani u posebna spremišta. Od 1967. do 1970. povećan je broj knjiga zbog predstojećeg otvaranja nove podružnice za 32.000 knjiga, tj. 1971. imala je preko 78.000 knjiga. Arhiv GKMM, „Narodna knjižnica u Splitu otvorila dvije nove podružnice“. U potpisu Čedo Ćuković, 20. 8. 1971.

gradnji i vođenju nadzora nad izgradnjom biblioteke u predjelu Bol-Plokite“, (na predjelu Tolstojeva – Mažuranićevo šetalište). Prema ugovoru dobiveni su ključevi i započela je adaptacija i uređivanje već definiranog prostora.³⁸ Tijekom 1970. nabavljena je potrebna oprema i započele su pripreme za otvaranje nove knjižnice. Radovi su prema ugovoru trebali biti dovršeni do 31. kolovoza 1970. Površina prostora predviđena za Knjižnicu, tj. građevne čestice, bila je prilično ograničena s obzirom na budući razvoj, ali je prostor ipak zadovoljavao tadašnje potrebe. Zbog omeđenosti prostora bilo je potrebno objekt ukopati i prilagoditi ga prostorno-funkcionalnim potrebama moderno uređene knjižnice. Uz prostor za odrasle korisnike i djecu projektirani su i prostori za prijem i obradu knjiga, ali je kasnije došlo do promjene pa se u tom prostoru građa samo zaprimala i upisivala u knjige inventara. Budući da su radovi kasnili, nova je knjižnica otvorena tek početkom veljače 1971. godine.

Knjige su u novoj knjižnici raspoređene po strukama (UDK) u slobodnom pristupu, a korisnici su imali na raspolaganju i čitaonicu koja je zaprimala 30m². Novi prostor ukupne neto površine od 512,86 m² omogućio je rasterećenje knjižnog fonda Središnje knjižnice, koja je i dalje ostala u toj funkciji jer je u njoj bila smještena uprava i stručna obrada, i bolje uvjeti za rad s korisnicima. Zaposleni su i novi stručni djelatnici. Knjižnica je te godine imala ukupno 25 zaposlenika, od čega 14 stručnih (bibliotekara i knjižničara I. i II. vrste.). Na Odjelu za odrasle korisnike nove knjižnice (koja je ipak postala podružnica Središnjeg odjela u ex Biskupovoj palači) smješteno je 18 000 svezaka knjiga koje su preseljene iz Središnjeg odjela, a na Dječji odjel više od 10.000 knjiga za djecu. Sredstva koja su svake godine dobivana omogućila su znatniju nabavu knjiga prije dovršetka njezine izgradnje, tako da je od 1967. do 1970. knjižni fond povećan za 25 892 svezaka knjiga, a ukupni fond od 1966. za približno 32.000 svezaka pa je 1970. Knjižnica imala više od 78.000 svezaka knjiga. U novu podružnicu preseljena je iz Središnjeg odjela i zbirka knjiga na stranim jezicima (2 157 svezaka), na engleskom, francuskom, talijanskom, njemačkom i ruskom jeziku koja je u prethodnom periodu nabavljana.³⁹ Knjižni fond bio je stručno obrađen, izrađeni su katalozi (abecedni, stručni, naslovni i abecedni i topografski za internu uporabu). Istodobno je započela nabava listića centralizirane katalogizacije iz NSK, a 1975. u Knjižnici je uspostavljen centralni katalog knjiga svih knjižnica i podružnica. Odmah je započela i obrada knjiga na engleskom i ruskom pa se 1971. godina

38 Ugovor je sklopljen između Fonda za unapređenje kulturnih djelatnosti Općine Split, uz pokroviteljstvo Skupštine općine Split i Poduzeća za izgradnju Split. Ugovor se odnosio i na izgradnju baletnog studija. Knjižnici je pripao prostor u prizemlju zgrade u ulici I. L. Lavčevića br. 13. površine 560 m². Završetak radova trebao je biti 31. kolovoza 1970., ali je naknadno produžen. Arhiva GKMM, Ugovor br.06-2683/1969.

39 Iz teksta „Narodna knjižnica u Splitu otvorila dvije nove podružnice“. Vidi fusnotu 34.

može smatrati začetkom stvaranja zbirke strane knjige u Knjižnici.⁴⁰ Otvorenjem ove podružnice Narodna knjižnica svrstavala se u red suvremeno uređenih i organiziranih hrvatskih knjižnica sa čak dva dječja odjela i dva odjela za odrasle.

Jednako tako, zbog zagušenosti prostora u kojem je Knjižnica djelovala, velikog povećanja stanovništva i urbanog širenja grada, koncem 60-ih godina bilo je nužno što prije otvoriti podružnice u dijelovima grada udaljenim od središta: u predjelu Spinut – u jugoistočnom dijelu grada, na predjelu Brda i u Solinu koji je tada bio dio Splita.⁴¹ Pravci razvoja hrvatskoga knjižničarstva prema što široj dostupnosti knjige, razumijevanje kulturnih potreba stanovništva, posebno đaka i studenata, postavili su kao cilj organiziranje racionalne mreže knjižnica, tj. otvaranja knjižnica i u okolnim mjestima ili organiziranje pokretne biblioteke – bibliobusa. Prateći stručna dostignuća, prijedloge i potrebe korisnika, Knjižnica je 1974. nabavila prvi bibliobus – kombi.⁴² Treba svakako napomenuti da je iskazana potreba za pokretnom knjižnicom bila prilog raspravi o organizaciji knjižnične službe u Općini Split.⁴³ Dilema o način rješavanja dostupnosti knjige u udaljenim dijelovima Općine pokazala je početno nesnalaženje u izboru modela organiziranja općeg pristupa knjizi, tj. zamjena modela središnje knjižnične stvarnosti modelom razgranatog mrežnog pristupa.

Narodna knjižnica kao matična knjižnica

Najvažnije promjene u hrvatskom knjižničarstvu 60-ih godina zbivale su se uspostavom matične službe čiji je cilj bio stvaranje i ravnomjerno razvijanje knjižnične mreže. Uspostavom matičnih službi hrvatsko knjižničarstvo krenulo je putem stvaranja jedinstvenog knjižničkog sustava koji djeluju na stručnim načelima i normama u razvijanju i unapređenju struke. Matična služba uspostavljena je u Hrvatskoj prvim zakonom o knjižnicama iz 1960. godine kao jedan od najvažnijih ciljeva razvoja javnih knjižnica i knjižničkog sustava. U skladu sa Zakonom i na temelju Odluke Narodnog odbora Kotara Split u prosincu 1961. godine Narodna knjižnica postala je matičnom knjižnicom za kotar Split, tj. za 21 općinu u Dal-

40 Miolin, Gordana. Gradska knjižnica Marka Marulića u Splitu 1951. – 2011. Glasnik Društva bibliotekara u Splitu, 9(2011), 52–67.

41 Prema Planu rada za 1965. godinu već početkom 60-ih godina pojavio se zahtjev birača iz gradskog kvarta Brda da se otvori „dječje odjeljenje kao filijala Narodne knjižnice“. Međutim, gradske su se vlasti oglušile o taj zahtjev koji se tri godine planira u Knjižnici. Arhiv GKMM, Plan rada Narodne knjižnice u Splitu za 1965. godinu, str. 2.

42 Arhiv GKMM. Iz dijela obimnijeg materijala koji se odnosi na Narodnu knjižnicu. Arhiv GKMM, 1966(?), str. 51–52.

43 U naprijed citiranom dokumentu potreba za pokretnom knjižnicom, (bibliobusom) razmatra se u okviru rasprave o tome što je bolje za udaljene knjižnice u Općini: bibliobus ili razvijanje djelatnosti knjižnica. Vidi napomenu 31.

maciji jer su u njima djelovale većinom narodne knjižnice.⁴⁴ Zanimljivo je da je do imenovanja došlo nekoliko mjeseci nakon što je Knjižnici oduzet prostor za čitaonicu i dodijeljen Elektrotehničkom fakultetu. Već sljedeće godine dodijeljena su joj i sredstva za rad matične službe koja su iskorištena za obnovu fonda u Trogiru, Vrlici i Muću. Područje djelovanja matične službe bilo je veliko pa je stoga i rad bio otežan. Obilazak područja splitskog kotara pokazao je da u mnogim većim mjestima nema knjižnica, da postojeće knjižnice imaju malobrojne fondove knjiga ili pak djeluju nesamostalno kao knjižnice u sastavu Narodnih sveučilišta u kojima su često bile zapostavljene. Obavljanje matične službe otežavala je činjenica da je matičnu službu obavljao samo ravnatelj Knjižnice jer je drugo osoblje bilo opterećeno velikim brojem korisnika i drugim stručnim poslovima. Od 1963., tj. od Savjetovanja narodnih knjižnica održanog u Splitu na kojem su sudjelovali ravnatelji knjižnica s područja Kotara Split, dogovoreno je da narodne knjižnice u Zadru, Šibeniku i Dubrovnik preuzimaju funkcije matičnosti na svom području kako bi Narodnoj knjižnici olakšali obavljanje matične djelatnosti. Zakonom o bibliotekama od 22. veljače 1965. ukinute su kotarske matične knjižnice pa je utvrđen novi pravni status Narodne knjižnice kao općinske matične knjižnice. Rješenjem od 14. lipnja 1966. Knjižnica je počela obavljati općinsku matičnu službu za narodne, školske i sindikalne knjižnice općine Split.⁴⁵

Narodnu knjižnicu kao matičnu knjižnicu čekao je težak zadatak izgradnje mreže narodnih knjižnica u općini Split, koordiniranja i unapređenja knjižničarske struke usprkos činjenici da nije imala zaposlenu stručnu osobu koja bi obavljala tu djelatnost.⁴⁶ Od 1969. Knjižnica je dobivala sredstva kojima je financirala rad postojećih knjižnica u splitskoj općini.⁴⁷ Važnost matične službe Narodne knjižnice shvaćena je vrlo odgovorno. Neovisno o svim problemima s kojima se susretala u obavljanju dužnosti, kao i nerazumijevanje pojedinih lokalnih organa

44 Arhiv GKMM, Rješenje, Narodni odbor kotara Split, 31. 12. 1961. Br. 06-10813 - 61.

45 Anka Gašparević: Narodna knjižnica u Splitu kao matična knjižnica kotara Split. VBH, 10. 1-4 :72-73. U zaključku toga članka ističe se da matična služba na tom području još nije dobro razvijena i da se prilike mogu usporediti s najtežima u Hrvatskoj. - Rješenjem Skupštine općine Split od 14. lipnja 1966. Knjižnica djeluje kao matična knjižnica za područje općine Split, Arhiv GKMM, Br. 09-24564-1965. - Regionalna matična knjižnica za ZO Dalmacije postaje 27. svibnja 1986. Područje matičnosti dalje se mijenja s obzirom na teritorijalni ustroj Republike Hrvatske. Vidi i: Čelić-Tica, V.: Matična služba knjižnica u Hrvatskoj...VBH, 57, 4: 199-220. str. 208.

46 Prema Planu rada za 1965. općinska matična služba započela je s radom 1964. Obuhvaćala je 10 knjižnica i čitaonica od kojih su samo dvije djelovale. Za svih 10 knjižnica nabavljen je fond knjiga, premda nedovoljan, police za knjige, materijal za obradu i dr. Planom je bilo predviđeno da se otvori jedno radno mjesto za matičnu službu. Dakle, općinska matična služba je djelovala i prije Rješenja o njezinoj matičnosti. Sličan problem potrebe otvaranja i opremanja općinskih knjižnica bio je u području Kotara. Arhiv GKMM. Plan rada za 1965... str. 2, ad/2.

47 Vidi: Arhiv GKMM, Nepotpisani materijal iz 1972.(?) pripremljen vjerojatno za raspravu o mreži općinskih knjižnica na Prosvjetno-kulturnom vijeću, iz kojeg se vidi kojim su knjižnicama na teritoriju općine Split isplaćivana sredstva za rad od 1969. do 1972.: to su knjižnica u Grohotama, Kaštel Sućurcu, Donjim Kaštelima, K. Starom, K. Novom, Solinu, knjižnica u školi Neorić-Sutina. Iz tog se materijala zaključuje da je rad matične službe tekao kontinuirano, neovisno o problemima, primjerice zbog nerazumijevanje lokalnih čelnika za potrebe knjižnice kao u slučaju knjižnice u K. Lukšiću.

upravljanja važnosti knjižnica u njihovim sredinama⁴⁸, dužnosti i obveze matične knjižnice bile su shvaćene kao društveno odgovoran put k organizaciji jedinstvenoga sustava i osposobljavanju knjižnica za preuzimanje odgovornih zadaća.⁴⁹ Na razvoj Narodne knjižnice u ovom periodu utjecalo je nekoliko čimbenika: širenje svijesti o društvenoj ulozi knjižnica na lokalnoj i nacionalnoj razini, poštovanost zaposlenog osoblja u ispunjavanju zadataka i stvaranju vizije buduće knjižnice te angažiranje pojedinaca i stručnog društva u stvaranju uvjeta za stalno obrazovanje i stručno usavršavanje knjižničara.

Prilagodbe i proširenja: od početka 1970-ih do osamostaljenja 1991.

Prilikom izrade Prijedloga Petogodišnjeg plana razvoja javnih biblioteka za razdoblje 1971. – 1975. utvrđeno je na temelju provedene ankete da 90 % javnih knjižnica u Hrvatskoj još nema osnovnih uvjeta za rad. Prema rezultatima ankete za Narodnu knjižnicu u Splitu može se zaključiti da je dobrim dijelom ispunjavala navedena četiri uvjeta za javnu knjižnicu jer je sa svoje tri podružnice (uz Središnji odjel) bila svima dostupna u Splitu i okolici, imala je odgovarajući i stručno uređen knjižni fond, stručno osoblje i prikladno uređene prostore u novoj podružnici. Organizirala je Odjel za djecu i mlade na dvije lokacije (podružnica u Tolstojevoj 32 i u Ribarovojoj 2) te je već 1974. nabavila manji kombi.⁵⁰ Od početka 70-ih godina, dvadeset godina nakon osnivanja, zamjetan je ubrzan razvoj Narodne knjižnice od početnih teškoća i nerazumijevanja njezine kulturne važnosti do ustanove od koje je društvo, prema usvojenim razvojnim dokumentima, očekivalo doprinos i efikasnost u izgradnji kulture i znanosti te obrazovanja svakog pojedinca. Godine 1976. osnovan je Odbor za narodne knjižnice koji potiče diskusiju o različitim pitanjima važnim za rad narodnih knjižnica – sustavno obrazovanje knjižničara, stručno usavršavanje, predavanja, univerzalna bibliografska kontrola pitanja su o kojima se raspravlja, a 1981. osnovana je Komisija za narodne knjižnice. Knjižnica je preko svog predstavnika u Odboru⁵¹ bila izravno uključena u rješavanje problema i planiranje sustava narodnih knjižnica u Hrvatskoj. Broj knjiga je povećavan, kao i broj korisnika. Zamjetan je porast broja korisnika: 1970. godine Knjižnica je imala 6.894 člana, dok je početkom

48 U članku objavljenom u Slobodnoj Dalmaciji govori se i o problemima matične službe koja je ponekad nailazila na otpor knjižničnih i općinskih službi. Šerić, D.: Knjižnice pastorčad: nalaz matične bibliotekarske službe kotara Split, 1964, str. 5(4. 12l.)

49 Vidi „Preporuku o unapređenju rada biblioteka u SR Hrvatskoj“. VBH 13(1967), 3–4: 199–200.

50 Prijedlog petogodišnjeg plana razvoja javnih biblioteka SR Hrvatske. VBH 16(1970), 3–4: 93–101. Prema tom dokumentu četiri su osnovna uvjeta za prihvatljivu javnu biblioteku: dostupnost knjižnice, odgovarajući knjižni fond, stručno osoblje, prikladno uređenje i potrebna materijalno-tehnička baza.

51 Predstavnik je bio tadašnji ravnatelj Čedo Ćuković.

80-ih ukupan broj korisnika u svim odjelima i podružnicama bio oko 15.000.⁵² Podružnica u Tolstojevoj 32 imala je najviše upisanih jer je korisnicima pružala niz pogodnosti: slobodan pristup knjigama, čitaonicu periodike, zbirke građe posebne vrste, organiziranje različitih kulturnih programa: književnih susreta, recitala i izložaba. Iskustva u radu ove podružnice dala su naslutiti mogućnosti rada Knjižnice u optimalno organiziranom prostoru.

Dječji odjeli i djeca kao korisnici

Djeca kao korisnici i razvoj kapaciteta dječjih odjela postaju važan programski zadatak narodnih knjižnica u Hrvatskoj već od početka 70-ih godina i Prijedloga petogodišnjeg plana razvoja javnih biblioteka. Knjižnice konceptualno mijenjaju poimanje djece kao korisnika i prilagođavaju svoje usluge i programe. Usmjerenje na rad s djecom uz suradnju s drugim pedagoškim i obrazovnim ustanovama te civilnim udrugama proizvelo je u sljedećim godinama niz kreativnih ideja o oblicima i prikladnoj metodici rada koji će sve više privlačiti djecu u knjižnice. Novi stručni svjetonazor, kao vizija buduće kreativne i privlačne knjižnice i kao model stvaranja budućih korisnika⁵³, započeo se razvijati u odjelima za djecu i mlade Narodne knjižnice 70-ih godina suradnjom s vrtićima, školama i civilnim udrugama, organizacijom pedagoško-animatorskih aktivnosti, izložbama knjiga i učeničkih likovnih radova te drugim oblicima afirmacije rada s djecom. Ipak, znatnije programske promjene rada dječjih odjela, posebno Odjela u Ribarovoju 2 nisu bile moguće zbog nedostatka prostora – primjerice organizirati igraonicu, osloboditi veći prostor za razgovore i pričanje priča, kao najstariji oblik pedagoškog rada s djecom, čitanje slikovnica, proširenje čitaonice i prostora za izlaganje knjiga i dječjih radova i sl. Dječji odjel u Tolstojevoj 32 uvodio je također pedagoški rad s djecom u skladu s prostornim mogućnostima i u suradnji sa školama i udrugama na poticanju čitanja, razvijanju estetskih osjećaja, empatije i ljubavi prema knjizi. Bolji uvjeti za rad dječjih odjela bili su mogući tek 1993. kad je u Odjelu u Zagrebačkoj ul. 4 (ranije I. L. Ribara 2) otvorena igraonica za djecu predškolske dobi. Od tada započinje novi metodološki i programski bogatiji pristup u radu s djecom. Jednako tako zbog istih razloga nije bilo moguće koristiti ni drugu građu: audiovizualnu, TV, kasetofon i sl.⁵⁴

52 Vidi već citiran dokument „Narodna knjižnica u Splitu otvorila dvije podružnice“.

53 Stričević, I.; Čičko, H.; Križanić Delač, Đ. *Knjižnične službe i usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama: razvoj, stanje i perspektive*, VBH 49(2006), 1: 29.

54 U izvještaju o radu ...za 1984.: „U dva skućena dječja odjela nema mogućnosti većeg druženja s djecom, nema igraonice, ni igroteke pa u tome Split zaostaje za mnogim gradovima. Ipak postoji suradnja s Društvom „Naša djeca“, SIŽ-om za predškolski odgoj i SIŽ-om za osnovno obrazovanje. Oni posebice pomažu u nabavi knjiga za djecu. Arhiv GKMM

Razvoj matične službe i mreža podružnica

Sedamdesetih godina postupno raste pismenost, obrazovanje i uopće standard života u tadašnjoj državi uz brojne rezove (posebice u području socijalnih odnosa i u kulturi). U Splitu dolazi do velikog priliva stanovništva kao rezultat snažnog industrijskog razvoj, grade se nova stambena naselja i otvaraju nova radna mjesta. Taj nagli priliv stanovništva i urbani razvoj koji je teško nadzirati dodatno opterećuje Knjižnicu i onemogućuje njezinu sposobnost za preobrazbom i modernizacijom rada. U skladu s tim druga faza razvoja Narodne knjižnice, nakon 70-ih godina, označena je jačanjem rada na otvaranju podružnica kojima se težilo osigurati „maksimalno moguću dostupnost“ knjiga svim stanovnicima grada i organiziranje mreže knjižnica na području njezine matičnosti.

Godine 1988. otvorena je knjižnica u Kaštel Sućurcu kao podružnica Narodne knjižnice, a 1990. podružnica u gradskom kvartu Meje. Istodobno prestala je s radom i sindikalna knjižnica u Brodograđevnoj industriji Split (osnovana u ožujku 1951.), zasigurno najveća i najpoznatija sindikalna knjižnica u Splitu koja je zapošljavala dva knjižničara. Njezin fond i stručno osoblje pridruženi su podružnici Narodne knjižnice Meje. Prestanak rada ove najveće sindikalne knjižnice označio je važnu promjenu u splitskom knjižničarstvu: prije svega stvarno jačanje funkcije Narodne knjižnice koja preuzima punu odgovornost za dostupnost knjiga kao socijalno–epistemološki uvjet širenja znanja i integracije među svim slojevima stanovništva. Druga bitna promjena je u činjenici da je došlo do prekretnice u odnosu gospodarskih subjekata prema vlasništvu – intelektualni kapital jedne privredne organizacije, tj. informacije bitne za njezino funkcioniranje koje ona stvara ili nabavlja ostaju i dalje njezino vlasništvo i ne razmjenjuju se, dok knjiga kao materijalni i intelektualni kapital može biti posuđena, ustupljena ili na neki drugi način dana na upotrebu široj zajednici. Povijesno gledano to je svakako i početak novog razumijevanje pojma dostupnosti koji će se u budućnosti razvijati. Vrijeme dostupnosti knjige u tvornici ili na putu u tvornicu bilo je završeno. Kada govorimo o tom događaju govorimo o modernizacijskom odustajanju od dotadašnjeg organizacijskog modela obrazovanja izvedenog iz procesa ubrzane industrijalizacije.

Tijekom 80-ih godina započinju različite i brojne akcije za prikupljanje knjiga ili sredstava za knjige (akcija „Poklonite knjigu“ ili nastojanja da se od drugih financijera prikupe sredstva za nabavu knjiga: društvo „Naša djeca“, SIZ za predškolski odjel, Brodogradilište „Split“) kako bi se povećao fond knjiga, posebno u podružnici u Tolstojevoj ulici jer je ta podružnica godišnje upisivala oko

9.000 korisnika.

Rješenjem o utvrđivanju mreže matičnih biblioteka od 1975. te Pravilnikom o matičnoj djelatnosti knjižnica u SR Hrvatskoj iz 1977. Narodna knjižnica postaje regionalna matična narodna knjižnica za područje Zajednice općina Split s osnovnim zadatkom da razvija mrežu narodnih i školskih knjižnica na svom teritoriju i potpomaže i razvija njihov rad.⁵⁵ Matičnost se odnosila na 21 općinsku knjižnicu.⁵⁶ Poslovi matične službe obavljani su i dalje bez zaposlenog stručnog djelatnika, što je znatno otežavalo njezin rad. Kao matična knjižnica Zajednice općina Split brinula je o razvijanju općinske mreže knjižnica, pomagala i unapređivala njihov rad. U pojedinim prigradskim i seoskim naseljima izvan grada Splita napori matične službe imali su uspjeh: dodijeljenim sredstvima povećan je broj knjiga, broj članova te broj sati otvorenosti. U pojedinim pak sredinama nije bilo moguće aktivirati knjižnice. Kao rezultat rada matične službe otvorena je 2. veljače 1971. podružnica Narodne knjižnice u Solinu, koji je od 1962. bio pripojen Splitu i gdje je s većim ili manjim uspjehom djelovala knjižnica (čitaonica s malim brojem knjiga) privremeno čak smještena i u osnovnoj školi. S obzirom na udaljenost od Splita i potrebe korisnika za knjigom, Knjižnica je uz velika nastojanja uspjela riješiti taj problem: otvoreno je radno mjesto knjižničara s punim radnim vremenom, povećan je broj knjiga što je dovelo do povećanja broja čitatelja, nabavljen je nov namještaj, izrađeni katalozi – podružnica je imala sva obilježja suvremene knjižnice. Za knjižnicu u Solinu već su od 1965. godine izdvajana novčana sredstva iz namjenskih sredstava koje je Knjižnica dobivala od Fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti u Splitu kao pomoć seoskim i prigradskim knjižnicama i čitaonicama u općini Split. Nova podružnica u Solinu imala je dječji odjel i za odrasle i počela je raditi s početnim fondom od 4 168 svezaka i stalno zaposlenim knjižničarom.⁵⁷ Godine 1974. otvoren je ogranak u Kaštel Gomilici, a 1975. stacionar u Podstrani.⁵⁸ Knjižnica je iz istog Fonda dobivala i preusmjeravala redovita sredstva za rad knjižnica u Kaštel Sućurcu, u Donjim Kaštelima (K. Stari, koja je bila jedna od najboljih i najaktivnijih, K. Novi, i Štafilić), Kaštel Kambelovcu, Osnovnoj školi Neorić-Sutina, knjižnici u Grohotama,

55 *Pravilnik o matičnoj službi biblioteka u SRH*. VBH, 23(1977/1978), 1–4: 229–236. Zajednice općina u Hrvatskoj uvedene su 22. veljače 1974., prestale s djelovanjem 25. srpnja 1990.

56 To su sljedeće knjižnice: Benkovac, Biograd n /m, Brač, Drniš, Dubrovnik, Hvar, Imotski, Knin, Korčula, Lastovo, Makarska, Metković, Obrovac, Omiš, Ploče, Sinj, Šibenik, Trogir, Vis, Vrgorac, Zadar - za narodne biblioteke, a osim njih i školske biblioteke prvog i drugog stupnja, te narodne (sindikalne) biblioteke u sastavu radnih i društvenih organizacija na teritoriju Skupštine zajednice općine Split.

57 Isto kao fusnota 38. Knjižnica u Solinu prestala je biti u sastavu GKMM 1996. godine.

58 Vidi Kuić, I. *Organizacija i poslovanje Narodne knjižnice u Splitu*. Pismeni rad za polaganje stručnog ispita 1983., str. 6.

stacionaru u Podstrani od 1976. knjižnici u Muću, s promjenjivim uspjehom.⁵⁹

Obim poslova matične službe Narodne knjižnice, koja je tada funkcionirala bez i jednog zaposlenog stručnog djelatnika, bio je vrlo velik. Rješenjem o utvrđivanju matičnih službi u SR Hrvatskoj, na temelju Zakona o bibliotečnoj djelatnosti i bibliotekama od 1973., Savjet za biblioteke imenovao je na sjednici od 27. svibnja 1986. Narodnu knjižnicu matičnom knjižnicom Gradske zajednice općina Split i Zajednice općina Split za narodne i školske knjižnice.⁶⁰ Funkcija matične službe Narodne knjižnice bila je od 1986. godine financirana republičkim sredstvima, ali čini se nedostatno jer prema dopisu poslanom Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici matična funkcija za područje Zajednice općina Split još uvijek nije bila uspostavljena na zadovoljavajući način.⁶¹

U skladu s Planom razvoja javnih biblioteka SR Hrvatske za 1971. – 1975.⁶² o nabavi pokretnih knjižnica (bibliobusa) za matične knjižnice i uspostavi ambulante knjižnične službe, Narodna knjižnica je već 1974. nabavila kombi koji je posjećivao manja mjesta splitske Zagore, a mogao je primiti 1.200 knjiga. Godine 1980. dobila je jedan veći bibliobus za potrebe općine Split, kako bi se stanovnicima šireg područja Splita i radnicima u većim industrijskim organizacijama omogućio lakši pristup knjizi. Prvi izlazak Bibliobusa zabilježen je 16. listopada 1980. U Republici Hrvatskoj tada je ukupno nabavljeno 14 bibliobusa. Sredstva za nabavu većeg bibliobusa, u koji je moglo biti smješteno do 5.000 knjiga, osigurao je SIZ u oblasti kulture Splita 1979. Bibliobus je imao 34 stajališta na koja je odlazio po tjednom rasporedu i bio je u upotrebi do 1993. godine kada je zbog različitih problema rad službe prekinut.⁶³

59 Ovi su podaci preuzeti iz materijala pripremljenog po našoj ocjeni 1972./73. godine za raspravu na Prosvjetno-kulturnom vijeću o stanju i problemima kulturno-obrazovnog života u prigradskim i seoskim naseljima splitske općine. Iz njega je razvidno da se Knjižnica susretala s velikim problemima i obimom posla jer još uvijek nije bila zaposlena osoba u matičnoj službi. Arhiv GKMM, bez datuma.

60 VBH, 29(1970),1-4 : 217-219. ; Treba napomenuti da je još 1982. Sekcija za narodne knjižnice potaknula akciju za organiziranje regionalnih i općinskih matičnih knjižnica i razvoj mreže narodnih knjižnica što upućuje na njihovu nezadovoljavajuće funkcioniranje. Vidi: Dora Sečić, VBH, 29,1-4: 95-103.

61 Dopis GKMM od 21. 4. 1986. u kojem se predlaže da se pitanje organiziranja matične službe Zajednice općina Split ponovno razmotri. Uz dopis je dodan i popis 20 narodnih knjižnica kojima je Narodna knjižnica matična. Arhiv GKMM, br. 124/86 od 21. 4. 1986. – Sljedeće godine su sredstva povećana za 20%. Dopis od 26. 3. 1987.

62 Plan razvoja javnih biblioteka SR Hrvatske za razdoblje 1971.- 1975. VBH,14, 3-4: 93--101.

63 Izvješće o uspostavi bibliobusne službe u Narodnoj knjižnici u Splitu. Arhiv GKMM, 15. 10. 1980. U potpisu Čedo Čuković. U dokumentu se rad bibliobusne službe poziva na temeljne ciljeve Narodne knjižnice: „Prvi i osnovni zahtjev dobre javne bibliotečne službe jest da osigura svakom stanovniku ...(u našem slučaju stanovnika općine Split) bibliotečnu službu u prihvatljivoj udaljenosti“.

Nakon osamostaljenja Republike Hrvatske – vrijeme snažnih promjena

Domovinski rat i politička i gospodarska tranzicija Republike Hrvatske iz državne zajednice SFR Jugoslavije u samostalnu Republiku Hrvatsku označile su prijelomno razdoblje u razvoju narodnih knjižnica u Hrvatskoj. Započinje ubrzana transformacija i prilagodba hrvatskih knjižnica novim društvenim uvjetima koje obilježava samostalnost, demokratizacija, globalizacija, promjene socijalne i gospodarske strukture te snažan utjecaj informacijske tehnologije na sva područja života.⁶⁴ Promjene su globalne, ali i lokalne. Unuci onih koji su često usvajali znanje usmenim putem uče iz knjiga i igraju se na računalu. Jedno od najpopularnijih je Commodore 64 uz koje su se tadašnji tinejdžeri učili budućnosti.

Hrvatsko je knjižničarstvo nakon 1991. djelovalo u skladu s međunarodnim dokumentima i hrvatskim zakonima i standardima. Među najznačajnijim dokumentima u prvim godinama samostalnosti pojavljuju se UNESCO-v Manifest za narodne knjižnice (1994.), IFLA-ine Smjernice za rad narodnih knjižnica, Zakon o knjižnicama (1997.), Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj (1999. i dalje) te IFLA-ina Izjava o knjižnicama i intelektualnoj slobodi (1999.) kao jedna od najvažnijih. Prema Zakonu o knjižnicama *Knjižnica* je ustanovljena kao javna ustanova sa zadacima nabave i obrade knjižnične građe na svim medijima, izrade informacijskih izvora, posudbe građe i uključivanja u nacionalni sustav prema potrebama korisnika na njezinom području. Prema Manifestu narodna knjižnica kao mjesni prilaz znanju osigurava osnovne uvjete za učenje kroz cijeli život, neovisno odlučivanje i kulturni napredak pojedinaca i društvenih skupina. Prema IFLA-inoj Izjavi o knjižnicama i intelektualnoj slobodi knjižnice moraju slijediti načelo javnosti (ali i privatnosti), polazeći od stava da su pravo na znanje i sloboda izražavanja dvije strane istog načela i na taj način omogućiti intelektualni razvoj svakog člana društva. Te su dvije odredbe temeljna odgovornost knjižnične struke iz koje se razvijaju njezine službe i usluge. U kontekstu navedenih dokumenata i pravca razvoja hrvatskih knjižnica, Knjižnica je tijekom ovog perioda preuzela golemu društvenu odgovornost za izgradnju i očuvanje temeljnih vrijednosti modernoga hrvatskog društva u sredini u kojoj djeluje, u skladu s promjenama i očekivanjima: participacijom u izgradnji demokratskog društva, osiguravanjem slobodnog pristupa informacijama, razumijevanjem potreba korisnika, inkluzivnom politikom, kao i s hrvatskom kulturnom tranzicijom (provođenje novih kulturnih politika), sve širom primjenom informacijske tehnologije i pojavom različitih medija, postupno se transformirala u modernu knjižnicu. Knjižničari, kao predstavnici struke, svojim su programima u periodu koji

64 Sabolović-Krajina, D. *Narodne knjižnice u tranziciji : sociološki aspekti*, Koprivnica : Meridijan, 2020, str.109–117.

je nastupao verificirati temeljnu društvenu odgovornost struke i njihove osobne participacije.

Tijekom Domovinskog rata Knjižnica je imala važnu zadaću i društvenu odgovornost omogućiti građanima Splita i Županije, kao i velikom broju izbjeglica iz zaleđa Splita i susjedne BiH koji su potražili utočište u Splitu, što kvalitetniju uslugu, dostupnost knjiga i informacija za nastavak obrazovanja te obavijesti o ratnim zbivanjima u Hrvatskoj i susjednoj BiH, organizirati društveni i humanitarni rad, i posebno omogućiti uključivanje u kulturni život sredine u koju su došli. Nakon teritorijalno-administrativne podjele Republike Hrvatske, Knjižnica je 1993. promijenila naziv u Gradska knjižnica Marka Marulića Split.

Glavni procesi prilagodbe Knjižnice tranziciji u Hrvatskoj i globalnim informacijskim procesima u posljednjem desetljeću 20-og stoljeća bili su otežani činjenicom da je Središnja knjižnica 1. srpnja 1998. morala iseliti iz prostora u kojem je djelovala desetljećima i svu građu izmjestiti u prostor u kojem nije bila dostupna za korištenje. To je uvelike osporilo bitne modernizacijske promjene, otežalo rad s korisnicima i uvođenje drugih transformacijskih oblika i modela rada. Odjel za obradu građe smješten je u prostoru na Peristilu gdje su bili relativno dobri uvjeti za nastavak centralizirane obrade građe i uvođenje automatiziranog računalnog poslovanja. Ulogu središnje knjižnice preuzela je podružnica Bol-Plokite (Tolstojeva 32) koja je zbog toga imala povećan broj korisnika i preuzela goleme programske zadatke u već skučenom i zagušenom prostoru.

Informatizacija

Najvažniji proces i osnovna značajka razvoja Knjižnice tijekom 90-ih godina prošlog i početkom 21. stoljeća bila je ubrzana informatizacija. Tijekom 1989. nabavljeno je prvo računalo i započeta obrada knjiga u programskom paketu CROLIST. U sljedećim godinama nabavljen je veći broj računala što je olakšalo rad u obradi i drugim funkcionalnim procesima. Knjižnica započinje s centraliziranom računalnom obradom građe i distribucijom kataložnih listića u mreži podružnica, što je olakšalo izgradnju informacijskih pomagala: abecednih, naslovnih i stručnih kataloga u svim podružnicama (9 podružnica) i omogućilo u prvoj fazi pretraživanje lokalne baze zapisa kopiranjem podataka na diskete što je privuklo pažnju knjižničara i korisnika. Odvajanjem knjižnica grada Kaštela od Splita, nakon osnivanja samostalne općine, obim poslova je smanjen. Nabavom novog knjižničnog softvera (MEDVED, 1998.) i konverzijom svih zapisa u bazi omogućena je uz funkcije računalne obrade knjiga i kontrola cirkulacije građe i

baze korisnika. Usporedno s početkom računalne obrade knjiga započinje i edukacija osoblja za rad u knjižničnim softverima što je u cjelini vodilo kvalitetnom ubrzanju i olakšanju funkcionalnih procesa, stvaranju uvjeta za rad s korisnicima i brzo pronalaženje knjižnične građe i informacija.

Priključenjem na Internet putem CARNet-a (1996.), među prvim narodnim knjižnicama u Hrvatskoj, Knjižnica se postupno uključuje u šire tokove protoka informacija i programe za djelotvorno i učinkovito korištenje novih informacijskih tehnologija. Uključivanjem u integrirani knjižnični sustav ZAKI (2006.) sa zajedničkom normativnom i bibliografskom bazom omogućeno je funkcionalno i racionalno odvijanje knjižničnih procesa: obrade građe, posudbe i informacijske službe.⁶⁵ Knjižnica nakon toga postaje važna pristupna točka zabilježenom znanju i informacijama unutar sustava hrvatskih narodnih knjižnica, informacijama lokalne zajednice i drugim informacijama na internetu što mijenja javnu percepciju njezine funkcije i društvenoga značenja.

Nova softverska i tehnološka rješenja u lančanom nizu transformacija nevidljivih i vidljivih pozicija mijenjaju ne samo tradicionalne poslove, organizaciju i ulogu Gradske knjižnice, već na različite načine omogućuje korisnicima i građanima sudjelovanje u novim oblicima komunikacije, stjecanju novih vještina i znanja u skladu s tehnološkim razvojem, umanjivanje negativnog učinka „digitalnog jaza“, osobni prosperitet, razvoj kreativnosti i druge mogućnosti. Od knjižnice koja je prilikom osnivanja imala zadatak osigurati lokalni pristup knjigama i znanju, transformirala se u knjižnicu koja postaje lokalna točka atrakcije (privlačnosti) i kontaktna točka sa svijetom globalne virtualne stvarnosti. Ta se iznenađujuća i prijelomna transformacija dogodila naglo tijekom jednog desetljeća (1996. – 2005.) da bi postala praksa svakodnevnog djelovanja, što je vidljivo iz spomenutih knjižničnih publikacija i izvješća o radu.⁶⁶ Usprkos svakidašnjim prostornim problemima, djelatnici Knjižnice aktivno su pratili rad stručnog društva, sudjelovali na seminarima i predavanjima s ciljem edukacije za pristup internetu, rad s korisnicima i implementaciju različitih edukacijskih programa za korisnike, organiziraju domaće i međunarodne stručne skupove, uključuju se u nacionalne programe i projekte.⁶⁷ Informacijska tehnologija u hrvatskim knjižnicama mijenja način komuniciranja s korisnicima: omogućeno je komuniciranje putem mreže za sve vrste usluga, predstavljanje Knjižnice na *web* stranicama (a poslije i na

65 O tome vidi: Miolin, Gordana.: *Gradska knjižnica Marka Marulića u Splitu 1951.–2011.*

66 Vidi primjerice *Izviješće o radu za 2003. godinu.* Arhiv GKMM.

67 Na „Prvom međunarodnom savjetovanju za narodne knjižnice“ koji je Knjižnica organizirala 2003. predstavljene su stručnoj javnosti IFLA-ine smjernice za razvoj službi i usluga.

Facebooku) i na drugim medijima u stalnom je procesu evolucije, promotivnim CD-ima, filmskim i video uradcima Knjižnica postaje vidljivija i još se više približava javnosti. Planirani su različiti projekti, poput „Nikad ne reci nikad“, Knjižnica se priključuje projektu „Pitajte knjižničara“, razvija usluge pretraživanja fonda, građu je moguće fotokopirati, rade se audio i video zapisi i dr. Događa se eksplozija oslobođene kreativnosti koja će do svoje pune afirmacije doći u 21. stoljeću.

Mreža podružnica

Proširenje mreže knjižnica drugi je veliki uspjeh Knjižnice u tranzicijskom periodu. Osamostaljenjem knjižnica grada Kaštela 1998.⁶⁸ smanjuje se broj podružnica, ali se nastavlja s proširenjem mreže knjižnica u udaljenim kvartovima Splita. Početak Milenija označen je osnivanjem novih podružnica. Nakon otvorenja podružnice Meje 1990. u prvom desetljeću 21. stoljeća osnivane su podružnice u gradskim četvrtima Trstenik (2000.) s Odjelom za djecu i mlade, Odjelom za odrasle i Čitaonicom, na predjelu Spinut otvorena je 2002. davno planirana podružnica, u Žrnovnici je otvorena podružnica 2007., na Ravnim njivama 2007., a na predjelu Brodarice 2008. godine. Sve podružnice imaju odjele za djecu i mlade i odjele za odrasle korisnike. Na taj su način ostvareni dugoročno planirani ciljevi da udaljeniji dijelovi grada dobiju knjižnicu kao središte svog kulturnog života. U planu je bilo i otvorenje podružnica u još nekim gradskim područjima. Stvaranjem mreže podružnica ostvarena je još jedna društvena funkcija – povezivanje dijelova grada u zajednički identitetski urbani sustav grada Splita.

Gradska knjižnica - kulturni i socijalni kapital grada Splita

U skladu s postojećim dokumentima Knjižnica tijekom 2000-ih redefinira svoju ulogu, proširuje spektar usluga i programa i na druge načine odgovara na lokalne i globalne izazove. Zahvaljujući informacijskoj tehnologiji, razvijenoj mreži knjižnica, stručnom i kvalificiranom osoblju, Knjižnica postaje ustanova koja u skladu s novim prepoznatim potrebama korisnika, kao i u skladu s IFLA-inim Smjernicama i UNESCO-vim Smjernicama za rad službi i usluga, na principima opće dostupnosti i jednakosti pristupa svih građana, omogućuje slobodan pristup knjigama, različitim lokalnim i drugim mrežnim informacijama i znanju, podržavajući razvoj kulture, cjeloživotno obrazovanje i socijalnu uključenost svih korisnika (inkluzivnost).⁶⁹ U okviru tih paradigmatiskih principa Knjižnica postu-

68 U sklopu Knjižnice djelovala su tri ogranka: ogranak u K. Sućurcu, K. Gomilici i u K. Starom. Vidi: Statut GKMM, 12. 1. 1994..

69 Svoje zadatke Knjižnica ostvaruje tada vrlo popularnim programima: Infoteka, Pitajte knjižničara, književnim večerima, predstavljanjem knjiga, okruglim stolovima, tematskim forumima – primjerice Lokalna uprava i okoliš,

pno oblikuje svoje djelovanje i proširuje funkciju – od transakcijske knjižnice koja brine za razvoj službi i usluga, širenju mreže knjižnica i popularizaciji knjige, prateći svjetske trendove postaje društveni prostor u kojem sve više uspostavlja i njeguje relacijske odnose s društvenim okruženjem kako bi uspostavila jaču vezu s korisnicima i potakla maksimalno korištenje znanja kao javnog dobra. Taj se oblik djelovanja počeo razvijati u preuređenom, iako nedostatnom, prostoru podružnice Bol-Plokite (jer je Središnji odjel u ex Biskupovoj palači bio zatvoren), kao i u prostoru Središnjeg Odjela za djecu i mlade u Zagrebačkoj ul. 4, tijekom prvog desetljeća 21. stoljeća. Knjižnicu se tijekom tog prvog razdoblja prepoznaje kao segment lokalne kulturne politike u procesima decentralizacija kulture, okretanju baštini, održivom kulturnom razvoju, poticanju obrazovanja i razvoju kulture te kao čimbenik ekonomskog i društvenog razvoja, što se ogleda u jednakost pristupa znanju i informacijama, radu na smanjenju negativnih posljedica „digitalnog jaza“, posebice u starijoj populaciji, poticanju razvoja korisničkih potencijala (osobito žena i nezaposlenih) te izgradnji konektivne strukture prema onim segmentima društva koji su na marginama društvenog interesa (manjinske skupine, korisnici s posebnim potrebama i sl.). Novi milenij za Knjižnicu znači put u transformaciju prema otvorenoj i socijalno i kulturno programski usmjerenoj knjižnici – ona djeluje kao informacijsko i kulturno središte Splita i okolice. Knjižnica u 21. stoljeću postaje bitna sastavnica horizonta splitske kulture, istodobno ukorijenjene u tradiciju i baštinu „povijesnoga grada“ s uporištem u suvremenim procesima komunikacije, demokratizacije, ljudskih prava i dostupnosti znanja kao zajedničkog dobra te stoga osebujnim mjestom njezine identifikacije.

Prigodnim izložbama, kulturnim programima, različitim predavanja omogućen je bogatiji kulturni život, pokrenuti su tečajevi cjeloživotnog obrazovanje radi lakše socijalne prilagodbe stanovništva promijenjenim gospodarskim uvjetima. Kao odgovorna ustanova Knjižnica podupire društvenu uključenost svih građana bez razlika. Razvija svoje suradničko okruženje s različitim kulturnim, manjinskim i drugim udrugama stvaranjem zbirki knjiga na njihovim nacionalnim jezicima ili prigodnim izložbama, skupovima s temama iz njihove kulture i sl. Na odjelima za odrasle korisnike (Bol-Plokite, Trstenik, Meje) nakon 2000. naglasak je na informiranju korisnika putem web stranica, uključivanju u programe online referentnih usluga, na organizaciji savjetodavnih i poduzetničkih info-pultova, kulturnih programa baštinske provenijencije, na predstavljanju knjiga i upoznavanju s književnom stvarnošću, na interaktivnim predavanjima i tematskim forumima u skladu s Manifestom i zaključkom da je narodna knjižnica mjesno oba-

prigodnim zbivanjima za djecu i mlade – natječaji, izložbe, Pitajte psihologa i dr. Vidi publikaciju: Događanja u 2005. godini, GKMM, 2006.

vijesno središte koje svojim korisnicima omogućuje neposredan pristup svim vrstama znanja i obavijesti.

Odjeli za djecu i mlade

U hrvatskim se knjižnicama već 90-ih godina sustavno radi na afirmaciji dječjih odjela i drukčijem pristupu djeci kao korisnicima, organiziranju različitih animacijsko-edukacijskih programa uvažavajući njihove specifične dobne i druge potrebe u stvaranju čitateljskih navika, razvijanju mašte i kreativnosti i njegovanju oblika rane pismenosti. Ekologijski horizont hrvatskih narodnih knjižnica temeljno se otvara prema djeci i njihovim potrebama i time legitimira kao socijalno i kulturno prirodan nositelj demokratskih odnosa.

Kad je 1993. u skućenim uvjetima Središnjeg Odjela za djecu i mlade u Zagrebačkoj 4 otvorena igraonica za djecu predškolske dobi, doživljaj knjižnice kao ugodnog mjesta za igru i učenje bio je važna strategija odgoja budućih korisnika, školske i predškolske djece. Organizacija različitih edukacijskih programa koji će privući djecu u knjižnicu gdje će rado provoditi slobodno vrijeme od tada postaje redovna djelatnost i uvod u kasniji kontinuitet programskog djelovanja: nakon manjeg preuređenja organizirane su likovne i dramske radionice, edukativne radionice, natječaji, kvizovi, plesne radionice, seminari, „radionice ciljanog čitanja“ i niz drugih prigodnih događanja.⁷⁰ U kontekstu nedostatka knjige i animacijsko-pedagoških programa važno je tadašnje zapažanje matične službe Knjižnice da je od ukupnog broja djece u Splitu 1996. bilo upisano tek oko 22 % upisanih članova, pa je tim više strategija za privlačenje djece bila važnija. Analize djece-korisnika pokazale su vrlo važan podatak da postoji izravna veza između školske knjižnice i dječjih odjela Knjižnice, tj. uočeno je da najveći broj učenika dolazi iz škola koje nemaju knjižnicu. Jednako tako, praćenje rada školskih knjižnica u Splitu (21 osnovnih i 15 srednjih škola) pokazuje potrebu poboljšanja uvjeta rada i modernizacije školskih knjižnica i važnu ulogu narodne knjižnice u osiguravanju djeci potrebnih knjiga. U Knjižnici su 1996. djelovala tri dječja odjela: središnji Odjel za djecu i mlade u Zagrebačkoj 4 gdje je otvorena igraonica za djecu, u podružnicama Bol-Plokite i Meje. Središnji Odjel za djecu i mlade u Zagrebačkoj 4 na tragu daljnjih promjena odnosa prema djeci kao budućim čitateljima i korisnim članovima društva, nakon 2000-te i usvajanja Smjernica za

70 Primjerice neizostavni program Mali knjižničari, biblioterapijske radionice, natječaji za najčitatelja godine ili program Knjiga moje nadahnuće te aktivnosti u realizaciji UNICEF-ova projekta Odgoj za razvoj, toleranciju i suradnju u dječjim knjižnicama. O tome više u: Mihanović, V.; Ribičić, G.: *Organizacija slobodnog vremena djece i mladih na dječjim odjelima Gradske knjižnice Marka Marulića u Splitu*, Glasnik Društva bibliotekara Split, 5(1997), str. 92–95. - Petričević, D.: *Uloga dječje knjižnice u obrazovanju djece s posebnim osvrtom na kulturno-obrazovnu djelatnost u Dječjem odjelu Gradske knjižnice Marka Marulića*, Glasnik Društva bibliotekara Split 3(1994), str. 67–71.

knjižnične usluge za djecu 2003., a kasnije i za bebe, osmislio je bogat kulturni program za provođenje slobodnog vremena djece i mladih i poticanje čitanja. Profil korisnika narodnih knjižnica se mijenja, korisnici su i bebe (jer sva djeca imaju pravo na knjižnicu bez obzira na dob) i njihovi roditelji: na dječje odjele Knjižnice uvodi se i besplatni upis – u početku do 8 godina, sustavno se radi na uključivanju djece s posebnim potrebama. Osim te najvažnije funkcije uključivanja djece svih uzrasta, nastojalo se u sljedećim godinama kreativnim i edukativnim radionicama, kulturnim događanjima, aktivnostima i prigodnim sadržajima privući i poticati djecu na boravak u knjižnici. Sve te aktivnosti promatraju se i u sklopu korisnog i kreativnog provođenja slobodnog vremena djece i mladih. Kao rezultat tih aktivnosti kod djece se razvija interes za lokalnu kulturu, zavičajnu književnu, jezičnu, etnografsku i drugu baštinu, što će postati prepoznatljiv program dječjih odjela u Splitu.

Na rad Središnjeg Odjela za djecu i mlade poticajno je djelovalo smještanje u novi prostor ex Depandanse 2008. Zamišljeni programi rada s djecom sada su mogli biti prošireni i realizirani. Kulturni program za djecu i mlade u kontekstu pojačanog interesa za baštinu Splita i okolice 2010. je dopunjen. Zavičajnost i edukacija djece postaje tema o kojoj se raspravlja na skupovima i na čijoj se prezentaciji radi. Posljedično se javila ideja o organiziranju okruglih stolova, koji su prerasli u stručne skupove, o zavičajnosti u knjigama za djecu⁷¹, kao i niz drugih stručnih susreta na temu očuvanja lokalne usmene, pisane i prirodne baštine. Uspostavlja se suradnički odnos sa splitskim udrugama i volonterima na realizaciji zajedničkih projekata koji omogućuju ostvarenje inkluzivne, socijalne i kulturno raznolike uloge Knjižnice. U skladu s tim uključuje se i u nacionalne kampanje „Čitaj mi“ i „Ja želim čitati“ kao potpora čitanju i ranom čitanju te slušanju priča i bajki. Radi se na ostvarenju prava djece na knjigu i druženje izvan knjižnice: u sklopu projekta „HRČAK u splitskim ambulancama“ u kojem Knjižnica sudjeluje, zahvaljujući aktivnim knjižničarima, opremaju se ambulante i bolnice dječjim slikovnicama i knjigama, otvaraju igraonice, uključuje se u program „Tete i barbe pričalice Split“ i dr. Dječja knjiga dolazi tamo gdje su i djeca i to je važan smisao postojanja dječjih odjela. Za dječje odjele nabavljeno je više računala, građa na CD-u i DVD-u, edukativne igračke i društvene igre za djecu. Radi educiranja za rad s djecom, djelatnici odlaze na programske edukacije uspješnog komuniciranja s djecom, imaju izlaganja na skupovima i susretima na kojima izlažu o svojim iskustvima i praksi. Knjižnica postaje atraktivno i privlačno mjesto što se prepoznaje i mnogim napisima u lokalnim novinama i na portalima.

71 Prvi skup od devet izdanja otvoren je pod naslovom *Zavičajnost u knjigama za djecu i mlade*. Tiskano izdanje 1. i 2. skupa izdano je 2012.

Matična služba u novim uvjetima

Rad matičnih službi u Hrvatskoj postaje nakon 1990. i ukinuća Zajednica općina Split zamjetniji, podržan od 1996. sredstvima Ministarstva kulture koje preuzima financiranje matičnih službi, informacijskom tehnologijom i nastojanjima da se u Hrvatskoj uobliči jedinstven knjižnični sustav, što je osnovna zadaća matičnih knjižnica. Prema Zakonu o knjižnicama (1997.) i Pravilniku o matičnoj djelatnosti knjižnica (2001.) te Rješenjem o utvrđivanju mreže matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj (1995.), Knjižnica postaje matična knjižnica za školske i narodne knjižnice u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Tim dokumentima dobila je dvije osnovne funkcije (temeljne i razvojne) koje određuju njezinu misiju i ciljeve u izgradnji demokratskog društva i društva u kojem su znanje, kultura i solidarnost temeljne komponente sustava: kao narodna knjižnica grada Splita, drugog grada po veličini u Hrvatskoj, trebala je omogućiti najširu dostupnost građe i protok informacija uz odgovarajuću edukaciju i pomoć korisnicima, razvijati stručne servise i programe kao oblike kulturnog, edukativnog i društvenog rada te aktivno sudjelovati u izgradnji knjižničnog sustava. Uz poticanje, savjetovanje, koordinaciju i usmjeravanje razvoja knjižnica kao temeljnih poslova matičnosti, razvojni poslovi matične službe imali su veliku odgovornost u izgradnji sustava i stvaranju uvjeta za ravnomjerni razvoj narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj podizanjem razine znanja stalnim stručnim obrazovanjem, razine odgovornosti, zajedničkog planiranja i međusobne suradnje hrvatskih narodnih i školskih knjižnica te zajedničke strategije u promicanju čitanja i oblika pismenosti potrebnih u informacijskom dobu.

Sa svojom matičnom službom Knjižnica je dio jedinstvenog sustava matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj. Matična se djelatnost tim dokumentima usložnjava i dalje suočava s velikom odgovornošću i obimom posla jer mrežu knjižnica u Splitsko-dalmatinskoj županiji već 1997. čini 27 narodnih, 91 knjižnica u osnovnim i 46 u srednjim školama, dok 2020. djeluje 46 jedinica narodnog tipa (29+17) koje imaju knjižnicu, 92 knjižnice u osnovnim školama i 44 srednjoškolske knjižnice tako da, zajedno s poslovima zagovaranja knjižnica koje još nisu otvorene, matična služba brine o 214 postojećih knjižnica kao i onih na čijem se otvaranju radi.⁷²

Nova knjižnica 2008. – 2021.

Zaključkom Gradskog poglavarstva Grada Splita od 17. 12. 2005. Knjižnici je na

72 Vidi: Matična služba za narodne i školske knjižnice u Splitsko-dalmatinskoj županiji : Izvješće o radu u 2020. godini. <https://www.gkmm.hr/> (15. 1. 2022)

korištenje dodijeljena zgrada ex Depandanse za potrebe Središnjeg odjela s Odjelom za odrasle i Odjelom za djecu i mlade, u skladu s odlukom Vlade od 5. svibnja 2005. i Ugovorom o darovanju zgrade Depandanse Gradu Splitu. Bila je to snažna prekretnica u budućem razvoju Gradske knjižnice. Nakon završenih investicijskih radova koje su financirali Grad Split i Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Središnji je odjel 23. siječnja 2008. uselio u novu zgradu u Ulici Slobode br. 2. U zadanom prostoru kao donekle ograničavajućoj činjenici, pristupilo se prostorno-funkcionalnom i fleksibilnom dizajniranju suvremene narodne knjižnice. Temeljni koncept bio je stvoriti prostor za smještaj i korištenje knjiga i različitih zbirki koje Knjižnica čuva, prostore za individualni i grupni rad korisnika i šire društvene zajednice: predavanja, promocije, filmske projekcije, sastanke i sl. Knjižnica je opremljena suvremenom informacijskom i digitalnom opremom koja omogućuje korištenje postojećih i stvaranje novih mrežnih, elektroničkih i digitalnih informacija. Nakon deset godina „prisilnog izbjivanja“, stvoreni su uvjeti za formiranje nekoliko odjela i čitaonica (Središnji Odjel za djecu i mlade, Središnji odjel za odrasle korisnike, čitaonica dnevnog tiska, Odjel periodike, Odjel zavičajne zbirke i drugih zbirki RARA, BDI, elektroničke publikacije, Odjel multimedije te Studijska čitaonica) koji pokazuju složenu programsku shemu djelovanja koja će korisnicima omogućivati ne samo elektronički nego i olakšan fizički pristup građi i informacijama, optimalan smještaj knjiga i periodike, razvoj različitih zbirki i izvedbi kulturnih i drugih programa.⁷³ Zapošljavanjem novih stručnih djelatnika i useljenjem u novi prostor, stvoreni su bolji uvjeti za suočavanje s izazovima suvremenog društva i očekivanjima korisnika, uspješno planiranje, programsko definiranje i djelovanje. Knjižnica je nakon 2008. godine oživjela kao informacijsko i kulturno središte grada Splita: mrežni dostup informacijama unutar knjižničkog sustava u kojem djeluje, pretraživanje hrvatskih knjižnica na internetu, mogućnost pretraživanja baza podataka, komuniciranje putem društvenih mreža uz kulturne programe temeljni su programi poslovanja. Nabavljen je veliki broj računala, od 36 2007. do 180 2008., čime je omogućen pristup informacija na svim korisničkim točkama. Osnovni pokazatelji o poslovanju Knjižnice i odziv korisnika (2008. – 2009.) eksplicitno upućuju na dimenzije stvarne potrebe Splita za novom knjižnicom i knjižničnim programima. U deset godina koliko je Središnji odjel bio zatvoren, knjižničari i stanovnici Splita zajednički su oblikovali programsku stvarnost buduće knjižnice kao kulturne i socijalne ustanove koja će pružiti usluge nužne modernom čovjeku. U prilog tome govore podaci koji olakšavaju razumijevanje procesa transformacije i međusobnog oblikotvornog odnosa Knjižnica – korisnici građani Splita. Godine 2007., prije useljenja Središnjeg odjela u novi prostor, imala je 1.750m² prostora,

73 Više o organizaciji i radu Gradske knjižnice nakon useljenja u novi prostor vidi u publikaciji: *Desetljeće GKMM Split : 1998.-2008. - Split : GKMM, 2009.*

20.000 članova, 45 zaposlenika, knjižnica u mreži i 36 računala. Nakon useljenja u novi prostor 2008. godine imala je 5.750m², 32.000 članova, 65 zaposlenika, 9 knjižnica u mreži i 180 računala. Od 2008. do 2009. održano je više od stotinu kulturnih događanja za djecu i odrasle građane neovisno o članstvu u Knjižnici. Broj različitih kulturnih i drugih programa raste iz godine u godinu: znanstveni skupovi, izložbe, promocije, radionice, tečajevi i dr.

Prijedlog strategije razvoja hrvatskog knjižničarstva 2015. – 2020. donosi tri bitna zaključka za hrvatske knjižnice. Povezujući narodne knjižnice u jedinstven sustav i usklađujući njihovo djelovanje naglasak je na razvoju inovativnih usluga, decentralizaciji kulturnog života u Hrvatskoj i buđenju interesa korisnika za knjižničnu djelatnost. Transformirajući se u modernu knjižnicu, GKMM je tijekom 21. stoljeća, strateški značajno definirala svoje usluge u tom pravcu unapređenjem slobodnog pristupa informacijskim izvorima, bazama podataka i svim vrstama građe, podizanjem razine pismenosti, promicanjem čitanja te kontinuiranog educiranja korisnika i osoblja za korištenje svih vrsta izvora. Okretanjem baštini (izgrađuje i upravlja zavičajnom zbirkom koja ima više od 9.000 svezaka) u cilju zaštite i evidentiranja pisanog i drugog kulturnog dobra, digitalizaciji i razvoju publiciranju na *web* stranicama u digitalnim edicijama Spalatina, Kaleidoskop, Spomenar i Digitalizirana građa za djecu i mlade, razvijanjem nakladničke djelatnosti zavičajne književnosti, kulturnim programima i skupovima ona organski inovira svoje službe i usluge i dodaje im trajnu vrijednost i neraskidiv spoj s gradom i njegovim stanovništvom. Jedna od osnovnih karakteristika djelovanja posljednjih godina razvijanje je suradničkog okruženja: volonteri i brojna društva aktivni su programski suradnici u novi oblici suradnje s lokalnim stanovništvom.

Otvaranje Spomen sobe Miljenka Smoje i Ljube Stipišića Delmate, kao „figure sjećanja“ koje oblikuju i obvezuju na kulturno pamćenje, osnažilo je povijesnu svijesti o trajnim vrijednostima i identitetu, manifestirajući duboku spoznaju društvene odgovornosti spram baštine. Kao institucionalizirani način kulturnog pamćenja Knjižnica se ovim suprotstavlja preplavljujućoj kulturi zaborava. U Knjižnici planiraju ponovno nabaviti bibliobus i pokrenuti programski bogatiju i tehnički opremljeniju bibliobusnu službu. Posebno treba naglasiti bogat kulturni program kojim je Knjižnica prepoznata kao jedinstveno mjesto susreta ljubitelja knjige i književnosti. U velikom broju vrlo uspješnih događanja, predstavljanja, izložbi, kreativnih radionica posebno treba naglasiti „Festival svjetske književnosti“, tribinu „Demontaža“, gostovanja splitskih književnika, umjetnika, publicista koji su privukli veliki broj slušatelja. Knjižnica se transformirala u mjesto žive kulture.

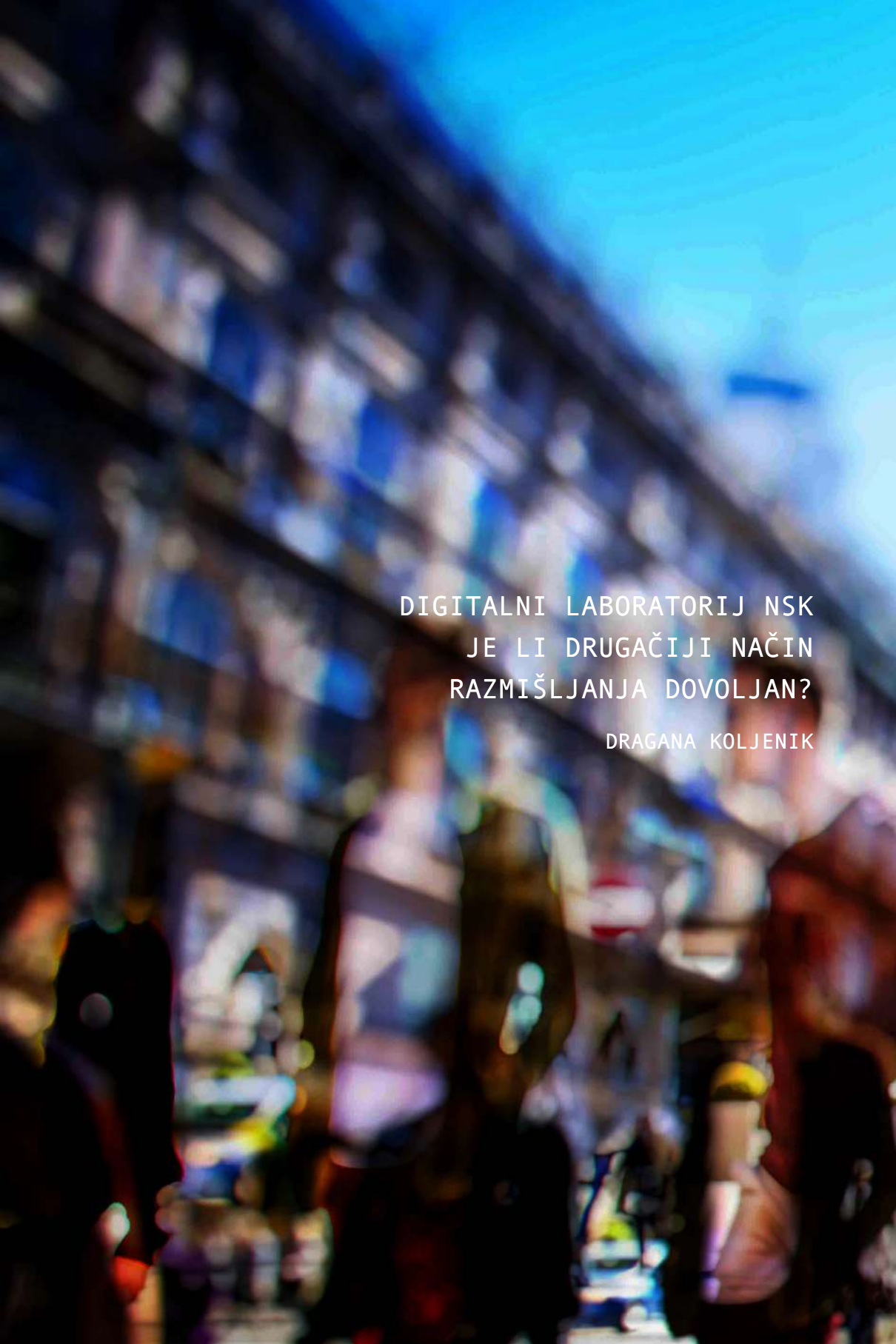
U Strateškom planu razvoja od 2020. – 2023. definirana je misija Knjižnice u idućem razdoblju: „osigurati građanima slobodan pristup svim vrstama informacija na raznovrsnim medijima; osigurati dostupnost informacija kroz stručno organiziranu informacijsku službu za korisnike; posebnu brigu posvetiti djeci i mladima kroz organizaciju raznovrsnih primjerenih aktivnosti koje potiču učenje, čitanje i kreativnost; biti značajno kulturno središte područja na kojem djelujemo, s brojnim tribinama, izložbama i raznovrsnim programima namijenjenim svim dobnim skupinama građana; promicati kulturne vrijednosti i jačati vrijednosti demokratskog društva; rukovoditi se načelima stručnosti, društvene osjetljivosti, otvorenosti, odgovornosti i koristi prema zajednici stvarnih i potencijalnih korisnika“.

Paradigma na kojoj je Knjižnica zasnovala svoju strategiju je knjižnica kao intelektualni, socijalni i kulturni kapital grada Splita, u čijem je središtu korisnik kao pojedinac i zajednica kao složeno socijalno okruženje s njihovim potrebama u pristupu znanju, obrazovanju, osobnom rastu i izgradnji zajedničkog života kao članova društvene zajednice. Uz opće ciljeve koji se odnose na razvoj fonda i zbirke te kvalitetnih usluga, posebice multimedijalnih i E-usluga, ne zanemarujući važnost posudbe i preporučivanja knjiga, promicanja pismenosti i čitanja, posebno su naglašene aktivnosti u zajednici – promicanje demokracije i multikulturalnosti te suradnji s civilnim sektorom i podršku volonterskom radu.

Suočena s društvom podložnom stalnim mijenama i teško predvidivim vizurama budućnosti u pogledu globalnog i lokalnog gospodarskog razvoja, utjecaja informacijske i digitalne tehnologije, materijalnih i općedruštvenih uvjeta djelovanja te kulturnog razvoja Knjižnica se nalazi pred pitanjem kako dalje, a pritom ostati prepoznatljiva i aktivno prisutna u Splitu. Kako bi odgovorila strateškim ciljevima razvoja knjižničarstva Republike Hrvatske i zajednice u kojoj djeluje, trebat će uz funkcije koje sada razvija, iznalaziti nove metode i inovativne pristupe u dizajniranju i organizaciji fleksibilnih službi, usluga i komunikacije, kojima na nov način pristupa korisnicima radi održanja djelotvornog razvoja i kulturne prepoznatljivosti. U pogledu tih zahtjeva procesi orijentiranja prema pojačanoj suradnji s korisnicima zapažaju se više od jednog desetljeća. Moderni trendovi u razvoju knjižnica već izvjesno vrijeme intenzivno pokazuju da se knjižnice nalaze u dinamičkom prijelazu iz mjesta pristupa prema mjestu druženja i komunikacije. Orijentacija prema korisnicima, razumijevanje njihovih potreba i interesa te njihovo veće uključivanje u planiranje razvoja knjižnica, koristeći se pritom i konceptom *design thinking*, sve više se prihvaća kao novi dijagram razvoja. Redizajn prostora, novi modeli usluga i suradnje, inovativna organizacija

uz otvoreno suočavanje s problemima, novi su izazovi koji stoje pred Gradskom knjižnicom u Splitu. Jedno je ipak sigurno, temelje svojeg postojanja i djelovanja, etiku i filozofiju Knjižnica mora projicirati u društvo i tako u punoj mjeri ostvarivati svoju funkciju.

dr. sc. Ivanka Kuić

DIGITALNI LABORATORIJ NSK
JE LI DRUGAČIJI NAČIN
RAZMIŠLJANJA DOVOLJAN?

DRAGANA KOLJENIK

Sažetak

Digitalni laboratorij NSK program je Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu osnovan pod Centrom za razvoj Hrvatske digitalne knjižnice, a nastao kao odgovor na sve brže tehnološke i društvene promjene u okruženju. Programi poput Digitalnog laboratorija NSK knjižnicama mogu poslužiti ne samo kao izazov, već i katalizator promjene organizacijske kulture koja je nužna za transformaciju knjižnica u informacijske digitalne centre budućnosti. Laboratorij djeluje na tri osnovne razine – uslužnoj, edukativnoj i razvojnoj. Aktualni je projekt „Podcast u Digitalnom laboratoriju NSK – produciranje i distribucija kulturnih i obrazovnih sadržaja“ čiji je glavni cilj bio omogućiti tehničku i *know-how* infrastrukturu za produkciju i distribuciju sadržaja u *podcast* formatu za ustanove, organizacije, udruge i pojedince koji djeluju unutar sektora kulture, kreativnih industrija te znanosti i obrazovanja.

Ključne riječi

Digitalni laboratorij NSK, promjene, organizacijska kultura, podcast

Abstract

The NSK Digital Laboratory is a program of the National and University Library in Zagreb established under the Center for the Development of the Croatian Digital Library, and was created in response to increasingly rapid technological and social changes in the environment. Programs such as the NSK Digital Laboratory can serve libraries not only as a challenge but also as a catalyst for changing the organizational culture necessary to transform libraries into the digital information centers of the future. The laboratory operates on three basic levels - service, education and development. The current project is “Podcast in the NSK Digital Laboratory - production and distribution of cultural and educational content” whose main goal was to provide technical and *know-how* infrastructure for the production and distribution of content in podcast format for institutions, organizations, associations and individuals operating within the sector culture, creative industries and science and education.

Keywords

NSK Digital Laboratory, changes, organizational culture, podcast

Organizacijska kultura i drugačiji način razmišljanja?

Digitalni laboratorij NSK program je Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu osnovan pod Centrom za razvoj Hrvatske digitalne knjižnice. Djeluje od 2019. godine, a službeno je otvoren za javnost početkom 2020. godine.

Digitalni laboratorij NSK nastao je zbog potrebe za većom fleksibilnosti, otvorenosti i prilagodljivosti u sadržajnom i organizacijskom smislu poslovanja suvremenih knjižnica kako bi mogle pravovremeno ne samo odgovoriti, nego i predvidjeti potrebe suvremenog korisnika. Odgovor i predviđanje tih potreba ne predstavljaju jednostavan i lagan zadatak, osobito ako se uzme u obzir da knjižnice djeluju u nikad brže mijenjajućoj tehnološkoj i društvenoj okolini. S. Belak i I. Ušljebrka smatraju kako *Organizacijske promjene i upravljanje njima ne bi imalo važnosti kada bi okolina u kojoj organizacije posluju bila stabilna. U tom slučaju, organizacija bi jednom postignutu usklađenost nastojala permanentno održavati kontinuiranim sitnim prilagodbama koje bi dovodile do stalnog poboljšanja u performansama. Međutim, okolina u kojoj posluju današnje organizacije ne samo da nije stabilna, već je izrazito dinamična, a ponekad čak i turbulentna. U takvom okruženju jedini način organizacijskog opstanka postaje promjena.*¹

Knjižnice se, kao i mnoge druge organizacije u javnom sektoru, često teško nose s promjenama i ne nalaze dugoročne i održive modele upravljanja u takvoj brzo mijenjajućoj, dinamičnoj i turbulentnoj okolini. Jedan od razloga za to je zastarjeli način razmišljanja u organizacijskoj kulturi koji promjene vidi isključivo kao prijetnje gdje se one moraju ili odbijati ili što duže zadržati.

Razvoj inovativnih programa kao što je Digitalni laboratorij NSK može biti dobar katalizator i izazov za nužne promjene u organizacijskoj kulturi suvremenih knjižnica. Ipak, za njihovo nastajanje, održivost i razvoj potrebno je preispitati elemente koji se pojavljuju u većini definicija organizacijske kulture, kao što su ponašanje, uvjerenja, mišljenje, vrijednosti i norme, što prije svega upućuje na način rada i života u organizaciji.²

Mijenjanje organizacijske kulture i, posljedično, stvaranje novih obrazaca rada prije svega podrazumijeva upravo nov način razmišljanja o knjižnicama,

1 Belak, Stipe; Ušljebrka, Ivana. *Organizacijska kultura kao čimbenik uspješne provedbe organizacijske promjene.*, *Oeconomica Jadertina*, vol. 4, br. 2, 2014, str. 80–98. <https://hrcak.srce.hr/136748> (17. 3. 2022.)

2 Mečev, Dijana; Grubišić, Dragana. *Organizacijska kultura i poslovna uspješnost poduzeća: perspektiva suparničkih vrijednosti u kontekstu hrvatskog ICT sektora.* *Ekonomika misao i praksa*, vol. 29, br. 2, 2020, str. 327–346. <https://doi.org/10.17818/EMIP/2020/2.1> (17. 3. 2022.)

svijetu u kojem djeluju, korisnicima tj. javnosti kojima se obraćaju kao i o osobnim i profesionalnim vrijednostima i stavovima ljudi koji u njima rade. Kada se govori o novom načinu razmišljanja postavlja se pitanje o usklađenosti uvjerenja i vrijednosti između različitih generacija koje djeluju unutar jedne organizacije – tzv. *baby boomera*, generacije X, milenijalaca i generacije Z.³

Istraživanje Deloitte centra i Billie Jean King Leadership Inicijative (BJKLI) pokazalo je kako generacija milenijalaca od 2014. čini većinu radne snage u organizacijama, no oni su nezadovoljni upravo zbog toga što rade u organizacijskoj kulturi koje su postavile prijašnje generacije s čijim se vrijednostima više ne mogu poistovjetiti. Slijedom toga, organizacije su u opasnosti da izgube talente zbog kultura koje *guše osjećaj svrhe, vrijednosti, timskog rada, ideja i inovacija*.⁴ Istraživanje je također pokazalo da dva od tri milenijalca smatraju da je svrha organizacije glavni razlog zašto u njoj rade, a milenijalci žele prije svega biti usmjereni na svrhu u svom radu. S druge strane, većina organizacija ima unaprijed (davno) postavljenu svrhu ili je ona nedefinirana tj. nedovoljno je definirana. Milenijalci svojim radom žele razvijati nove načine poslovanja i rješavanja problema te stvoriti fleksibilne karijere temeljene na vlastitim snagama. Zanimljivo je da samo jedna trećina ispitanika smatra kako organizacije u kojima rade na pravi način koriste njihove vještine i iskustvo. Situacija u kojoj imaju nedostatak autoriteta za razvoj novih načina poslovanja i formalizam u kojem seniorstvo ima prednost ili se izjednačuje s iskustvom, kao i nefleksibilne karijere te zastarjeli način napredovanja, dodatno frustriraju generaciju milenijalaca.⁵

U strategiji Njemačke nacionalne knjižnice za razdoblje 2017. – 2020. navodi se kako su ljudi *najvrjedniji resurs knjižnice*⁶, a u knjizi Open a Glam Lab, autori navode kako se *inovacijski laboratoriji događaju i uspijevaju zahvaljujući ljudima, a ne prostorima*. Taj, za mnoge radikalni, stav označava mijenjanje fokusa knjižnica s prostora i građe na ljude koji u tom prostoru djeluju. Ako su u fokusu ljudi onda postaje iznimno važno koje vrijednosti oni posjeduju kao i odražavaju li se te vrijednosti u organizacijama u kojima rade. Razmišljanje izvan okvira sve

3 Svatko rođen između 1981. i 1996. smatra se milenijalcem, a svatko rođen od 1997. nadalje dio je nove generacije Z. Pripadnici generacije X rođeni su između 1965. i 1980., a *baby boomera* smatraju se oni rođeni između 1946. i 1964. godine. (Izvor: Dimoch, Michael. *Defining generations: Where Millennials end and Generation Z begins*)

4 *The millennial majority is transforming your culture*. White paper by Deloitte and the Billie Jean King Leadership Initiative (BJKLI): <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/us/Documents/about-deloitte/us-millennial-majority-will-transform-your-culture.pdf> (10. 3. 2022.)

5 Isto.

6 German National Library Strategic Priorities for 2017.–2020. URL: <https://d-nb.info/1126595101/34> (17.03.2022.)

više se smatra oblikom ulaganja⁷ te se kao takvo nikako ne smije zanemariti ili okarakterizirati kao nešto rubno ili ekstremno.

Digitalni laboratorij NSK dio je međunarodne zajednice International GLAM Labs Community te je supotpisnik tzv. laberskog manifesta i u tom smislu dijeli vrijednosti svjetske zajednice laboratorija u galerijama, knjižnicama, arhivima i muzejima koje se temelje na radikalnoj otvorenosti, transparentnosti, velikodušnosti, eksperimentiranju, suradnji, kreativnosti, uključivosti i formaliziranoj neposlušnosti. Parcell smatra kako su knjižnice preživjele upravo zahvaljujući *kulturi suradnje i inovativnosti kojima su prkosile unatoč predviđanjima svoje neposredne propasti*⁸ i upravo zbog toga se u Digitalnom laboratoriju NSK potiče kultura inovacija i eksperimentiranja istraživanjem, ne samo novih proizvoda i usluga, nego i novih načina razmišljanja o knjižnicama, korisnicima i samima sebi.

Projekti i aktivnosti Digitalnog laboratorija NSK

Početak djelovanja Laboratorija obilježilo je pokretanje usluge 3D ispisa za korisnike NSK što je bila prva takva usluga u hrvatskim knjižnicama. S vremenom Digitalni laboratorij postaje multifunkcionalni fizički i virtualni prostor s trima temeljnim razinama djelovanja – uslužnom, edukativnom i razvojnom.

Jedan od aspekata djelovanja Digitalnog laboratorija NSK je rad na inovacijama u primjeni digitalnih tehnologija za kreativnu nadogradnju digitalnih sadržaja i pripremi skupova podataka (engl. *data sets*) za istraživanja u području digitalne humanistike. U tom smislu Digitalni laboratorij NSK dio je već spomenute međunarodne zajednice International GLAM Labs Community, koja broji više od 60 institucija iz preko 30 zemalja, a okuplja inovacijske laboratorije u kulturnome sektoru koji zajedno rade na promicanju upotrebe kulturne baštine za istraživanja.

Prvi veliki projekt Digitalnoga laboratorija NSK bio je SMART sustav Smart Library NSK, koji se oslanja na tehnologiju interneta stvari (engl. *Internet of Things* ili skraćeno IoT), a čiji je rezultat mobilna aplikacija Smart Library NSK. Aktualni projekt Digitalnog laboratorija NSK je *Podcast u Digitalnom laboratoriju NSK – produciranje i distribucija kulturnih i obrazovnih sadržaja* o kojemu će više biti riječi u nastavku.

7 Mahey, M., Al-Abdulla, A., Ames, et. al. (2019) *Open a GLAM Lab*. Digital Cultural Heritage Innovation Labs, Book Sprint, Doha, Qatar, 23–27 September, 2019, str. 9. URL: https://glam-labs.s3.amazonaws.com/media/dd/documents/Open_a_GLAM_Lab-10-screen.9c4c9c7.pdf (15. 3. 2022.)

8 Parcell, Lis. *Creating the library of the future*. 4 July 2019. CLA Education Blog. URL: <https://blog.educationplatform.co.uk/2019/07/04/creating-the-library-of-the-future/> (11. 3. 2022.)

Podcast u Digitalnom laboratoriju NSK

Aktualni projekt Digitalnog laboratorija NSK je *Podcast u Digitalnom laboratoriju NSK – produciranje i distribucija kulturnih i obrazovnih sadržaja*, koji je u 2021. godini financijski podržalo Ministarstvo kulture i medija RH. Glavni je cilj projekta bio omogućiti tehničku infrastrukturu i *know-how* za stvaranje, produkciju i distribuciju digitalnog sadržaja visoke kvalitete putem *podcast* formata za ustanove, organizacije, udruge i pojedince koji djeluju unutar sektora kulture i kreativnih industrija te sektora znanosti i obrazovanja.

Glavni rezultat projekta su 6 *podcasta* odabranih korisnika projekta dostupnih na "DigiLab NSK *Podcasti*" kanalima na YouTube servisu i aplikacijama za slušanje audio sadržaja (*Podbean, PocketCasts, Spotify, Deezer* i dr.).

Na javni poziv za sudjelovanje u projektu objavljen početkom svibnja 2021. godine pristiglo je više od 20 kvalitetnih prijava, a na temelju kriterija atraktivnosti i izvedivosti ideje odabrano je šest finalista koji su dobili priliku sudjelovati na edukacijama i besplatno snimati, producirati i distribuirati vlastite *podcaste*.

Odabrani *podcasti* su: „Beli Zagreb Grad“, „Mladi znanstvenici među nama“, „Gdje ideje idu?“, „ZKDruškanje“, „Moć knjige - podcast Noći knjige“ i „Lov na Govor“.

„Beli Zagreb Grad“ *podcast* je mlade urednice istoimenog portala Barbare Grgić u kojem ugošćuje umjetnike koji svojim djelovanjem obogaćuju zagrebačku, ali i hrvatsku kulturnu i umjetničku scenu. Sveučilište u Zagrebu u *podcastu* „Mladi znanstvenici među nama“ upoznaje publiku s mladim hrvatskim znanstvenicima i njihovim inovativnim projektima. U *podcastu* „Gdje ideje idu?!“ zadrarske udruge Mala filozofija voditelj *podcasta* Bruno Ćurko sa svojim sugovornicima razgovara o filozofiji i različitim idejama kao i o tvorcima tih ideja. Zanimljiv *podcast* o projektima, aktualnim temama te životu i radu knjižničara i hrvatskih knjižnica u *podcastu* „ZKDruškanje“ donosi Zagrebačko knjižničarsko društvo i voditelj *podcasta* Mihael Bily dok voditeljica *podcasta* „Moć knjige – *podcast* Noći knjige“ Dobrila Zvonarek sa svojim gostima razgovara o knjigama, njihovoj ulozi u društvu kao i budućnosti knjige u Hrvatskoj. O važnosti pak komunikacije, govora i retoričkog obrazovanja u *podcastu* „Lov na govor“ sa svojim gostima bavi se učitelj govora i govorništva Davor Stanković.

Do kraja 2021. godine snimljeno je, producirano i distribuirano 25 epizoda *podcasta*, a s aktivnostima se nastavilo i 2022. godine.

Što se tiče audio-video sadržaja, na YouTube kanalu "Digilab NSK *Podcasti*" u razdoblju od 11. listopada 2021. godine do 1. siječnja 2022. godine ostvareno je preko 10 tisuća pregleda video sadržaja. Kanal ima 150 pretplatnika i 5,4 tisuće jedinstvenih gledatelja sadržaja. Gledatelji su ukupno proveli 1.100 sati gledajući sadržaj. Najzastupljenija dobna skupina gledatelja je od 25 do 34 godine, a slijedi dobna skupina od 18 do 24 godine što svjedoči privlačnosti ovakvog formata za mlađu populaciju.

Što se tiče audio sadržaja, na hosting platformi *Podbean* ostvareno je 525 preuzimanja sadržaja. Sadržaj se s *Podbean* platforme putem RSS-a distribuira na brojne aplikacije i servise za konzumiranje audio sadržaja kao što su *Spotify*, *Deezer*, *Google Podcasts*, *Soundcloud* i dr.

Podcast je medij koji je u posljednjih godina iznimno popularan, a njegov je komunikacijski potencijal prešao na potpuno novu razinu u doba COVID-19 pandemije. Ovim projektom osiguralo se da dionici u kulturnom, obrazovnom i znanstvenom sektoru iskoriste taj potencijal i steknu ne samo novu publiku, već i nove vještine i znanja produkcije takvog digitalnog sadržaja.

Projekt *Podcast u Digitalnom laboratoriju NSK – produciranje i distribucija kulturnih i obrazovnih sadržaja* utemeljen je na principima dostupnosti, decentralizacije i pristupačnosti sadržaja te ekonomičnosti njegove produkcije. Projekt se također uklapa u inkluzivnu viziju Digitalnog laboratorija NSK „Digitalne tehnologije dostupne svima“ te predstavlja još jedan doprinos glavnom cilju Laboratorija, a to je poticati kulturu inovacija te dionicima kulturnog, kreativnog, obrazovnog i znanstvenog sektora osigurati siguran prostor za upoznavanje i eksperimentiranje s novim medijima i tehnologijama.

Bibliografija

Belak, Stipe; Ušljebka, Ivana. *Organizacijska kultura kao čimbenik uspješne provedbe organizacijske promjene.*, *Oeconomica Jadertina*, vol. 4, br. 2, 2014, str. 80–98. <https://hrcak.srce.hr/136748> (17. 3. 2022.)

Mečev, Dijana; Grubišić, Dragana. *Organizacijska kultura i poslovna uspješnost poduzeća: perspektiva suparničkih vrijednosti u kontekstu hrvatskog ICT sektora.* *Ekonomska misao i praksa*, vol. 29, br. 2, 2020, str. 327-346. <https://doi.org/10.17818/EMIP/2020/2.1>. (11. 3. 2022.)

Dimock, Michael. *Defining generations: Where Millennials end and Generation Z begins.* Pew Research Center 17.1 (2019): 1–7.

The millennial majority is transforming your culture. White paper by Deloitte and the Billie Jean King Leadership Initiative (BJKLI): <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/us/Documents/about-deloitte/us-millennial-majority-will-transform-your-culture.pdf> (17. 3. 2022.)

German National Library Strategic Priorities for 2017.–2020. URL: <https://d-nb.info/1126595101/34> (14. 3. 2022.)

Mahey, M., Al-Abdulla, A., Ames, et. al. (2019) *Open a GLAM Lab.* Digital Cultural Heritage Innovation Labs, Book Sprint, Doha, Qatar, 23–27 September, 2019, str. 9. URL: https://glam-labs.s3.amazonaws.com/media/dd/documents/Open_a_GLAM_Lab-10-screen.9c4c9c7.pdf (17. 3. 2022.)

Parcell, Lis. *Creating the library of the future.* 4 July 2019. CLA Education Blog. URL: <https://blog.educationplatform.co.uk/2019/07/04/creating-the-library-of-the-future/> (16. 3. 2022.)

KOMPETENCIJE KNJIŽNIČARA
U SVJETLU NOVOG NORMALNOG
DIJANA MACHALA

Sažetak

Javnozdravstvena globalna kriza uzrokovana pandemijom bolesti COVID-19 paradigmatički mijenja dosadašnji okvir djelovanja knjižnica i pred knjižničnu djelatnost postavlja zahtjeve razvoja i oblikovanja knjižničnih usluga primjerenih zahtjevima novog normalnog. Novo normalno urušava modernističku vizuru knjižnica kao „trećeg prostora“, ograničava usluge temeljene na društvenoj interakciji i teži razvoju digitalnih, mobilnih i uklopljenih usluga upravljanja znanjem, usluga na zahtjev, na daljinu, knjižničnih proizvoda lišenih dijaloške heuristike i temeljenih na skupim visokim tehnologijama te elektroničkim izvorima znanstvenih informacija.¹ U okviru EBLIDA-ine Europske knjižnične agende za doba koje slijedi nakon krize uzrokovane COVID-19 pandemijom² postavlja se imperativ usklađivanja poslovanja knjižnica u skladu s pet značajki novog normalnog: porastom društvenog distanciranja i razvojem umreženih knjižnica s uslugama na udaljenosti od dva metra; tehnologijama koje mijenjaju i preoblikuju knjižnice na nove načine; ekonomskom neizvjesnošću i nužnošću razmatranja novih izvora financiranja; distribuiranim upravljanjem knjižnicom uvažavajući podjednako lokalne i središnje izvore upravljanja i spremnošću na nove izazove i ugroze klimatskih promjena. U kontekstu naznačenih preporuka, rad donosi preliminarne rezultate istraživanja promjene opsega poslova knjižničara i samoprocjene njihovih kompetencija za suočavanje s krizom. Posebna pozornost posvetit će se analizi uloge strukovne udruge u osnaživanju knjižničarskih kompetencija.

Ključne riječi

kompetencije knjižničara, novo normalno, knjižničarska udruga

Abstract

The global public health crisis caused by the COVID-19 disease pandemic paradigmatically changes the current framework of libraries and requests of the libraries to develop and design the library services appropriate to the requirements of the new normal. The new normal demolishes the modernist view of libraries as a “third places”, restricts services based on social interaction and tends to develop digital, mobile and integrated knowledge management services, on-demand and online services, library products devoid of dialogue heuristics and based on expensive high technologies and electronic resources of scientific information. EBLIDA's European Library Agenda for the post-COVID-19 age sets the imperative to align library operations with five new normals: exponential social distancing: a well-connected two-meter library; technologies are mutating and shaping libraries in new ways; uncharted economic territory: review the library budget composition; library governance at central and local levels; do not forget the climate change opportunity and threat. In the context of the indicated recommendations, paper provides a preliminary research results about changes in scope of the library tasks and the evaluation of the librarian competencies in aspect of managing the COVID-19 crisis. Special focus on the role and activities of the national library association for the development of the librarian competencies will be given.

Keywords

librarian competencies, new normal, library association

1 Machala, Dijana. *Knjižničarske kompetencije u kontekstu novog normalnog: uloga nacionalne strukovne udruge*, u: *80 godina Hrvatskoga knjižničarskog društva: 1940. – 2020.*, uredila Ana Barbarić u suradnji s Monikom Batur (Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2020. Str. 25.)

2 EBLIDA. *A European library agenda for the post-COVID 19 age: [work in progress]*. URL: <http://www.eblida.org/news/press-release-covid-19-report.html> (19. 3. 2022.)

Uvod

Uspoređujući utjecaj između većih ekonomsko-društvenih kriza i krize uzrokovane pandemijom COVIDA-19 na poslovanje knjižnica u Americi, Sara Jones³ zaključuje kako se pandemijska kriza neusporedivo snažnije odražava na knjižnični sektor negoli bilo koja prijašnja društveno-ekonomska kriza. Autorica ističe kako je utjecaj pandemijske krize po svojim značajkama različit te neusporediv sa svim dosadašnjim krizama koje su posredno ili neposredno utjecale na promjene u knjižničnom sektoru, a posljedice utjecaja pandemijske krize podjednako se odražavaju kroz sva tri temeljna elementa knjižnične djelatnosti: ljude, knjižnični prostor i knjižničnu platformu. Kriza uzrokovana pandemijom COVIDA-19 ponovo je ukazala na važnost knjižnica za društvo, zajednicu te pojedince koji u knjižnici pronalaze izvore, informacije i programe koji su im kritično važni u iznalaženju rješenja za nepredviđene životne situacije. Autorica nadalje zaključuje kako se u kriznim situacijama knjižnice često u javnosti percipiraju kao sidrene institucije, kao što su to bolnice ili škole, a na taj status knjižnica u društvu pokazuje i pandemijska kriza.

Pandemijska kriza iz temelja je preokrenula sve tradicionalne knjižnične aktivnosti, a većina knjižnica na krizu je odgovarala novim i transformiranim knjižničnim uslugama, uslugama koje su često izvan tradicionalnih ustaljenih praksi, prilagođene specifičnoj lokalnoj situaciji ili namijenjene određenim specifičnim grupama korisnika.

Inovativnost, kreativnost, digitalna transformacija, paradigmatička promjena postaju ključne riječi vezano uz odgovor knjižnica na pandemijsku krizu.⁴ ⁵ ⁶ ⁷ Knjižnični djelatnici i njihova spremnost na prilagodbu novim situacijama pokazuje se ključnim elementom za razvoj novih knjižničnih usluga prilagođenih novonastalim situacijama.

U tom kontekstu izložit ćemo rezultate istraživanja učinka pandemije na knjižničare u Hrvatskoj posebno u segmentu evidentiranih promjena u opsegu redovnog poslovanja, njihovih stavova o razini posjedovanja adekvatnih kompetencija za odgovor na krizu i njihovim stavovima vezano uz korisnost određenih izvora informacija, posebno ulozi strukovnih udruga u prevladavanju krize uzrokovane pandemijom COVIDA-19. Izložene rezultate istraživanja analizirat

3 Jones, Sara. *Optimizing public library resources in a post COVID-19 world*, *Journal of Library Administration* 60/2020, br. 8, 951-957. DOI: <https://doi.org/10.1080/01930826.2020.1820281>. (19. 3. 2022.)

4 Dobrea, Milena; Anghelescu, Hermina. *Libraries and COVID-19: Opportunities for innovation*, *International Federation of Library Associations and Institutions*, 48/2022, br. 1, 3-8.

5 IFLA. Covid-19 and the global library field. URL: <https://www.ifla.org/covid-19-and-the-global-library-field/>

6 Matthews, Joseph R.. *COVID-19 and Public Libraries: A Real Paradigm Shift*, *Public library quarterly*, 39/2020, br. 5, 389-390. DOI: <https://doi.org/10.1080/01616846.2020.1796431> (19. 3. 2022.)

7 Tammaro, Anna Maria. *COVID 19 and Libraries in Italy*, *International Information & Library Review*, 52/2020, br. 3, 216-220. DOI: [10.1080/10572317.2020.1785172](https://doi.org/10.1080/10572317.2020.1785172) (19. 3. 2022.)

ćemo u svjetlu značajki najnovijih osuvremenjivanja kompetencijskih okvira nekih svjetskih knjižničarskih udruga te u kontekstu razvoja digitalnih usluga Hrvatskoga knjižničarskog društva kao praktičnog primjera odgovora na krizu uzrokovanu pandemijom COVIDA-19.

Istraživanje o utjecaju pandemije u području knjižničarstva u Hrvatskoj

Komisija za obrazovanje i stalno stručno usavršavanje Hrvatskoga knjižničarskog društva provela je u razdoblju od 26. svibnja do 15. srpnja 2021. anketno ispitivanje mišljenja hrvatskih knjižničara o vrstama i opsegu poslova koje knjižničari obavljaju te o samoprocjeni vlastitih kompetencija za obavljanje navedenih poslova. Cilj istraživanja bio je ispitati u kojim segmentima postoji potreba za razvojem obrazovanja, dodatnim obrazovanjem i usavršavanjem znanja i vještina knjižničara u Hrvatskoj. Poseban dio ankete odnosio se na istraživanje promjena i utjecaja krize uzrokovane COVIDOM-19 na obuhvat poslova i kompetencije knjižničara. Anketa je sadržavala ukupno 40 pitanja podijeljena je u pet cjelina. Prva cjelina obuhvatila je pet općih i demografskih pitanja, druga je cjelina u devet pitanja propitala radni status ispitanika, stručna zvanja i status u strukovnim udrugama. Treća, najveća cjelina, obuhvatila je ukupno 21 pitanje koje se odnosilo na ispitivanje poslova, opsega poslova i kompetencija ispitanika. Četvrti dio s ukupno četiri pitanja ispitao je stupanj promjena opsega radnih zadataka i razine kompetencija knjižničara u odnosu na pandemiju COVIDA-19. Peti dio ankete obuhvatio je završno pitanje vezano uz rangiranje izvora koji najviše osnažuju knjižničarske kompetencije.

U kontekstu našeg rada analizirat ćemo rezultate istraživanja u dijelu anketnih pitanja koja su bila usmjerena na propitivanje mišljenja knjižničara o promjenama opsega poslova koji su uzrokovani pandemijom, razine samopouzdanja u kompetencije koje smatraju ključnim kako bi uspješno odgovorili na krizu i koja su propitala mišljenja knjižničara o vrijednosti pojedinih izvora informacija i uloge strukovnih knjižničarskih udruga u odnosu na COVID-19.

Metodologija istraživanja obuhvatila je provedbu online ankete u razdoblju od 26. svibnja do 15. srpnja 2021., a poziv na sudjelovanje u *online* anketi upućeno je na adrese svih članova Hrvatskoga knjižničarskog društva uz zamolbu da se informacija o anketi podijeli sa širom stručnom zajednicom. Anketa je bila namijenjena knjižničarima iz svih vrsta knjižnica i svih razina stručnih zvanja iz knjižničarske struke. *Online* anketa bila je anonimna, a provedena je putem LimeSurvey sustava kojeg za stručnu i akademsku zajednicu osigurava Srce. Anketa je bila dostupna putem poveznice: <https://limesurvey.srce.hr/924385?lang=hr>.

Preliminarni rezultati istraživanja o utjecaju pandemije na opseg radnih zadataka i stupanj samoprocjene dostatnosti kompetencija

Na anketu je do 15. lipnja 2021. odgovorilo ukupno 416 ispitanika. Većina ispitanika nalazi se u dobnoj skupini od 36 do 55 godina i ima stručnu spremu magistra struke i zvanje diplomiranog knjižničara. U anketi su najviše sudjelovali knjižničari iz narodnih knjižnica (43 %), školskih knjižnica (26 %), visokoškolskih knjižnica (24 %), specijalnih knjižnica (6 %) i znanstvenih knjižnica (2 %). Većina ispitanika su solo-knjižničari, tj. dolaze iz knjižnica u kojima su oni jedini zaposlenici sa stručnim knjižničarskim zvanjem (32 %). Skoro podjednak broj je onih ispitanika koji dolaze iz knjižnica u kojima je 2 – 5 (19 %), odnosno 6 – 15 (18 %) zaposlenika sa stručnim knjižničarskim zvanjima. Ispitanika iz knjižnica u kojima je zaposleno više od 16 zaposlenika ima 11 %, dok ispitanika iz knjižnica sa više od 30 zaposlenika sa stručnim knjižničarskim zvanjima ima 20 %.

Podjednaki broj ispitanika smatra kako im se opseg poslova nije promijenio dolaskom pandemije (37 %, N = 62) te kako im se opseg poslova u pandemiji povećao (37 %, N = 62). Veliki broj ispitanika izjavio je da im se opseg poslova smanjio (19 %, N = 32), a manji broj ispitanika smatra da će im se opseg poslova povećati u budućnosti (3 %, N = 4), odnosno određeni broj ispitanika (4 %, N = 6) nije mogao odabrati ponuđene odgovore, već je svoje stavove obrazložio unosom teksta u slobodno polje. Prenosimo njihove odgovore: *Posao se povećao jer sam iz stacionarne (školske knjižnice) prešla u bibliobusnu službu raznoseći knjige po razrednim balončićima; Poslovi su se promijenili, ali ne i njihov opseg; Opseg poslova se prerasporedio; Opseg poslova mi se promijenio; Opseg određenih poslova se povećao, a druge vrste poslova smanjio; Opseg poslova uživo s smanjio, a na daljinu povećao.*

Sljedeće pitanje odnosilo se na samoprocjenu ispitanika vezano uz stupanj posjedovanja kompetencija u odnosu na specifične radne aktivnosti vezano uz COVID-19, i to u odnosu na sposobnost rada od kuće, rada na daljinu, primjenu mjera zaštite zdravlja ljudi i građe u knjižnici, organizaciju temeljnog knjižničnog poslovanja u okolnostima pandemije (poštujući distancu ili razvojem beskontaktnih usluga), organizaciju stručnih aktivnosti na daljinu, tehničke zahtjeve procesa nabave i posudbe građe, krizno komuniciranje, krizno upravljanje budžetom i krizno upravljanje ljudima. Većina ispitanika smatra kako ima dostatne kompetencije (18,5 %, N = 77), odnosno izvrsne kompetencije (15 %, N = 61) za provedbu knjižničnih zadataka radom od kuće te dostatne kompetencije (17 %, N = 69) i izvrsne kompetencije (15 %, N = 62) za rad na daljinu. Velika većina ispitanika smatra kako ima dostatne kompetencije za provedbu mjera zaštite zdravlja ljudi i građe (18 %, N = 74) i organizaciju usluga uz propisanu udalje-

nost (20 %, N = 83). U odnosu na sposobnost organizacije stručnih aktivnosti knjižnice na daljinu povećava se broj ispitanika koji smatraju da nemaju dostane kompetencije, ali imaju mogućnost stjecanja istih (11 %, N = 45), dok je omjer ispitanika koji smatraju da uglavnom nemaju ili nemaju dovoljno kompetencija, ali imaju mogućnost njihova stjecanja istih za provedbu tehnoloških promjena nabave i posudbe građe (ukupno 18 %, N = 72) skoro isti kao i onih koji smatraju da imaju dovoljne ili izvrsne kompetencije za navedeni posao (ukupno 22 %, N = 92). Najmanje sigurnim u svoje kompetencije knjižničari izražavaju u odnosu na zahtjeve kriznog komuniciranja, gdje ukupno 76 ispitanika (30 %) smatra da nema uopće ili nema dovoljno kompetencija te nema niti mogućnosti stjecanja istih. Još je veći postotak onih ispitanika koji smatraju da nemaju dovoljno kompetencija, niti da imaju mogućnosti stjecanja kompetencija za krizno upravljanje budžetima knjižnica (28 %, N = 111). Također, najmanje kompetencija ispitanici iskazuju za poslove kriznog upravljanja ljudima, gdje većina ispitanika (22 %, N = 93) ili smatra da uglavnom nema i nema dovoljno te nema niti mogućnosti stjecanja tih kompetencija.

Svoje kompetencije u odnosu na izmijenjene radne aktivnosti u doba pandemije većina ispitanika smatra dostatnim ili izvrsnim:

- rad od kuće (33,5 %)
- rad na daljinu (32 %)
- organizacija temeljnih knjižničnih usluga poštujući udaljenost (34 %)
- primjena mjera zaštite zdravlja ljudi i građe u knjižnici (30 %)

Knjižničari nedostatnim procjenjuju svoje kompetencije vezane uz:

- tehnološke promjene nabave i posudbe građe (18 %)
- organizacija stručnih aktivnosti knjižnice na daljinu (18 %)
- krizno komuniciranje (18 %)
- krizno upravljanje ljudima (22 %)
- krizno upravljanje budžetom (28 %).

Procjenjujući izvore informacija koje su najviše koristili i njihovu korisnost za savladavanje poslova u doba pandemije većina ispitanika je vrlo korisnim i najkorisnijim ocijenila neformalnu suradnju s kolegama (33 %), izvore na internetu (25 %) i upravu knjižnice/voditelja (20 %). Manje korisnim izvorima u savladavanju izazova uzrokovanih pandemijom ispitanici smatraju nacionalni stožer civilne zaštite (18 %), matičnu knjižnicu (18 %), informacije iz stručne literature (15 %), strukovne udruge (12 %), osnivače knjižnica (12 %) i resorna ministarstva (10 %).

Analiza preliminarnih rezultata istraživanja

Iz preliminarnih rezultata istraživanja uočava se da se u odnosu na pandemiju velikom dijelu knjižničara promijenio opseg ili vrsta poslova. Također, knjižničari su bili sposobni, odnosno imali su dovoljno kompetencija za reorganizaciju poslovanja knjižnica putem rada od kuće ili rada na daljinu. Dodatnom analizom ispitnog uzorka bilo bi potrebno analizirati kojoj skupini knjižničara se najviše promijenio opseg poslova, s obzirom na to da podjednaki broj ispitanika iskazuje kako im se opseg poslova nije promijenio ili im se smanjio. Vjerujemo kako se kod ispitanika kod kojih se opseg posla smanjio u pandemiji radi primarno o manipulativnim poslovima pomoćnih knjižničara koji svoje poslovne zadatke nisu mogli obavljati u okolnostima zatvaranja knjižnica za korisnike.

Preliminarni rezultati našeg istraživanja pokazuju usklađenost s iskustvima knjižničara u svijetu koji također izvještavaju o promjenama opsega ili promjenama vrsta aktivnosti kojima su nastojali odgovoriti na potrebe svojih korisnika i zajednice u doba pandemije. Goddard⁸ ističe kako je većina knjižničara narodnih knjižnica u Americi kao odgovor na pandemiju razvijala nove modele usluga. Novi model knjižničnih usluga može su uočiti posebno u odnosu na okolnosti zatvaranja fizičkog prostora knjižnica, tijekom kojeg su knjižničari radom od kuće i razvojem usluga na daljinu nastojali nadomjestiti privremenu nedostupnost fizičkog prostora i fizičkog fonda knjižnica. Autori ističe kako su knjižničari vrlo brzo i promptno reagirali i osigurali pružanje informacijskih usluga putem Zoom ili Discord servisa, omogućavali referentne usluge u realnom vremenu putem *chata*, razvijali nove modele dostave digitalnih preslika te posudbe e-knjiga, omogućili bežični pristup internetu i izvan fizičkog prostora knjižnica, postavili mobilne točke za pristup bežičnom internetu, pa čak i u suradnji sa školama osigurali posudbu mobilnih uređaja za bežični internet. Knjižničari su bili iznimno aktivni na društvenim mrežama, proširujući doseg svojih knjižnica pomoću različitih platformi društvenih mreža, kao što su Facebook Live i Stories, Discord, Instagram, YouTube, Zoom te GoToMeeting.

Odgovor knjižnica na krizu uzrokovane pandemijom COVIDA-19 bio je brz i učinkovit, a novi inovativni modeli knjižničnih usluga sigurno će se nastaviti pružati i po prestanku pandemije. Premda se može zaključiti da su knjižničari ponajmanje spremni na upravljanje krizom u segmentu provedbe aktivnosti kriznog komuniciranja, kriznog upravljanja budžetima ili ljudskim resursima, važno je istaknuti kako su značajke kao što su inovativnost, kreativnost, fleksibilnost

8 Goddard, Jon. *Public Libraries Respond to the COVID-19 Pandemic, Creating a New Service Model*. Information Technology and Libraries 39/2020, 4. URL: <https://doi.org/10.6017/ital.v39i4.12847> (19. 3. 2022.)

i spremnost knjižničara na djelovanje izvan ustaljenih tradicionalnih okvira⁹ te ovladavanje digitalnim servisima i platformama potvrdile ulogu knjižnica kao sidrenih institucija. COVID kriza ubrzala je iskorak knjižničara u razvoj novih modela knjižničnih usluga u svjetlu novog normalnog.

Uloga knjižničarskih udruga u razvoju i osnaživanju knjižničarskih kompetencija te suočavanju knjižničkog sektora s krizom

Izbijanjem COVID-19 krize knjižničarska udruženja u Europi i svijetu promptno su pokrenula različite aktivnosti kojima su nastojala pružiti potporu knjižničnom sektoru u suočavanju s izazovima i negativnim posljedicama globalne javnozdravstvene krize. Analizirane aktivnosti većih svjetskih i nacionalnih knjižničarskih udruga mogli bismo grupirati u tri područja: aktivnosti upravljanja kriznom komunikacijom, aktivnosti osnaživanja knjižničarskih kompetencija te aktivnosti usmjerene za ublažavanje posljedica krize te što bržeg izlaska knjižničkog sektora iz krize.

Kao jedna od važnijih preporuka knjižničnom sektoru, prvenstveno u Europi, kako prevladati COVID-19 krizu te stvoriti pretpostavke za knjižnično poslovanje u okolnostima novog normalnog svakako je EBLIDA-in dokument *Europska knjižnična agenda za doba koje slijedi nakon COVID-19 krize*.¹⁰ Preporuke postavljaju imperativ knjižnicama u Europi da usklade svoja poslovanja sukladno pet značajki novog normalnog: porast društvenog distanciranja te razvoj umreženih knjižnica s uslugama na distanci od dva metra; upotreba tehnologija koje mijenjaju i preoblikuju knjižnice na nove načine; priprema za ekonomsku neizvjesnost te nužnost razmatranja novih izvora financiranja; uvođenje distribuiranog upravljanja knjižnicama uvažavajući podjednako lokalne i nacionalne izvore upravljanja te spremnost na nove izazove i ugroze klimatskih promjena. Preporuke su izrađene temeljem istraživanja mišljenja nacionalnih knjižničarskih udruga u Europi, a trajni status dokumenta kao „djelo u izradi“ samo upućuje na činjenicu da se okolnosti pandemije još uvijek promatraju te su izgledne dopune i ažuriranja završnog dokumenta. Osim preporuka koje nastoje pomoći knjižničnom sektoru u razumijevanju krize te lakšem suočavanju s novim okolnostima, mnoge knjižničarske udruge pokreću programe aktivnog zagovaranja važnosti i uloge knjižnica u prevladavanju krize te nastoje potaknuti financijske i druge potpore knjižnicama koja će pomoći osigurati nastavak njihova rada, njihovo ponovno otvaranje te zadržavanje radnog statusa knjižničara, posebno u sredinama u kojima je početkom krize zabilježen veliki broj otpuštanja knjiž-

9 See, Andrew. *Weathering the storm: Continuing essential services at an academic library during a global pandemic*. *Against the Grain* 32/2020, 4, str. 24–27. URL: https://www.charleston-hub.com/wp-content/uploads/2020/09/fea_see_v32-4.pdf (19. 3. 2022.)

10 EBLIDA, *A European library agenda for the post-COVID 19 age: [work in progress]*. URL: <http://www.eblida.org/news/press-release-covid-19-report.html> (19. 3. 2022.)

ničara i trajnog zatvaranja knjižnica. Odgovor Hrvatskoga knjižničarskog društva u području aktivnosti usmjerenih na ublažavanje posljedica krize te što bržeg izlaska knjižničnog sektora iz krize svakako je izrada posebnog portala <http://covid19.hkdrustvo.hr>. Namjena posebnog portala je objedinjeno prikupljanje svih relevantnih informacija vezano uz COVID-19 krizu i knjižnični sektor. Ubrzo po izbijanju COVID-19 krize uočen je problem pojave kontradiktornih informacija, spekulativnih informacija i dezinformacija te je stoga cilj portala bilo objedinjavanje i središnje informiranje knjižničarske zajednice provjerenim uputama i preporukama. Možda najvažnija uloga nacionalnih i pannacionalnih strukovnih udruga u doba ovakvih kriza je upravljanje kriznom komunikacijom, upravljanje informiranjem profesionalne zajednice iz zajedničkog, središnjeg centra komunikacije. Također, posebno je važno osigurati i laku razmjenu te objavu informacija s terena, od samih knjižnica, koje su portal koristile i na način da putem njega obavijeste širu stručnu zajednicu o nekim rješenjima ili naprosto da na portalu pronađu inspiraciju za iznalaženje rješenja koje su neke druge knjižnice već primijenile.

Osnaživanje kompetencija knjižničara za suočavanje s kriznim i novim situacijama vidljivo je kroz organizaciju brojnih online tečajeva i webinaru. Veliki broj aktivnosti knjižničarskih udruga koje su se inače odvijale kontaktno, prenesene su u virtualno okruženje. Odluka o zatvaranju fizičkog prostora knjižnica done-sena je naglo i većina se knjižnica nije stigla pripremiti za planirani prelazak iz fizičkog u virtualni način rada. Hrvatsko knjižničarsko društvo je stoga nabavljenu licenciju za *Zoom* servis odlučilo dijeliti bez naknade svim knjižnicama i regionalnim knjižničarskim udruženjima u cilju što bržeg prevladavanja tehničkih ograničenja prelaska knjižničnih usluga u digitalno okruženje. Također, sve stručne aktivnosti društva nastavile su na odvijati putem virtualnih sastanaka i webinaru. Kako bi se osnažile kompetencije knjižničara u ovladavanju kriznim situacijama i novim okolnostima, knjižničarske udruge koje razvijaju kompetencijske okvire pristupile su njihovom osuvremenjivanju. O primjeni kompetencijskih okvira u području priznavanja i/ili usavršavanja profesionalnih kompetencija knjižničara detaljnije je već pisano na drugim mjestima, no valja naglasiti kako se u području knjižničarstva, osobito u angloameričkom knjižničarstvu, profesionalni ili kompetencijski profili te standardi vještina (engl. *skill standards*) počinju razvijati 30-ih godina 20. stoljeća,¹¹ razvojem narodnog knjižničarstva u Americi i kada se od knjižničarstva kao profesije zahtijevao veći profesionalni i ekspertni angažman. S obzirom na disruptivni karakter ove krize, uočena je potreba što žurnijeg ažuri-

11 Machala, Dijana. *Knjižničarske kompetencije: pogled na razvoj profesije* (Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada ; Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2015).

ranja i osuvremenjivanja postojećih kompetencijskih okvira. IFLA-ina radna grupa BSLISE - *Building strong LIS education working group* – u ožujku 2021. godine pokrenula je javnu raspravu o trećoj reviziji, odnosno novom osuvremenjenom izdanju IFLA-inih Smjernica za profesionalne knjižnično-informacijske obrazovne programe¹² (engl. *Guidelines for Professional Library/Information Education Programs*). Noviteti u tekstu Prijedloga smjernica pronalaze se u uključivanju programa cjeloživotnog učenja, a ne samo uputa vezano uz formalne obrazovne programe, stavlja se važnost na primjenu alata za procjenu kvalitete pojedinih programa te njihovu usklađenost s međunarodnim standardima kvalitete. Osim područno-specifičnih kompetencija naglasak je na interdisciplinarnim znanjima (komunikacijske znanosti, računalne znanosti, obrazovanje), a posebna najveća promjena uočava se u odustajanju od 'jezgrenih' kompetencija te standard po prvi puta uvodi koncept Područja temeljnih znanja (engl. FKA – foundational knowledge areas). Standard predlaže osam područja temeljnih znanja (FKAs):

1. *Informacije u društvu*; 2. *Temelji knjižnično-informacijske profesije*; 3. *Informacijska i komunikacijska tehnologija*; 4. *Istraživanje i inovacije*; 5. *Upravljanje životnim ciklusom informacija*; 6. *Upravljačke vještine (menadžment) informacijskih stručnjaka*; 7. *Informacijske potrebe i usluge za korisnike* i 8. *Oblici pismenosti i učenje*.

Prijedlog smjernica još nije usvojen, a utjecaj pandemije sigurno će se odraziti na oblikovanje završne verzije dokumenta. Također, važno ažuriranje svog nacionalnog kompetencijskog okvira učinio je i CILIP, udruženje knjižničara i informacijskih stručnjaka Velike Britanije. Britanski Standard profesionalnih znanja i temeljnih vještina knjižničara i informacijskih stručnjaka¹³ u svojoj reviziji iz 2021. godine jasno je istaknuo ulogu i važnost etičkih načela struke oko kojih gradi osam područja stručnih znanja te po prvi puta uvodi jezgru od četiri generičkih vještina: *Vodstvo i zagovaranje*; *Strateško planiranje i upravljanje*; *Korisničko usmjerenje, dizajniranje usluga i marketing* te *posljednje Informatičke i komunikacijske vještine*.

Iz posljednjih ažuriranja kompetencijskih okvira vidljivo je usmjerenje profesije spram nužnosti jače integracije generičkih kompetencija te proširenju obuhvata seta 'jezgrenih' ili temeljnih profesionalnih znanja na širi spektar kompetencija koje se stječu cjeloživotnim učenjem, bilo to digitalnih vještina, komunikacijskih vještina, informatičkih znanja i sl.

12 IFLA, *Guidelines for Professional Library and Information Science (LIS) Education Programmes: DRAFT – February 3, 2021*. URL: <https://lisedu.files.wordpress.com/2021/02/liseguidelines-consult-draft.pdf> (20. 3. 2022.)

13 CILIP, *The professional knowledge and skills base – PKSB, 2021*. URL: https://cdn.ymaws.com/www.cilip.org.uk/resource/resmgr/cilip/membership/benefits/pksb/pksb_intro_overview_v5.pdf (20. 3. 2022.)

Zaključak

Odgovor knjižničnog sektora na COVID-19 krizu rezultirao je inovativnim i kreativnim pristupom razvoju novih modela knjižničnih usluga koje će se zadržati i nakon što COVID-19 kriza prestane. Ova kriza u prvi je plan stavila adaptabilnost knjižničara te njihovu spremnost na inovativne modele rada, na proširenje knjižničnih usluga izvan fizičkih prostora knjižnice, radom od kuće, u virtualnom okruženju te integrirano i uklopljeno¹⁴ u različite druge profesionalne sustave, poput nastave, projektnih timova i slično. Kriza je pokazala, kao i rezultati našeg istraživanja, da se knjižničari u Hrvatskoj procjenjuju kompetentnim za izvođenje temeljnih profesionalnih aktivnosti i u disruptivnim, neizvjesnim i novim okolnostima. Istraživanje je također pokazalo potrebu za osnaživanje onih znanja i vještina knjižničara koje će im pomoći da djeluju u kriznim situacijama, situacijama nepredviđenih katastrofa.

14 Machala, Dijana. *Uklopljeno knjižničarstvo: model knjižničarske djelatnosti novog vremena*, Revija Knjižnica 60/2016, br. 1. URL <http://knjiznica.zbds-zveza.si/index.php/knjiznica/index> (20. 3. 2022.)

Bibliografija

- CILIP, The Professional Knowledge and Skills Base – PKSB, 2021. URL: https://cdn.ymaws.com/www.cilip.org.uk/resource/resmgr/cilip/membership/benefits/pksb/pksb_intro_overview_v5.pdf (20. 3. 2022.)
- Dobрева, Milena. Anghelescu, Hermina. *Libraries and COVID-19: Opportunities for innovation*. International Federation of Library Associations and Institutions 48/2022, br. 1,
- EBLIDA. *A European library agenda for the post-COVID 19 age: [work in progress]*. URL: <http://www.eblida.org/news/press-release-covid-19-report.html> (19. 3. 2022.)-8.
- Goddard, Jon. *Public Libraries Respond to the COVID-19 Pandemic, Creating a New Service Model*. Information Technology and Libraries 39/2020, 4. URL: <https://doi.org/10.6017/ital.v39i4.12847> (20. 3. 2022.)
- IFLA, Guidelines for Professional Library and Information Science (LIS) Education Programmes: DRAFT – February 3, 2021. URL: <https://lisedu.files.wordpress.com/2021/02/lisepguidelines-consult-draft.pdf> (20. 3. 2022.)
- Jones, Sara. *Optimizing Public Library Resources in a Post COVID-19 World*. Journal of Library Administration 60/2020, br. 8, 951-957. DOI: <https://doi.org/10.1080/01930826.2020.1820281>. (20. 3. 2022.)
- Machala, Dijana. „Knjižničarske kompetencije u kontekstu novog normalnog: uloga nacionalne strukovne uloge.“ U: 80 godina Hrvatskoga knjižničarskog društva: 1940. – 2020. uredila Ana Barbarić u suradnji s Monikom Batur. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2020. Str. 17–26.
- Machala, Dijana. *Knjižničarske kompetencije: pogled na razvoj profesije*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada ; Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2015.
- Machala, Dijana. *Uključeno knjižničarstvo: model knjižničarske djelatnosti novog vremena*, Revija Knjižnica 60/2016, br. 1. URL <http://knjiznica.zbds-zveza.si/index.php/knjiznica/index> (20. 3. 2022.)
- Matthews, Joseph R. *COVID-19 and Public Libraries: A Real Paradigm Shift*. Public library quarterly 39/2020, br. 5, 389-390. DOI: <https://doi.org/10.1080/01616846.2020.1796431> (20. 3. 2022.)
- See, Andrew. *Weathering the Storm: Continuing Essential Services at an Academic Library During a Global Pandemic*. Against the Grain 32/2020, 4. 24-27. URL: https://www.charleston-hub.com/wp-content/uploads/2020/09/fea_see_v32-4.pdf (19. 3. 2022.)
- Tammaro, Anna Maria. *COVID 19 and Libraries in Italy*. International Information & Library Review 52/2020, br. 3, 216–220. DOI: <http://doi.org/10.1080/10572317.2020.1785172> (20. 3. 2022.)

SURAĐUJMO DIGITALNO:
WEB ALATI ZA PROMOCIJU FONDA
SVEUČILIŠNE KNJIŽNICE U SPLITU

JELENA MADUNIĆ
jmadunic@svkst.hr

MATIJA SOVULJ
msovulj@svkst.hr

SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA U SPLITU

Sažetak

Jedna od ključnih uloga Sveučilišne knjižnice u Splitu kao baštinske ustanove, sa posebnim fokusom na zavičajne zbirke, jest omogućavanje pristupa informacijskim izvorima, kako sveučilišnoj, tako i široj zajednici. Jedan od načina za predstavljanje fonda široj populaciji je osmišljavanje i kreiranje tematskih zbirki korištenjem različitih *web* alata. Pored dostupnosti i lakoće korištenja, prednost korištenja *web* alata u knjižničnom je okruženju suradnička komponenta. Na primjeru dviju tematskih zbirki oblikovanih korištenjem dvaju alata: edukativno-prezentacijskog alata (Sutori) i sustava za upravljanje sadržajima otvorenog koda (Omeka), opisan će se postupak odabira alata, izbora građe, obrade i prilagodbe građe, integracije u mrežne stranice ustanove te završna diseminacija. Korištenje odabranih alata pokazalo se kao vrlo prikladno rješenje za izradu *ad-hoc* mrežnih izložbi manjeg opsega i repozitorija s ograničenim brojem jedinica, a suradnička funkcionalnost omogućila je brzu komunikaciju između knjižničara s različitih odjela.

Ključne riječi

digitalne tematske izložbe, web alati

Abstract

One of the key tasks of the University of Split Library, as institution with special focus on preserving local cultural heritage collections, is to enable access to information resources both to university students/staff and the broader community. The proposed model for engaging wider public in presenting library collections is designing and creating online exhibitions using various web tools. In addition to accessibility and user-friendly interface, one important advantage of using online tools in library context is a collaborative workspace component. In this paper we will describe the procedure of selecting tools, choosing, processing and adapting material, integration into library website and final dissemination, on two examples used to create online collections: collaborative instruction and presentation tool Sutori and open-source CMS tool Omeka. The presented tools proved as an effective solution for *ad-hoc* online exhibitions with limited number of items, and the collaborative component allowed for fast communication between librarians working in different departments.

Keywords

digital exhibitions, web tools

Uvod

Sveučilišna knjižnica u Splitu, pored svoje osnovne uloge kao sastavnice Sveučilišta u Splitu i središnje ustanove knjižničkog sustava Sveučilišta, ima i vrlo važnu funkciju kao baštinska ustanova od koje se očekuje da omogući predstavljanje baštine široj javnosti¹. Još jedna važna, zakonom propisana, uloga Sveučilišne knjižnice jest njen status kao depozitne knjižnice². Pored zadaće prikupljanja, obrade, pohrane i zaštite građe obveznog primjerka te osiguranja dostupnosti za korištenje, propisano je i ograničenje, odnosno odredba da se obvezni primjerak daje na korištenje samo u prostoru knjižnice. Među ostalim, obvezni primjerak prikuplja se u svrhu pohrane i zaštite građe u svrhu njezine trajne dostupnosti korisnicima i izgradnje zavičajnih/regionalnih zbirki te zbirki službenih publikacija.³ Važeći zakonski propisi nužno diktiraju i ustroj radnih procesa unutar ustanove, što je slučaj i u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu. Organizacijska struktura prema vrsti građe naslijeđena je iz vremena kad je knjižnica pružala isključivo tradicionalne knjižnične usluge, što donekle usporava i otežava suradnju između odjela. Korištenje digitalnih suradničkih alata jedan je od načina za postizanje svrhe iz temeljnih dokumenata Sveučilišne knjižnice: *Omogućiti pristup informacijskim izvorima i osigurati knjižnične usluge sveučilišnoj i široj zajednici, podupirući društvenu osjetljivost i informacijsku jednakost.*⁴

Tradicionalni i suvremeni načini promicanja fonda

Organizacija izložbi s ciljem predstavljanja fonda široj javnosti uvriježen je koncept u velikim knjižnicama. Uspoređujući tradicionalni i suvremeni pristup, možemo reći da je osnovna razlika usmjerenost razmišljanja prilikom izrade koncepta same izložbe. Tradicionalni pristup usmjeren je na građu i stručno predstavljanje građe u fizičkom prostoru knjižnice, uz tiskanje prikladnih kataloga sa stručnim opisima. U suvremenom pristupu fokus se stavlja na komunikaciju s korisnicima i element interaktivnosti, građa se „pričava“, a ne samo opisuje predmetno

1 Pšenica, Davorka. *Knjižnica budućnosti - što znači nova Sveučilišna knjižnica za Split i Splitsko-dalmatinsku županiju?*, U: 100 godina Sveučilišne knjižnice u Splitu, ur. Petar Krolo (Split: Sveučilišna knjižnica, 2004.)

2 Pravilnik o obveznom primjerku, NN 66/2020. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_06_66_1318.html (24. 2. 2022.)

3 Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti, NN 17/2019. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html (24. 2. 2022.)

4 Sveučilišna knjižnica u Splitu: Misija, vizija i strategija. URL: <https://www.svkst.unist.hr/index.php/o-knjiznici/misija-vizija-i-strategija/#a> (24. 2. 2022.)

i sadržajno. Izlazi se izvan prostora knjižnice, koriste se neuobičajeni prostori i digitalne platforme. Lako dostupni digitalni alati omogućavaju široku dostupnost i reinterpretaciju građe u digitalnom okruženju, uz mogućnost brze i učinkovite suradnje između članova tima zaduženog za izradu izložbe.

Od jednostavnih *web* alata do složenijih sustava za upravljanje sadržajima

Često se u procesu planiranja online izložbe sva pažnja poklanja tehničkom aspektu, a zanemaruju se osnovna pitanja: „zašto?“ i „za koga?“. Rehberger (2013)⁵ predlaže odabir alata polazeći od sljedećih pitanja, na temelju kojih se sužava izbor alata i olakšava planiranje provedbe.

Polazna pitanja:

- Koja je svrha mrežne izložbe?
- Tko je ciljana publika?
- Koje se mogućnosti nude korisnicima/ posjetiteljima?

Tehnička pitanja i specifičnosti zbirke:

- Koliko je jedinica građe uključeno u zbirku?
- U kojim su medijskim formatima jedinice?
- Koliko je prostora za pohranu potrebno?

Pitanja vezano za resurse (ljudske, tehničke, stručne):

- Koliki je budžet na raspolaganju?
- Koji su dostupni i raspoloživi tehnički resursi i oprema?
- Kojim stručnim znanjima raspolažu članovi tima?

U donjoj su tablici prikazani odgovori na postavljena polazna pitanja na primjeru dvaju alata koje smo koristili u Sveučilišnoj knjižnici tijekom 2021. godine: Sutori („Sva lica Marulića u SVKST“)⁶ i Omeka („Dalmatinski kurioziteti“).⁷

5 Rehberger, Dean. *Getting Oral History Online: Collections Management Applications*, *The Oral History Review* 40/2013., br. 1, 83–94.

6 Sva lica Marulića u SVKST. URL: <https://www.sutori.com/en/story/sva-lica-marulica-u-svkst-xZdvFBBgpnQqVuZufCwZ8DXD> (24. 2. 2022.)

7 Dalmatinski kurioziteti. URL: <http://virtual-svk.org/cms/s/dalmatinski-kurioziteti/page/naslovna-stranica> (24. 2. 2022.)

	„Sva lica Marulića u SVKST“ Alat: Sutori	„Dalmatinski kurioziteti“ Alat: Omeka
Polazna pitanja		
Svrha	ad-hoc izložba integrirana u web stranice Knjižnice	izrada pretražive zbirke novinskih isječaka, samostalna web stranica
Ciljana publika	posjetitelji web stranica Knjižnice	široke narodne mase
Mogućnosti koje se nude korisnicima	interaktivnost (rješavanje kviza, komentiranje), dijeljenje poveznice na društvenim mrežama, preuzimanje .jpg i .pdf datoteka, reprodukcija video i audio sadržaja	pretraživanje cjelovitog teksta i pretraživanje po lokaciji, preuzimanje .pdf i .txt datoteka, dijeljenje sadržaja na društvenim mrežama
Tehnička pitanja i specifičnosti zbirke		
Veličina zbirke (broj jedinica građe)	20 jedinica sa zasebnim kataloškim zapisima; 18 naslovnica izdanja Judite	201 jedinica
Format medija	.jpg, .pdf, .mp3, .mp4	.pdf, .txt
Prostor za pohranu	n/a	100 GB
Pitanja vezano za resurse (ljudske, tehničke, stručne)		
Budžet	n/a	godišnji web hosting paket 115 USD/ 100 GB
Tehnički resursi i oprema	osnovna računalna oprema	osnovna računalna oprema
Stručna znanja	uređivanje slikovnih datoteka, izrada jednostavnih video isječaka, konverzija audio formata, HTML + WordPress za integraciju u mrežne stranice	poznavanje rada u CMS sustavima, poznavanje rada s OCR softverom (ABBYY FineReader)

Prvi je primjer edukativno-prezentacijski alat Sutori koji smo koristili za mikro-izložbu „Sva lica Marulića u SVKST“, postavljene na početnu mrežnu stranicu Sveučilišne knjižnice povodom obilježavanja Dana hrvatske knjige i 500. obljetnice tiskanja Judite. Na prvom sastanku predstavnika iz četiri odjela (omeđene publikacije, serijske publikacije, specijalne zbirke, istraživanje i razvoj) okvirno smo oblikovali temu izložbe – odnos knjižnice i Marulića od 1. izdanja do danas. Izabrani materijali iz zbirki svih odjela knjižnice skenirani su ili fotografirani i podijeljeni u tematske skupine, uz kratke narativne opise i poveznice na kataloške zapise. U potrazi za prikladnim web alatom, izabrali smo Sutori, i to iz tri razloga:

- opcija postavljanja različitih vrsta sadržaja (.pdf, slikovne datoteke, audio, video)

- mogućnost jednostavne integracije u mrežne stranice (*embed* u WordPress)
- besplatno korištenje punog raspona funkcija tijekom 60 dana.

U vrlo ograničenom vremenskom razdoblju, u tri tjedna, izabrali smo građu, pripremili datoteke za postavljanje, organizirali sadržaj i postavili stranicu. Rad nam je olakšalo zajedničko korištenje mape u koju smo pohranjivali sadržaje i mogućnost istovremenog uređivanja u alatu Sutori.

Drugi primjer je sustav za upravljanje sadržajima Omeke koji smo koristili za izradu digitalne zbirke novinskih isječaka rubrike „Dalmatinski kurioziteti“ („Slobodna Dalmacija, 1958.–1961.“). Omeke je jednostavna *web* platforma razvijena na američkom Sveučilištu George Mason upravo za potrebe arhiva, povijesnih društava, knjižnica i muzeja, odnosno baštinskih ustanova s fizičkim zbirka povijesne i arhivske građe koju žele predstaviti u *online* okruženju. Sustavi za upravljanje sadržajima (engl. *content management system*, CMS) omogućavaju djelatnicima ustanova da samostalno upravljaju digitalnim objektima (tekstualnim, slikovnim, multimedijalnim) i kreiraju baze takvih objekata s korisničkim sučeljem. Na ovaj način djelatnici, kao stručnjaci koji najbolje poznaju svoju građu, ne moraju raditi s posrednikom, odnosno *web*-dizajnerom, već mogu samostalno izrađivati tematske digitalne zbirke i surađivati unutar tima, u skladu s dodijeljenim ulogama unutar Omeke upravljačkog sučelja (administrator, supervizor, urednik, recenzent, itd.). Prednost Omeke za knjižničarsku zajednicu jest opisivanje građe korištenjem formalnih standarda za opis elementa metapodataka (Dublin Core i drugi) i upotreba kontroliranih rječnika. Kako je riječ o *open-source* softveru, dostupna su brojna *plug-in* rješenja koju je razvila sama zajednica korisnika.

Inter- i intra-institucionalna suradnja

Polazeći od uloge Sveučilišne knjižnice kao sastavnice Sveučilišta u Splitu, kao najzanimljiviji aspekt korištenja digitalnih alata izdvojili smo mogućnosti suradnje, i to dvije vrste suradnje:

- 1. intra-institucionalna suradnja (unutar jedne veće institucije s više samostalnih administrativnih jedinica)
- 2. inter-institucionalna/međuinstitucionalna suradnja

Faletar-Tanacković⁸ iscrpno piše o mogućnostima suradnje baštinskih ustanova, s posebnim osvrtom na jednaku problematiku s kojom se susreću

8 Faletar-Tanacković, Sanjica. *Mogućnosti suradnje baštinskih ustanova—odabrani europski projekti*, U: *Izazovi pisane baštine*, ur. Tatjana Aparac-Jelušić. (Osijek: Filozofski fakultet, 2005)

sve KAM institucije, uzimajući u obzir da je temeljna zadaća i knjižnica i arhiva i muzeja sakupljanje, organiziranje, čuvanje i omogućavanje pristupa građi. Iako se sami formati i vrsta građe razlikuju, strategije za osiguranje pristupa trebaju biti zajedničke.

Middleton i York⁹ daju pregled niz primjera suradnje koje su inicirale središnje knjižnice na američkim sveučilištima. Pregledom primjera suradnje može se zaključiti da je primarni motiv ostvarivanje sinergije između ustanova različitog tipa, odnosno baštinskih ustanova s bogatim zbirkama građe koje u partnerstvu sa sveučilišnim knjižnicama sa snažnom IKT podrškom ostvaruju projekte prezentacije građe značajne za lokalnu povijest. U donjoj su tablici prikazani aktivni projekti dostupni na internetu.

Ustanove uključene u suradnju	Tema zbirke	Vrste građe	Korištena platforma	Naziv projekta
Indiana University-Purdue University Indianapolis University Library + Conner Prairie, an Interactive History Park	odjeća –SAD, 19 st	fotografije, 3D prikaz (streaming video), tekstualne i slikovne datoteke	CONTENTdm	Conner Prairie Historic Clothing Collection ¹⁰
Cleveland State University Center for Public History and Digital Humanities	zavičajna povijest	multimedija, interaktivne karte	Omeka + Curatescape, aplikacija Google play i iOS aplikacija	Cleveland Historical ¹¹
Western Carolina University's Hunter Library + lokalni muzeji, zanatski cehovi i obrtničke škole	etnografija, rukotvorine	dokumenti, fotografije, efemerna građa	CONTENTdm	The Craft Revival Collection ¹²

9 Middleton, Ken; York, Amy. *Collaborative publishing in digital history*, OCLC Systems & Services: International digital library perspectives 30/2014., br. 3, 192–202.

10 URL: <https://indianamemory.contentdm.oclc.org/digital/collection/CPClothing/search> (24. 2. 2022)

11 URL: <https://clevelandhistorical.org/> (24. 2. 2022)

12 <https://www.wcu.edu/library/DigitalCollections/CraftRevival/index.htm> (24. 2. 2022)

University of Nebraska-Lincoln Center for Digital Research in the Humanities	povijest, interdisciplinarni pristup	arhivska građa, statistički podaci, kartografska građa, znanstveni radovi, književni radovi, fotografije, crteži	mrežne stranice s SQL bazom	CivilWarWashington ¹³
University of Nebraska-Lincoln (projekt zasnovan na istraživačkom i znanstvenom radu sveučilišnog profesora povijesti)	društvena povijest, sudski slučaj, suđenje za ubojstvo	interaktivne karte, zakonski dokumenti, članci iz novina, ilustracije iz novina, fotografije, razglednice	mrežne stranice s interaktivnom kartom	Gilded Age Plains City ¹⁴
Middle Tennessee State University Center for Historic Preservation + James E. Walker Library + partneri: arhivi, muzeji, galerije, povijesna društva, javne knjižnice	društvena povijest, Afroamerikanci, građanska prava	interaktivne karte, vremenske lente, vizualizacija podataka, detaljni nastavni planovi za korištenje u srednjoj školi	CONTENTdm, ArcGIS, StoryMaps, TimelineJS, Drupal, Omeka	Trials, Triumphs, and Transformations ¹⁵

Još jedan važan segment suradnje visokoškolskih knjižnica i baštinskih ustanova na izradi tematskih digitalnih zbirki jest edukacijski aspekt. Vrlo je čest slučaj da se studenti kao dio praktičnog rada u okviru kolegija aktivno uključuju u projekte i sudjeluju u oblikovanju metapodataka, izradi sučelja i baza podataka. Iskustvo rada na reinterpetaciji i prezentaciji kulturne baštine studentima stvara temelje za kasnija istraživanja u humanističkim znanostima, s naglaskom na razvijanje digitalnih vještina, usvajanje metodologije istraživačkog rada i interdisciplinarnost.¹⁶ Korištenje digitalnih projekata u nastavi otvara studentima priliku da u digitalnom okruženju izlože svoje interpretacije različitih formata izvora (primjerice vizualnih, multimedijskih, kartografskih, itd.) i predstave svoj rad kao višedimenzionalno istraživanje.

13 URL: <https://civilwardc.org/> (24. 2. 2022.)

14 URL: <http://gildedage.unl.edu/> (24. 2. 2022.)

15 URL: <https://dsi.mtsu.edu/trials/> (24. 2. 2022.)

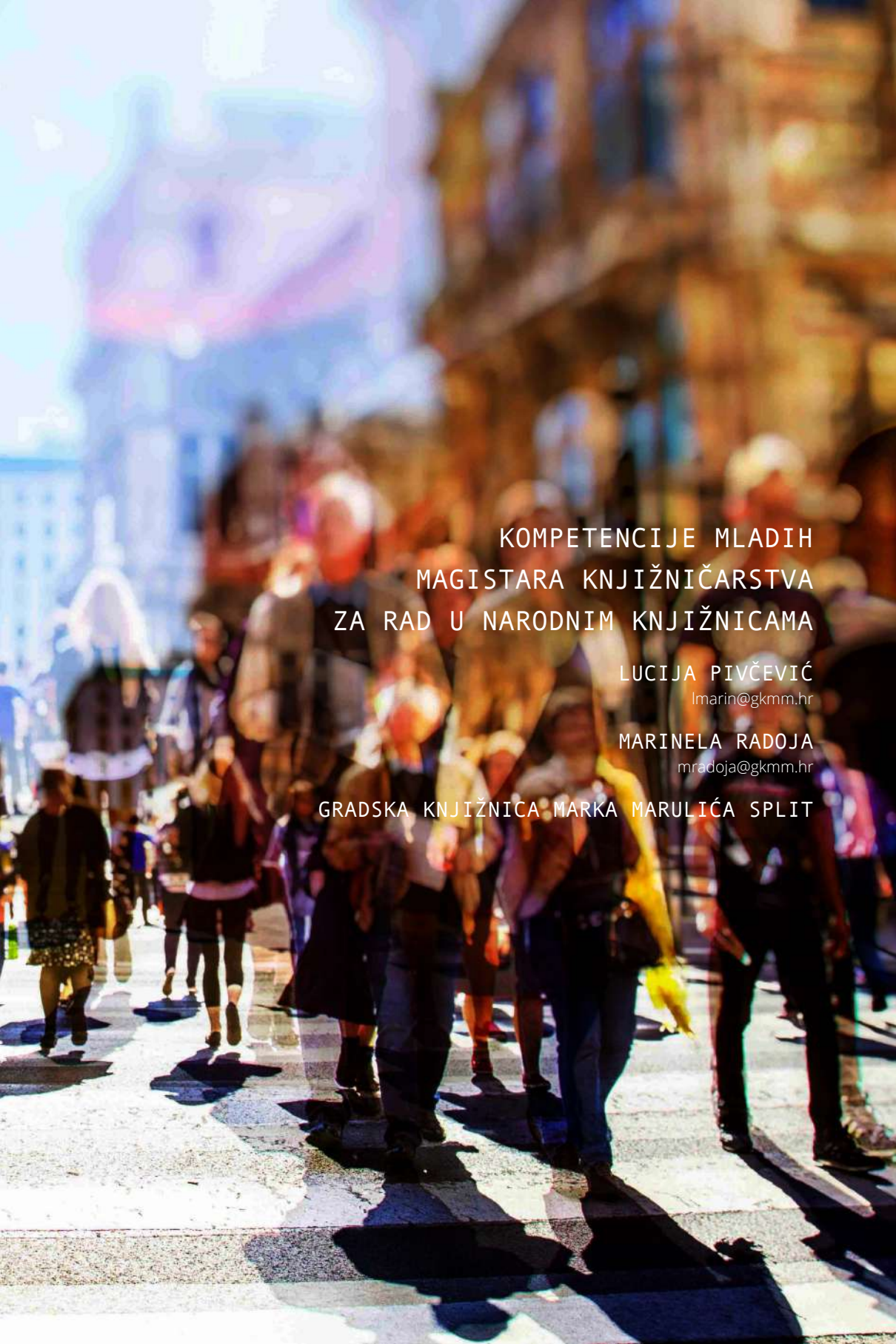
16 Esther Cuenca Liberman, Maryanne Kowaleski, *Omeka and Other Digital Platforms for Undergraduate Research Projects on the Middle Ages*, *Digital Medievalist* 11/2018., br. 3, 1–21.

Zaključak

Kao prednosti ovakvog načina rada u ustanovama s tradicionalnom strukturom izdvojili bismo sljedeće: mogućnost istovremenog rada na mrežnim platformama, fleksibilnost angažmana osoblja u ustanovama, mogućnost praćenja doprinosa pojedinih sudionika i jasnu podjelu uloga/zadataka. Moguće su prepreke dostupni izvori financiranja, ograničenja tehničke prirode (računalna oprema) i razina digitalnih kompetencija osoblja. Što se tiče budućih mogućnosti, jedan smjer u kojem se Sveučilišna knjižnica u Splitu može dalje razvijati jest poticanje korištenja *open-source* alata na razini Sveučilišta i rad na projektima sa studentima i suradnja sa drugim sveučilišnim knjižnicama u Hrvatskoj i lokalnim baštinskim ustanovama.

Bibliografija

- Cuenca Liberman, Esther & Kowaleski, Maryanne. *Omeka and Other Digital Platforms for Undergraduate Research Projects on the Middle Ages*. *Digital Medievalist* 11/2018., br. 3, 1–21.
- Faletar-Tanacković, Sanjica. *Mogućnosti suradnje baštinskih ustanova–odabrani europski projekti*. U: *Izazovi pisane baštine*, ur. Tatjana Aparac-Jelušić. Osijek: Filozofski fakultet, 2005.
- Middleton, Ken & York, Amy. *Collaborative publishing in digital history*. *OCLC Systems & Services: International digital library perspectives* 30/2014., br. 3, 192–202.
- *Pravilnik o obveznom primjerku*. NN 66/2020. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_06_66_1318.html (24. 2. 2022)
- Pšenica, Davorka. *Knjižnica budućnosti - što znači nova Sveučilišna knjižnica za Split i Splitsko-dalmatinsku županiju?!*. U: *100 godina Sveučilišne knjižnice u Splitu*, ur. Petar Krolo. Split: Sveučilišna knjižnica, 2004.
- Rehberger, Dean. *Getting Oral History Online: Collections Management Applications*. *The Oral History Review* 40/2013., br. 1, 83–94.
- *Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti*. NN 17/2019. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html (24. 2. 2022.)

KOMPETENCIJE MLADIH
MAGISTARA KNJIŽNIČARSTVA
ZA RAD U NARODNIM KNJIŽNICAMA

LUCIJA PIVČEVIĆ
lmarin@gkmm.hr

MARINELA RADOJA
mradoja@gkmm.hr

GRADSKA KNJIŽNICA MARKA MARULIĆA SPLIT

Sažetak

Primjena teorijskog znanja i vještina stečenih tijekom studija predstavlja velik izazov na početku radnog vijeka. Nakon stečene diplome mladim knjižničarima nije lako asimilirati se i odgovoriti na zahtjeve i potrebe tržišta rada. Studij u određenoj mjeri ne priprema na svakodnevne izazove struke i očekivanja lokalne zajednice. Mladim knjižničarima predstoji nadopunjavati stečena znanja i usvajati nove vještine koje će primjenjivati u stvarnim situacijama.

U ovom izlaganju govorit će se iz perspektive dviju mladih knjižničarki o prednostima i nedostacima formalnog stručnog obrazovanja knjižničara u Hrvatskoj te primjeni usvojenih znanja i vještina u svakodnevnim poslovima s kojima se mladi knjižničari susreću tijekom rada u narodnim knjižnicama.

Osvrnut će se na razvijanje stečenih kompetencija koje su dobivene na studiju Informacijskih znanosti – knjižničarstva na Filozofskom fakultetu, Sveučilišta u Zadru i Informacijskih i komunikacijskih znanosti – bibliotekarstva na Filozofskom fakultetu, Sveučilišta u Zagrebu.

Okosnica rada pitanje je jesu li mladi knjižničari pripremljeni na izvršavanje poslova u narodnim knjižnicama nakon završetka studija?

Ključne riječi

mladi knjižničari, studij informacijskih znanosti, formalno obrazovanje, narodne knjižnice

Abstract

Application of theoretical knowledge and skills acquired during studies represents a big challenge at the beginning of working life. After obtaining a diploma, it is not easy for young librarians to assimilate and respond to the demands and needs of the labor market. To a certain extent, the study does not prepare for the everyday challenges of the profession and the expectations of the local community. Young librarians have to supplement their acquired knowledge and acquire new skills that they will apply in real situations.

In this paperwork, from the perspective of two young librarians, the advantages and disadvantages of formal professional education of librarians in Croatia will be discussed, as well as the application of acquired knowledge and skills in the daily tasks that young librarians encounter while working in public libraries.

It will refer to the development of acquired competences obtained at the study of Information Sciences - Librarianship at the Faculty of Philosophy, University of Zadar and Information and Communication Sciences - Librarianship at the Faculty of Philosophy, University of Zagreb.

The backbone of the work is the question of whether young librarians are prepared to perform work in public libraries after completing their studies?

Keywords

young librarians, study of information sciences, formal education, public libraries

1. Uvod

Studij knjižničarstva u Hrvatskoj postoji na tri sveučilišta – u Zadru, Osijeku i Zagrebu. Najstariji studij knjižničarstva u Hrvatskoj je onaj na Sveučilištu u Zadru. Odjel za informacijske znanosti u Zadru djeluje od 2003. godine i sastoji se od preddiplomskog studija knjižničarstva, redovnog i izvanrednog diplomskog jednopredmetnog studija knjižničarstva, poslijediplomskog doktorskog studija „Društvo znanja i prijenos informacija“ te razlikovnog programa za stjecanje knjižničarskih kompetencija na preddiplomskoj razini. Završetkom preddiplomskog studija studenti stječu naziv prvostupnik informacijskih znanosti, a na diplomskoj razini studenti stječu naziv magistar bibliotekarstva.

Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti u Zagrebu djeluje na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a sastoji se od sveučilišnog preddiplomskog jednopredmetnog studija informacijskih znanosti, sveučilišnog diplomskog jednopredmetnog i/ili dvopredmetnog studija arhivistike, bibliotekarstva, informatike (kako istraživačke, tako i nastavničke), muzeologije i informatologije. Jedino informatologija djeluje isključivo kao dvopredmetni studij. Ostali smjerovi su jednopredmetni i dvopredmetni. Studentima je ponuđen i izvanredni diplomski studij informacijskih znanosti – bibliotekarstvo, kao i poslijediplomski doktorski studij. Završetkom preddiplomskog studija studenti stječu naziv prvostupnik informatologije, a na diplomskoj razini studenti stječu naziv magistar informatologije.

Odsjek za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku djeluje na dvije razine, preddiplomskoj i diplomskoj. Na preddiplomskoj razini studenti biraju između jednopredmetnog ili dvopredmetnog studija informatologije. Odsjek za informacijske znanosti u Osijeku umjesto dosadašnjeg jednopredmetnog diplomskog studija informatologije (od 2015.) nudi dvopredmetne diplomske studije: informatologije, informacijske tehnologije i nakladništva, kako bi studenti bili što traženiji na tržištu rada. Doktorski studij i izvanredni studij još nisu uspostavljeni. Završetkom preddiplomskog studija studenti stječu naziv prvostupnik knjižničarstva, a na diplomskoj razini naziv magistar knjižničarstva.

Akademski naziv triju fakulteta knjižničarstva u Hrvatskoj potrebno je ujednačiti na razini svih sveučilišta koja nude studijske programe knjižničarstva u Hrvatskoj.

U ovom radu odgovorit će se na pitanje koja znanja su potrebna mladim knjižničarkama i knjižničarima u uspješnom izvršavanju poslova u narodnim knjižnicama. Iznosi se subjektivna procjena savladanih studijskih programa u svakodnevnim poslovima u narodnoj knjižnici, kao i prednosti i nedostaci formalnog stručnog obrazovanja knjižničara, s potencijalnim rješenjima.

2. Razmatranja o studiju knjižničarstva – redovni ili izvanredni

Studij knjižničarstva nudi teorijski okvir, a upješanost na istom ovisi o zalaganju i uspješnosti studenata tijekom studija. Motiviranost i želja studenata za osobnim napretkom pokazatelji su uspješnog profesionalnog razvoja i vodilja prema cjeloživotnom obrazovanju knjižničara.

Iako redovni studenti tijekom studija usvoje veću količinu teorijskog stručnog znanja, vidljiva je nesigurnost u izvršavanju pojedinih knjižničarskih poslova. Sigurnost u radu ovisi o zalaganju studenata tijekom predavanja i studentske prakse. Veliku ulogu imaju knjižničari-mentori, odnosno njihova sposobnost i volja da prenesu znanje novoj generaciji knjižničara.

Kod izvanrednih studenata manja je količina usvojenog teorijskog stručnog znanja, ali bolje poznaju i snalaze se u radu u knjižnici, pod pretpostavkom da već rade u knjižničarskoj struci. Razlike između redovnih i izvanrednih studenata u očekivanju su ishoda studija. Redovni studenti imaju više vremena na studiju za usvajanje teorijskog stručnog znanja i primjene u praktičnom radu, ali nemaju potrebnu dozu samouvjerenosti, samostalnosti i iskustva u radu. Također, upisuju studij zbog područja kojim se žele baviti, dok je kod izvanrednih studenata češći slučaj upisivanja nakon što su se „nekako našli u knjižnici“ (takvih je slučajeva malo). Dio izvanrednih studenata koji uz studiranje knjižničarstva rade u struci ima praktično znanje koje upotpunjuju teorijskim. Povrh svega, okrenuti su poslovima s kojima se svakodnevno susreću što mora imati utjecaj na očekivanja od studija.

3. Iskustva bivših studenata na tržištu rada

Rad je u narodnim knjižnicama svojevrsna praktična nadogradnja teorijskom znanju stečenom na studiju knjižničarstva i zahtijeva zadovoljavanje očekivanja poslodavca i radne okoline. Od knjižničara, a posebice mladih knjižničara, očekuje se da podupiru i sudjeluju u ciklusu stalnog stručnog usavršavanja knjižničara i informacijskih stručnjaka jer time razvijaju stručne, osobne i temeljne kompetencije koje će pridonijeti osobnom i zajedničkom napretku pojedinca i ustanove¹ te osposobiti pojedince da pružaju kvalitetne usluge, da napreduju i podižu ugled struke.²

1 Machala, Dijana. *Knjižničarske kompetencije: pogled na razvoj profesije*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2015. Str. 22.

2 Horvat, Aleksandra. *Cjeloživotno učenje knjižničara u Hrvatskoj: stanje i mogućnosti*. // Cjeloživotno učenje knjižničara ishodi učenja i fleksibilnost. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009. Str. 26.

Poučene vlastitim iskustvom nakon dvije godine rada u narodnoj knjižnici kao mlade knjižničarke, dobile smo jasnu viziju koja su nam znanja i vještine bili korisni, a koja smo morale upotrijebiti. U nastavku donosimo prednosti i nedostatke formalnog stručnog obrazovanja knjižničara iz vlastite perspektive.

Prednosti formalnog stručnog obrazovanja knjižničara su:

- stručna praksa (rad s korisnicima, pružanje informacijskih usluga),
- pretraživanje i pronalaženje informacija (vještine pretraživanja i evaluacije informacija)³
- organizacija znanja: formalna i sadržajna obrada
- poznavanje etičkih i zakonskih propisa
- izgradnja i upravljanje knjižničnim zbirkama
- korištenje i primjena informacijskih tehnologija i pomagala
- uporaba istraživačkih metoda – kroz stručni i znanstveni rad
- implementacija načela zaštite i pohrane građe
- izgradnja i upravljanje digitalnim zbirkama (digitalizacija, metapodaci, elektronički izvori, mrežne publikacije)
- poznavanje procesa digitalizacije

Nedostaci formalnog stručnog obrazovanja knjižničara su:

- jednopredmetni studij knjižničarstva
- nedovoljno poznavanje književnosti, djela i autora
- manjak znanja iz područja pedagogije i metodike poučavanja
- manjak znanja i vještina za poslove prijavljivanja i vođenja projekata te izrade troškovnika
- nedovoljno korištenje i loše snalaženje unutar knjižničnih programa – Metel, Aladin, ZaKi, Crolist itd.
- nedostatak kolegija o poznavanju/učenju procesa nabave građe
- nepoznavanje suvremenih alata za promoviranje knjižnice
- neupućenost u organizaciju i izvođenje programa iz područja kulture
- pomankanje vještina i sposobnosti javnog komuniciranja⁴

4. Potencijalna rješenja

Hrvatski studiji knjižničarstva nude kvalitetan teorijski okvir koji služi kao podloga u budućem osobnom usavršavanju knjižničara i napretku struke. Praktično znanje diplomiranih knjižničara na početku radnog vijeka je nepotpuno. Kao i u svakoj struci, postoji mjesta za napredak.

3 Dragija Ivanović, Martina; Badurina, Boris. *Procjena dobivenih knjižničarskih kompetencija završenih studenata Informacijskih znanosti u Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 63, 1–2 (2020.), str. 730.

4 Isto.

Studij bi bilo poželjno organizirati kao obvezan dvopredmetni studij jer jednopredmetni studij knjižničarstva sam po sebi nije dovoljan. Za kvalitetan rad u struci potreban je dvopredmetni diplomski studij; studij knjižničarstva uz dodatnu granu humanističkih znanosti (hrvatski jezik, komparativna književnost, strana književnost itd.) ili društvenih znanosti (sociologija, psihologija, komunikologija, povijest, lingvistika i marketing – odnosi s javnošću). Uz drugu granu znanosti studenti profiliraju svoje buduće radno mjesto u narodnoj knjižnici.

Također, uvođenjem izbornih kolegija u studijske programe, kao kolegij književnosti i diskutiranja pročitanog, u formi čitateljskog kluba u kojem bi studenti djelovali kao čitatelji i moderatori, kao i kolegija koji će studente pripremiti za pisanje prijave projekata i natječaja (iz fondova Europske unije, Ministarstva kulture, Ministarstva obrazovanja, znanosti i športa), realizacija projekta i troškovi za neprofitne organizacije.

Primijetile smo da su studenti, a kasnije kolege knjižničari, slabo upućeni u djelatnost službi kao što su CSSU i Zavod za knjižničarstvo tijekom formalnog obrazovanja. Stoga predlažemo da se na početku radnog vijeka knjižničarima dodijeli potreban mentor/diplomirani knjižničar koji će ga uputiti u rad narodne knjižnice.

Znanje pedagogije i metodike poučavanja sljedeći je problem u kojem vidimo potencijalna rješenja pohađanjem pedagoških predmeta, kojim bi se omogućilo 60 ECTS bodova pedagoških kompetencija kroz obvezne i/ili izborne predmete. Poželjno ih je uključiti u izvedbene planove studija bez dodatnog plaćanja.

Podupiremo suradnju studenata informacijskih znanosti – knjižničarstva, a kasnije knjižničara da više sudjeluju u suradnji narodnih knjižnica s nakladnicima, zbog nedostatka znanja i razumijevanja izdavačkog procesa, kao i procesa nabave građe, što uključuje naručivanje građe, ispisivanje narudžbenica, provjera računa.

Studenti knjižničarstva za vrijeme studija i stručne prakse upoznaju se s radom samo nekolicine knjižničnih programa, stoga bi bilo korisno znati koristiti se i snalaziti unutar više knjižničnih programa kao što su: Metel, Aladin, ZaKi, Crolist itd.

Primjetan je nedostatak kolegija na temu promoviranja knjižnica te kolegija organizacije i izvođenja kulturnih programa. Osim uvođenja dodatnih kolegija potrebna je dodatna edukacija s područja marketinga koju bi održavali stručnjaci za PR.

Vidljiv je manjak vještina javnog komuniciranja prilikom izlaganja. Seminar-skim izlaganjima studenti se oslobađaju straha od javnog govora, ali ne dobivaju mišljenje od stručne osobe o tome što poboljšati u verbalnom i neverbalnom komuniciranju. Rješenje je povećati broj seminarska izlaganja i uvesti kolegij javnog govorništva kao dodatni korak prema teorijskom znanju.

5. Zaključak

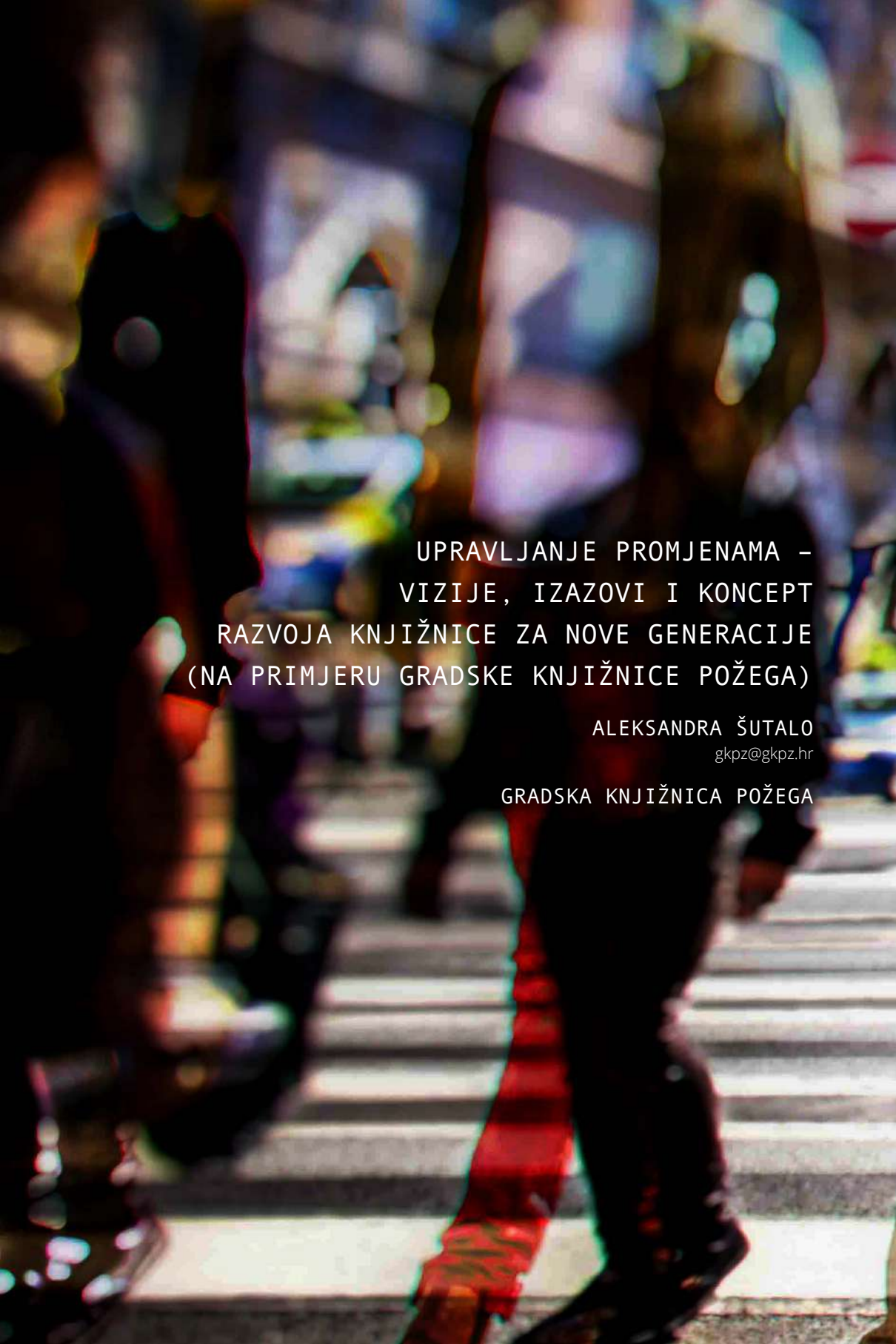
Nakon završetka studija vidljiva je početna nesigurnost mladih knjižničara u izvršavanju poslova u narodnim knjižnicama. Potrebno im je vrijeme za privikavanje na radno okruženje koje se uvelike razlikuje od dinamike učenja i rada na studiju. Stoga nam je polazišno pitanje kod pisanja ovog rada *jesu li mladi knjižničari pripremljeni na izvršavanje poslova u narodnim knjižnicama nakon završetka studija?*

Velika je odgovornost na hrvatskim studijima knjižničarstva da kvalitetno obrazuju buduće knjižničarke i knjižničare i pripreme ih za rad u narodnim knjižnicama. Završetkom studija, poslovna uspješnost ovisi o osobnom zalaganju pojedinca za dobrobit knjižnice i zajednice. Osim što bi poslodavac trebao prepoznati i iskoristiti potencijale mladih knjižničarki i knjižničara, na mladima je da izraze područje interesa i tako olakšaju vodstvu knjižnice.

Ključ uspjeha mladih knjižničara leži u osobnoj motivaciji na studiju, želji za napretkom u struci, cjeloživotnom usavršavanju i stalnom unapređenju knjižničarske profesije. To se svakako može postići iščitavanjem literature i pisanjem stručnih radova i izlaganjem na skupovima. Također, valja istaknuti kako inspiracija, inovativnost i vizija neće doći do izražaja bez podrške kolektiva i pozitivne radne okoline.

Bibliografija

- Barbarić, Ana. *Kompetencije informacijskih stručnjaka 21. stoljeća*. // Cjeloživotno učenje knjižničara ishodi učenja i fleksibilnost. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009.
- Dragija Ivanović, Martina; Badurina, Boris. *Procjena dobivenih knjižničarskih kompetencija završenih studenata Informacijskih znanosti u Hrvatskoj*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 63, 1–2 (2020.)
- Horvat, Aleksandra. *Cjeloživotno učenje knjižničara u Hrvatskoj: stanje i mogućnosti*. // Cjeloživotno učenje knjižničara ishodi učenja i fleksibilnost. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009.
- Machala, Dijana. *Knjižničarske kompetencije i trajna izborazba knjižničara u Hrvatskoj: iz perspektive dionika na tržištu rada (poslodavac i knjižničar)*. // Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009.
- Machala, Dijana. *Knjižničarske kompetencije: pogled na razvoj profesije*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2015.
- Studijski program Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru. URL: <https://iz.unizd.hr/studijski-programi> (15. 11. 2021.)
- Studijski program Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Sveučilišta u Zagrebu. URL: <https://inf.ffzg.unizg.hr/index.php/hr/odsjek/katedre/bibliotekarstvo> (15. 11. 2021.)
- Studijski program Odsjeka za informacijske znanosti Sveučilišta u Osijeku. URL: <https://www.ffos.unios.hr/odsjek-za-informacijske-znanosti/> (15. 11. 2021.)
- Živković, Daniela. *Usporedba ciljeva knjižničarskih studija u Hrvatskoj*. // Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009.

UPRAVLJANJE PROMJENAMA –
VIZIJE, IZAZOVI I KONCEPT
RAZVOJA KNJIŽNICE ZA NOVE GENERACIJE
(NA PRIMJERU GRADSKA KNJIŽNICE POŽEGA)

ALEKSANDRA ŠUTALO
gkpz@gkpz.hr

GRADSKA KNJIŽNICA POŽEGA

Sažetak

Promjene u potrebama i očekivanjima korisnika prema knjižničnim uslugama, prostorima i stručnjacima unazad dvadesetak godina mijenjaju knjižnice iz posudionica knjiga u kulturna i informacijska središta zajednice u kojima korisnik želi boraviti, učiti, družiti se, zabaviti se i čitati. Ako knjižnice žele ostati i/ili postati važne u svojoj zajednici, nužno je osmisliti i provesti transformaciju prostora, radnog procesa, ali i djelatnika. Nužno je, doista, uskladiti kvalitetu knjižnične usluge, udobnost prostora, ponudu programa s očekivanjima i potrebama korisnika 21. stoljeća.

Gradska knjižnica Požega obnovljena je i dograđena te otvorena za korisnike u ožujku 2021. godine. Stručni su knjižnični djelatnici tijekom pandemijske 2020. godine radili na razvoju koncepta nove knjižnice jer su bili svjesni da nova zgrada neće sama po sebi dovesti do željenog usklađivanja s očekivanjima korisnika te da su nužne promjene u kvaliteti usluge, unutarnjoj organizaciji ustanove, zaduženjima djelatnika, ulozi korisnika u samom sustavu i u ponudi programa. Bilo je potrebno raditi i na osnaživanju kolektiva, motivaciji djelatnika, uspostavi novih djelatnosti i na planu vidljivosti same ustanove, kako lokalno, tako i nacionalno, nakon što se nova knjižnica otvori.

U ovom će se radu predstaviti vizija nove knjižnice i što je sve bilo potrebno pripremiti, promijeniti, ponovno ustanoviti i organizirati da bi se otvorenjem nove zgrade knjižnice u Požegi njezinim korisnicima i posjetiteljima mogla ponuditi i potpuno nova, kvalitetnija, snažnija knjižnica obogaćena novim programima i povećanom kvalitetom usluge. Bit će riječi i o izazovima s kojima se potrebno nositi kad se rukovodi velikim promjenama, o modelima zagovaranja, metodama motivacije djelatnika, uspjesima i neuspjesima u dugačkom putu transformacije jedne knjižnice. Budući da je na početku tog puta stajala vizija: povećati kvalitetu usluge, povećati otvorenost na svim razinama u konceptu rada, idejama i programu, povećati učinkovitost u organizaciji rada i kod djelatnika osobno, povećati broj aktivnosti i programa, povećati suradnje s pojedincima, udrugama i ustanovama, oformiti i organizirati modele unutarnje organizacije komunikacije, timskog rada i praćenja rada djelatnika u kojima svi jednako sudjeluju, jasno je o koliko se dugačkom i izazovnom putu radilo.

Zaključno, izložit će se i rezultati rada na promjenama koji su dobiveni nakon iskustva rada u novoj zgradi i novoj knjižnici s novim konceptom.

1. Upravljanje promjenama - vizije, izazovi i koncept razvoja knjižnice za nove generacije

Ubrzane društvene i tehnološke promjene stavljaju pred knjižnice i knjižnične djelatnike brojne izazove pri čemu je nužno prije svega pratiti potrebe korisnika. Posljednjih dvadesetak godina promjene korisničkih potreba u vezi s knjižničnim uslugama i knjižničnim prostorima rezultiraju knjižnicama koje više nisu samo posudionice knjiga, nego i moderno i bogato opremljeni prostori koji nude informacije iz više različitih izvora te brojne mogućnosti vezane uz zabavu, druženje, provođenje slobodnog vremena, učenje i čitanje. Upravo je to polazište iz kojeg je proizašao zahtjev stručnog knjižničnog osoblja prema projektantu opremanja požeške Knjižnice Borisu Vučiću-Šnepergeru, ali isto je tako bio i polazište u izradi koncepta nove Knjižnice u programskom i ustrojbenom smislu na kojem je stručno knjižnično osoblje radilo od sredine 2019. godine do otvorenja nove Knjižnice. Nova zgrada samo je okvir za novu Knjižnicu – to je bila misao vodilja tijekom promišljanja, planiranja i pripremanja koncepta nove Knjižnice.

Zahvaljujući metodama istraživanja stručne literature, ispitivanja očekivanja korisnika, metodi analize poslovanja Knjižnice unazad desetak godina, usporedbama s drugim sličnim knjižnicama u Hrvatskoj i u svijetu, timskom radu, planiranju te izradi nacrti i planova, nastali su elementi koncepta nove Knjižnice. Cilj je ovog rada ukazati na prepoznate slabosti i mogućnost njihova uklanjanja te uvođenja promjena koje će dovesti do povećanja kvalitete knjižnične usluge i međuljudskih odnosa, povećanja kvalitete i broja programa za korisnike te osnaživanja identiteta ustanove na lokalnoj i nacionalnoj razini.

2. Koncept dogradnje i adaptacije zgrade Prve požeške štedionice za potrebe Gradske knjižnice Požega

Zgrada Gradske knjižnice Požega bila je u prostoru koji je izgrađen 1907. godine za namjenu Prve požeške štedionice. Povijesno se Knjižnica useljavala u prostor po etapama te je s vremenom prepoznata potreba za proširenjem i reorganizacijom postojećih uvjeta. Projekt dogradnje i adaptacije zgrade Prve požeške štedionice za potrebe Gradske knjižnice Požega trajao je 14 godina, od 2007. do 2020. godine, a izradio ga je arhitekt Boris Vučić-Šneperger iz tvrtke *Tablinum* iz Zagreba.

Projektanti su, slijedeći zahtjev Gradske knjižnice Požega, za polazište kod preuređenja zgrade uzeli očuvanje povijesnog sloja nekadašnje štedionice uz nadogradnju novog dijela koji se naslanja na postojeću zgradu i smješta podno brda Stari grad, nadsvođen staklenim krovom koji bi u novom konceptu postao

glavni komunikacijski i servisni prostor. Rezultiralo je to zgradom u kojoj su se susreli stari, povijesni sloj te novi dio prilagođen budućim potrebama.

U novodograđenom su prostoru, po dovršetku građevinskih radova, smještene Galerija svjetlosti i Galerija *Tunel*, kafić s čitaonicom dnevnog tiska, Dvorana mudrosti, spremište knjiga i Trg spoznaje na kojemu se nalazi Centralni posudbeni i Info pult.

Projektom rekonstrukcije i adaptacije Knjižnica je dobila proširenje postojećih odjela (Odjel za odrasle – Odjel književnosti, Dječji odjel – Dječji odjel s Igraonicom, Studijski odjel i čitaonica – Znanstveni i studijski odjel, Glazbeni odjel – Odjel za mlade i multimediju), dvije dvorane za održavanje javnih događaja (Dvorana mudrosti i Dvorana znanja), dvije galerije za pokretanje galerijske djelatnosti (Galerija svjetlosti i Galerija *Tunel*), mogućnost centralizacije posudbe (Centralni posudbeni i Info pult), mogućnost potpuno slobodnog pristupa građi (planska nabava knjižnih regala i spremište za knjige opremljeno arhivskim ormarima), mogućnost pokretanja ugostiteljske usluge s dnevnim boravkom za korisnike i građane te dizalo za usluge dostupne svima.

Uz plansko opremanje koje se nastavlja na projekt rekonstrukcije, organizacija poslovanja koja uključuje i programe i usluge za korisnike nakon više od 170 godina tradicije u neadekvatnim uvjetima dolazi do konačnog ostvarenja sna o novoj knjižnici u novoj zgradi usklađenoj sa stvarnim potrebama korisnika 21. stoljeća.

3. Elementi koncepta nove Knjižnice

Transformacija u Knjižnicu 21. stoljeća, koja je ostvarena otvorenjem nove Knjižnice, očituje se u pojedinim elementima koncepta nove Knjižnice kao što su reorganizacija odjela i zaduženja djelatnika, revitalizacija fonda, modernizacija knjižnične usluge uvođenjem novih tehnologija poput RFID sustava, samoposlužnih uređaja i online usluga, osnaživanje kolektiva i povećana učinkovitost, rad na informacijskoj pismenosti koji formira educirane korisnike, knjižnica kao treći životni prostor – mjesto boravka, susreta, učenja i čitanja, dizalo za usluge dostupne svima, korisnik kao sustanar, suradnik i partner, povećanje kvalitete i broja knjižničnih programa, dva nova galerijska prostora koja otvaraju mogućnost novih oblika djelovanja te pridonose obogaćivanju kulturne ponude grada i okolice, proces brendiranja nove Knjižnice s novim identitetom koja nastoji biti prepoznatljiva u fizičkom i u mrežnom okruženju, nova *web*-stranica, projekti i vizualno-komunikacijske kampanje koje su važan dio identiteta Knjižnice poput mota Čitam., platforme Čitamo., projekta Knjiga svaki dan ili novog logotipa.

3.1. Reorganizacija odjela i službi te zaduženja djelatnika

Ustrojbene promjene realizirane su tijekom 2020. godine, a vođene su željom za postizanjem kvalitetnije usluge prema korisnicima i boljim povezivanjem i osnaživanjem unutarnjih snaga. Odjel za odrasle podijelio se tako na Odjel književnosti i Znanstveni i studijski odjel, posudba je centralizirana i osnovana je Informativno-posudbena služba za korisnike i distribuciju fonda. Zaduženja su djelatnika racionalizirana, a poslovi podijeljeni tako da se postiže veća učinkovitost i oslobađa više snaga za planiranje i vođenje knjižničnih programa.

3.1.1. Informativno-posudbena služba za korisnike i distribuciju fonda

U „staroj“ zgradi i u skladu sa starim ustrojem svaki je odjel imao zasebno organiziran posudbeni pult na kojemu su na rad s korisnicima bili raspoređeni pomoćni knjižničari, knjižničari, a u nekim slučajevima i diplomirani knjižničari, budući da je na četiri odjela u dvije smjene trebalo pružati konstantnu uslugu korisnicima u smislu kolanja građe. Ovakva organizacija maksimalno crpi ljudske resurse samo za jednu uslugu (posudba i vraćanje knjiga), što ne ostavlja dovoljno mogućnosti za razvoj novih usluga za korisnike. Općom transformacijom knjižnica u svijetu iz posudionice knjiga u središnje kulturne centre zajednice, pokazalo se nužnim promijeniti ovakav raspored i zaduženja djelatnika odnosno organizaciju sustava kolanja građe u Knjižnici.

Zbog toga se u 2020. godini ustrojava nova služba, Informativno-posudbena služba za korisnike i distribuciju fonda, koja će u novoj Knjižnici biti zadužena za rad za centralnim pultom te će za korisnike svih odjela vršiti usluge posudbe, vraćanja, produženja građe, upisa korisnika i slično. Na odjelima su raspoređeni knjižničari informatori koji imaju zaduženje upoznati korisnike s mogućnostima samostalnog korištenja fondom i po potrebi ih uputiti i odgovoriti na složenije informacijske zahtjeve. Ovakvom reorganizacijom oslobađa se dodatno vrijeme knjižničarima informatorima za rad na programima za korisnike i razvojnim programima, a korisnici uživaju uslugu jedinstvenog fonda jedinstvene knjižnice, što ranije nije bilo slučaj. Ovime se, naime, ukida poseban upis na Dječji odjel, odnosno Odjel za odrasle i uvodi se jedinstvena iskaznica za cijelu Knjižnicu.

Djelatnice Informativno-posudbene službe za korisnike i distribuciju fonda, uz rad za pultom brinu i o distribuciji građe u Knjižnici na dnevnoj razini.

Osim centralizirane posudbe, u nabavi opreme brinulo se i o automatizaciji poslovanja te je Knjižnica opremljena s dva uređaja za samozaduživanje koji funkcioniraju u RFID sustavu. Budući da je kompletan fond prilikom poslova revizije i RFID označen, ispunjene su sve pretpostavke za ovu uslugu. Jedan

uređaj za samozaduživanje nalazi se na Trgu spoznaje uz Centralni pult, a drugi je na Znanstvenom i studijskom odjelu.

Centralizacija posudbe pozitivna je i za Knjižnicu kao ustanovu i za korisnike knjižnice. Ovakvom se organizacijom knjižničari mogu kvalitetnije posvetiti programima, a korisnici uživaju osjećaj jedinstvenog prostora s jedinstvenim fondom uz naglasak na razvoju samostalnog snalaženja za što su napokon ostvareni prostorni i organizacijski uvjeti.

3.1.2. Odjel za odrasle postaje Odjel književnosti

Odjel za odrasle u „staroj“ je Knjižnici bio najfrekventniji odjel s najvećim brojem jedinica građe u odnosu na druge odjele. Prije revizije i otpisa, na tom je odjelu bilo smješteno nešto više od 57.000 jedinica građe s područja književnosti i stručne literature. Nedostatan broj polica obzirom na broj građe rezultirao je činjenicom da je u jednom periodu Odjel za odrasle imao dva aktivna dislocirana spremišta (Spremište struke u Zrinskoj ulici i Spremište beletristike u Ulici Antuna Kanižlića) te knjige poslagane u dva reda na postojećim policama. S obzirom na to da nije bilo mjesta za nadogradnju polica, a ideja o slobodnom pristupu građi za korisnike u najvećem broju slučajeva nije bila ostvariva, poslovanje Odjela za odrasle bilo je otežano, a korisnička usluga nekvalitetna.

Dok su trajali građevinski radovi na adaptaciji „stare“ zgrade, stručni djelatnici Knjižnice radili su na reviziji i otpisu te pripremi građe za novu Knjižnicu. Uz to, ravnateljica je donijela odluku o reorganizaciji smještaja fonda u novoj Knjižnici, prihvaćenu na Stručnom vijeću. Odjel za odrasle mijenja i naziv u Odjel književnosti iz čega je jasna i ideja reorganizacije: sva građa s područja književnosti (UDK područje broj 8) smješta se na Odjel književnosti u slobodan pristup, što znači da je sve u slobodnom pristupu, a građa s ostalih područja znanja ide na Znanstveni i studijski odjel.

Slijedeći ovaj kriterij, stručni su djelatnici u poslu revizije i otpisa dodjeljivali i nove lokacije za građu. Dovršetakom tog posla, građa je bila spremna za useljavanje na Odjel književnosti što se odradilo od 15. do 17. rujna 2020. godine. U poslu je sudjelovalo 20 djelatnika podijeljenih u 8 timova, a smjestili su 25.000 primjeraka građe na Odjel književnosti. Knjižni regali prethodno su označeni po područjima odnosno UDK strukturi, a sva je građa opremljena novim stručnim oznakama i RFID naljepnicama.

Rezultat planskog opremanja i planske revizije i otpisa građe je dobro i stručno organizirana građa na Odjelu književnosti pripremljena za buduće samostalno snalaženje korisnika u novoj Knjižnici.

3.1.3. Dječji odjel dobiva Igraonicu

Dječji odjel tradicionalno je bio odjel s najvećim brojem aktivnosti za korisnike u jednoj godini. Aktivnosti i programi za bebe, predškolsku i školsku djecu, održavale su se u skućenom prostoru Dječjeg odjela na kojemu je paralelno bila smještena i građa Dječjeg odjela te računalna igraonica. Nerijetko se događalo da djelatnice Dječjeg odjela održavaju aktivnost na nekom drugom odjelu zbog nedostatka prostora s obzirom na interes korisnika ili koncept aktivnosti. Građa Dječjeg odjela u „staroj“ je Knjižnici bila ispresijecana budući da se aktivno spremište nalazilo na samom odjelu. Prije početka revizije i otpisa, fond Dječjeg odjela bilježio je oko 19.000 jedinica građe. Kao i na Odjelu za odrasle, nedostatan smještajni prostor doveo je do slaganja knjiga u dva reda na polici. Prema tome, stari uvjeti na Dječjem odjelu doveli su do otežanog rada odjela i nekvalitetne usluge za korisnike.

Po dovršetku adaptacije prostora, Dječji odjel dobiva proširenje u vidu Dječje igraonice koja se prostire na 34 m² i proširenje uporabive površine za korisnike na samom odjelu budući da su srušeni pregradni zidovi koji su bili dio neke prethodne funkcije tog istog prostora, još iz vremena štedionice.

Nakon odrađenog posla pripreme građe za novu Knjižnicu, dobio se revitalizirani fond, što je konkretno značilo da se u novi prošireni prostor treba smjestiti oko 10.000 primjeraka građe. U seljavanje na Dječji odjel odradilo se 3. srpnja 2020. godine. U poslu je sudjelovalo 10 djelatnika, a selidba je odrađena sistemom „iz ruke u ruku“ budući da je fond bio pripremljen u Dječjoj igraonici, a trebalo ga je premjestiti u knjižne regale na odjel. Selidbom fonda oslobođen je prostor Dječje igraonice koji je potom organiziran i uređen za svoju pravu svrhu, a to je održavanje aktivnosti za predškolsku djecu. U skladu s tim, u Igraonici je smješten i kompletan fond igračaka, slikovnice i ostala potrebna oprema.

Ovakvom reorganizacijom i uređenjem odjela, Knjižnica nakon otvorenja može ponuditi korisnicima redovan dnevni, tjedni i mjesečni program koji pripremaju i izvode djelatnice Dječjeg odjela.

3.1.4. Znanstveni i studijski odjel – novi koncept za kvalitetniju uslugu korisnicima

U prethodnom ustroju ovaj se odjel zvao Studijski odjel i čitaonica i u svom je prostoru imao samo građu u zatvorenom pristupu, odnosno građu koja se može koristiti samo u prostoru Knjižnice. Radi se o Referentnoj zbirci, Zavičajnoj zbirci Possegana, Zbirci Rara te posebnim zbirkama iz područja ostavština, a to su Knjižnica Julija Kempfa i Cirakijeva knjižnica. Uz to, ovdje su bile smješte-

ne i druge neobrađene ostavštine i kompletna periodika. Budući da je prostor „stare“ čitaonice bio jedini prostor u zgradi koji je omogućavao uvjete za javne događaje, čitaonica je služila i u tu svrhu uz maksimalan smještajni kapacitet od oko 50 sjedećih mjesta. Na ovom odjelu korisnicima je bio ponuđen i prostor za studijski rad, ali uz vrlo loše uvjete koji nisu mogli omogućiti mir i kontinuitet rada budući da se često događalo da se zbog najavljenog događaja u prostoru korisnici moraju zamoliti da prekinu svoj rad.

Reorganizacijom smještaja fonda, na novi Znanstveni i studijski odjel u novoj Knjižnici dolazi kompletna stručna građa izuzev književnosti koja je mjesto dobila na Odjelu književnosti. Budući da je prostor za javne događaje u novoj Knjižnici planiran u Dvoranama mudrosti i znanja te u Galeriji svjetlosti, na Znanstvenom i studijskom dijelu sada se otvorio prostor za opremu knjižnim regalima koji mogu smjestiti građu i ispuniti plan o reorganizaciji. Treba naglasiti i da se u prethodnim razdobljima tzv. stručna literatura držala u dislociranom spremištu u Zrinskoj ulici i na Odjelu na odrasle. Planskom pripremom, zatvaranjem spremišta, detaljnom revizijom i otpisom, došlo se do 20.000 primjeraka građe i revitalizacije fonda u skladu sa suvremenim potrebama i korisnika i djelatnika. Od 8. do 10. srpnja 2020. godine 10 djelatnika Knjižnice podijeljenih u četiri tima uselilo je građu na odjel prema sljedećem planu: kompletan fond ide u knjižne regale koji su prethodno stručno i logično označeni. U posebne vitrine zaštićene staklom smještene su Zavičajna zbirka Possegana, Referentna zbirka i Knjižnica Julija Kempfa. Manji dio građe koji ima lokaciju ZSO-spremište smješten je u spremište, kao i Cirakijeva knjižnica i Zbirka Rara. Zbirka stručnih časopisa ponuđena je na Odjelu, dok se njezina arhiva nalazi u spremištu. Dnevna periodika smješta se u Čitaonicu koja je planirana u prostoru Galerije svjetlosti.

Pored logično, točno i dostupno organiziranog fonda na odjelu, kroz projekt opremanja vodilo se računa i o usluzi studijskog rada tako da na Znanstvenom i studijskom odjelu u novoj Knjižnici raspolažemo sljedećom ponudom: 35 radnih mjesta za tihi rad korisnika, a od toga 5 radnih mjesta za rad opremljenih računalom s pristupom Internetu za korisnike.

S obzirom na već ranije evidentirane potrebe zajednice, a posebno potrebe studenata Veleučilišta u Požegi, jasno je da se kroz ovaj projekt dobila dodatna usluga koja može povećati kvalitetu života njezinih najvitalnijih dionika.

Osim toga, izrazito je važna i reorganizacija smještaja fonda, kojom se dobila ponuda stručne literature na jedinstvenom mjestu i konačna pretpostavka za samostalno snalaženje korisnika u fondu.

3.1.5. Stručna obrada u novoj Knjižnici

Poslovi stručne obrade u „staroj“ su se Knjižnici radili u malom prostoru u okviru Odjela za odrasle, koji su djelatnici zvali „sobica“. Od tehničke, preko sadržajne obrade do katalogizacije, na ovim je poslovima stalno ili povremeno radilo petoro djelatnika, a posao nabave građe radio se u prostoru bivšeg Glazbenog odjela gdje je bila smještena tadašnja voditeljica nabave. Nepraktični uvjeti dovodili su do rada sa smanjenom učinkovitošću u nerijetkim situacijama.

Planskim projektiranjem i opremanjem, stručna obrada seli se u namjenski organiziran prostor vezan uz Odjel uprave, a služba novim ustrojem dobiva ime Služba nabave, obrade i zaštite knjižnične građe. Kroz novu raspodjelu zaduženja, u novoj Knjižnici u toj Službi rade dvije djelatnice u punom radnom vremenu, a voditeljica Odjela književnosti zaduženje poslova nabave odrađuje povremeno u okviru rada Službe.

3.1.6. Organizacija uprave i pratećih službi

Pod pojmom prostorno-organizacijski podrazumijeva se Ured ravnatelja, Služba općih poslova odnosno Tajništvo i pravna služba sa Službom financijskog poslovanja, Županijska matična služba te Tehnička služba (domar) kao i Služba nabave, obrade i zaštite knjižnične građe. U novoj su Knjižnici sve ove službe uspostavljene u organizacijski povezanom prostoru što omogućuje kvalitetniji protok informacija, povećanu dnevnu suradnju i posljedično višu radnu učinkovitost.

3.1.7. Odjel za mlade i multimediju – novi odjel, nove mogućnosti

Glazbeni odjel u „staroj“ Knjižnici bio je smješten u zapadnom krilu prvog kata stare zgrade, a u njemu se čuvao fond od nešto više od 7.000 jedinica uglavnom AV građe. Odjel nije imao mogućnost održavanja programa zbog prostornog ograničenja, tako da su programi usmjereni ka popularizaciji AV građe ili programi za rad s mladima nerijetko bili zapostavljeni. Rezultati istraživanja potreba mladih koja su se provodila prilikom planiranja budućih usluga za mlade u novoj Knjižnici pokazala su da mladi žele ugodan, udoban i stilski neformalno namješten prostor za boravak te suvremenu informatičku opremu kako bi poželjeli boraviti i raditi u knjižnici. Uz opremanje Znanstvenog i studentskog odjela za tihi rad, trebalo je osmisliti i opremiti prostor koji je namijenjen mladima.

Novouređeno potkrovlje nad starom zgradom pokazalo se kao idealan novi odjel za mlade na kojemu se smjestila revidirana i RFID označena AV građa (glazba i filmovi), četiri *gaming* računala, dvije Play Station igraće jedinice, odvojen prostor za slobodan boravak opremljen stilski neformalnim namještajem i poseban dodatni zatvoreni prostor za sastanke, radionice ili tihi rad.

U potkrovlju zgrade nalazi se i Dvorana mudrosti s 50 sjedećih ili 25 radnih mjesta, što konačno Odjelu za mlade i multimediju daje mogućnosti za održavanje vođenih aktivnosti, predavanja, slobodnih aktivnosti, igranja, druženja, itd.

Odjel za mlade i multimediju ustrojbeno je novi odjel u novoj Knjižnici koji okuplja AV građu i knjižnu građu namijenjenu mladima, a s obzirom na novu opremu i prostorne mogućnosti, potiče novi programski zamah usmjeren na mlade.

3.2. Revitalizacija fonda

Tijekom 2019. i 2020. proveden je sveobuhvatan postupak revizije i pripreme fonda za novu Knjižnicu s novim odjelima i distribucijom fonda te uporabom RFID sustava. Nakon opsežnog procesa revizije i ponovne obrade građe te RFID označavanja fond je revitaliziran i smještajno reorganiziran s ciljem postizanja kvalitetnije knjižnične usluge za korisnike.

3.3. Modernizacija knjižnične usluge

Budući da je fond RFID označen, nova Knjižnica može ponuditi iskustvo službenja samoposlužnim uređajima, što uz *online* usluge koje proizlaze iz knjižničnog programa ZaKi dovodi do brže usluge koja se oslanja na digitalne tehnologije.

3.4. Osnaživanje kolektiva

Dodatno zapošljavanje djelatnika u kolovozu 2020. godine, dodatne edukacije i potpuna reorganizacija poslovanja vođena povećanjem učinkovitosti doveli su do osnaživanja kolektiva, što je bio nužan preduvjet za pripremu i održavanje koncepta nove Knjižnice.

3.5. Edukacija korisnika za samostalno služenje fondom

Vrlo je važan element koncepta nove Knjižnice edukacija korisnika za samostalno služenje fondom. Možda najizazovniji zahtjev u konceptu nove Knjižnice značio je pretvorbu korisnika iz osobe koja dolazi do pulta i „naručuje“ konkretne naslove od knjižničara u osobu koja pretražuje katalog, samostalno pretražuje

fond i pronalazi željeni naslov, a knjižničara treba samo kad se radi o složenom informacijskom upitu. Radi toga su informatori na odjelima od otvorenja nove Knjižnice provodili individualnu edukaciju korisnika pokazujući im *online* katalog i kako se pretražuje poučavajući ih što znači signatura i kako se čita te ih upoznawali sa rasporedom slaganja građe u Knjižnici, odnosno sa sustavom UDK oznaka.

Time se željelo postići što veću samostalnost korisnika i povećati njihovu informacijsku pismenost. Da je sustavna edukacija korisnika o snalaženju u fondu imala učinka, dokazano je provedbom uzorkovanja koje su osmislile djelatnice Odjela književnosti, a proveli su ga svi odjeli u razdoblju do 17. do 28. svibnja 2021. Analiza uzorkovanja pokazala je da je 43 % korisnika Knjižnice potpuno, a 21 % djelomično samostalno. Do sličnih rezultata došlo se i u ponovljenom uzorkovanju provedenom od 13. do 24. rujna 2021. kada se došlo do podatka da je 44 % korisnika potpuno, a 24 % djelomično samostalno.

3.6. Knjižnica kao treći životni prostor

Ideja knjižnice kao trećeg životnog prostora odavno je zaživjela u europskim gradovima. Mjesto gdje se druži i boravi, susreće, uči, zabavlja i okuplja je ideja nove knjižnice, knjižnice 21. stoljeća. Pored udobnog namještaja i bogatog kulturnog programa, da bi dovele i zadržale korisnike, knjižnice koje su građene u zadnjim desetljećima svakako u svom prostoru predviđaju i kafić koji nudi tople i hladne napitke te eventualno jednostavnije obroke. S obzirom na očekivanja korisnika Knjižnice te saznanja o suvremenim potrebama, od samog se početka u projektu planirao i prostor za kafić.

U okviru prostora Galerije svjetlosti zbog toga je kroz projekt opremanja predviđen kafić s 39 sjedećih mjesta u kojemu će u ponudi biti dnevni i drugi tisak. Prostor Galerije svjetlosti tako postaje multifunkcionalan, jer se u njemu postavljaju i otvaraju izložbe, dnevno se boravi uz čitanje novina i druženje te se po potrebi u njemu održavaju javni događaji (predstavljanja, koncerti, predavanja, tribine i razni drugi nastupi).

Osim toga, fenomen boravka u Knjižnici radi druženja, učenja i čitanja dio je koncepta nove Knjižnice i ostvaruje se svakodnevno na svim knjižničnim odjelima i u javnim prostorima.

3.7. Korisnik kao sustanar, suradnik i partner

Riječ je o novoj ulozi korisnika u novoj Knjižnici. Osim što boravi u prostorima Knjižnice, korisnika se potiče na aktivno sudjelovanje u kreiranju knjižničnih pro-

grama svojim prijedlozima. Isto tako, korisnika se potiče i da predlaže naslove za nabavu. Nova knjižnica dovela je i do povećanja broja programskih suradnika i volontera. U svakom slučaju, na korisnika se gleda kao na suradnika i partnera.

3.8. Povećanje kvalitete i broja knjižničnih programa

Knjižnični programi, događaji i aktivnosti vrlo su važan dio strategije nove Knjižnice, a cilj u novoj Knjižnici bio je povećati kvalitetu i broj programa. Povećanje kvalitete ostvaruje se povećanjem broja stručnih djelatnika Knjižnice koje je ostvareno zapošljavanjem u kolovozu 2020. godine, reorganizacijom zaduženja djelatnika prema kojoj su neki stručni djelatnici oslobođeni drugih poslova kako bi se kvalitetnije bavili programima (Dječji odjel) te povećanjem broja stručnih vanjskih suradnika i volontera (Tatjana Kostanjević, Andrea Šimić Klarić, Vera Čuže-Abramović, Hrvoje Humski, Mirjana Bajić i drugi).

Zahvaljujući bogatim programima, Knjižnica igra važnu ulogu u kulturnom životu grada i okolice provodeći programe iz različitih područja (programi poticanja čitanja, književni, filmski, glazbeni, izložbeni program, zabava, programi iz područja znanosti i umjetnosti i brojne edukacije) za korisnike svih uzrasta, od najranije do treće životne dobi. O povećanju broja programa govori usporedba 2018. i 2021. godine. Za usporedbu je odabrana 2018. godina jer je te godine Knjižnica održavala sve programe, za razliku od 2019. i 2020. godine kad se programi nisu održavali zbog građevinskih radova na zgradi. U 2021. godini u obzir je uzeto razdoblje od otvorenja Knjižnice, 15. ožujka, do kraja godine, odnosno do 31. prosinca. Podaci pokazuju sljedeće:

	1. 1. – 31. 12. 2018.	15. 3. – 31. 12. 2021.
Ukupan broj događaja	155	521
Ukupan broj događaja za djecu i mlade	81	358
Ukupan broj događaja za odrasle	25	163
Broj edukacijskih radionica	7	253

U 2021. godini, nakon otvorenja nove Knjižnice s novim konceptom rada, a u odnosu na referentnu 2018. godinu, ukupan broj događaja povećao se za 236 %, ukupan broj događaja za djecu i mlade za 341 %, a ukupan broj edukacijskih radionica koje su provedene u Knjižnici za sve dobne skupine korisnika za 36 puta.

3.9. Nove djelatnosti u Knjižnici

Grad Požega pati od manjka galerijskih prostora za sve tipove izlaganja, što kulturnoj ponudi grada umanjuje kvalitetu. I ranije se u Knjižnici pokušalo udovoljiti potrebama zajednice za postavljanjem izložbi, što amaterskih, što profesionalnih, no adekvatnih uvjeta za to nije bilo. U prilog ovome nabolje svjedoči činjenica da se izložba Gradske knjižnice iz projekta Knjiga svaki dan nekoliko godina postavljala kao „živa izložba“, odnosno mladi volonteri su je nosili kroz prostor u okviru održavanja programa Noći knjige. Potreba za dodatnim galerijskim prostorima osjetila se i u Knjižnici i na razini cijele zajednice.

Planiranjem i opremanjem Galerije svjetlosti i Galerije *Tunel* Knjižnica je dobila mogućnost pokretanja galerijske djelatnosti sa svrhom povećanja kvalitete kulturne ponude čitave zajednice. Kroz planirane programe i uz ove prostorne pretpostavke, u Knjižnici se odvija bogata galerijska djelatnost koju provode djelatnici Knjižnice kroz svoje izložbe te suradnici i gosti. Uz to, prostor se planira ponuditi i gostujućim izložbama s ciljem povećanja kvalitete kulturne ponude grada. U razdoblju od otvorenja, 15. ožujka, do 31. prosinca 2021., u Knjižnici su postavljene i otvorene 23 izložbe.

U planu je i ostvarivanje ugostiteljske djelatnosti u knjižničnom *café*-baru čim to epidemiološka situacija bude dopustila.

3.10. Branding i nova web-stranica Knjižnice

Identitet Knjižnice čine njezini projekti, programi i vizualno-komunikacijske kampanje koje se plasiraju u javnost. Gradska knjižnica Požega već se prepoznaje na nacionalnoj razini po svojem motu „Čitam.“, projektu i vizualu projekta Knjiga svaki dan te novom logotipu.

Uz otvorenje nove Knjižnice, pripremljene su i korisnicima ponuđene razglednice koje je oslikala požeška slikarica Snježana Mekić Delić i koje imaju za cilj turističku promidžbu Knjižnice i grada Požege.

U osmišljavanju novog koncepta rada Knjižnice neizostavan dio novog identiteta bila je *web*-stranica Knjižnice kao polazišna točka svih informacija na internetu koje se odnose na rad Knjižnice.

Osmišljavanje koncepta nove *web*-stranice započelo je u rujnu 2020. godine i nastavilo se do otvorenja nove Knjižnice, što je uključivalo i samu izradu *web*-stranice. Izrada *web*-stranice obuhvaćala je osmišljavanje novog, jedinstvenog stila *web*-stranice koji će biti svojstven Knjižnici, pripremu svih novih sadržaja, obradu teksta i fotografija te tehničku izvedbu same stranice.

Naslovnica nove *web*-stranice obuhvaćala je najveći dio posla kad je riječ

o pripremi novog identiteta same stranice. Osmišljena je tako da se pomoću nekoliko sekcija može doći do onih najvažnijih i najpotrebnijih informacija za korisnike, odnosno posjetitelje. Osmišljen je također i novi izbornik koji predstavlja izravnu, neformalnu komunikaciju prema posjetitelju koja prožima sve sadržaje na *web*-stranici. Izbornik obuhvaća pet glavnih kategorija koje raščlanjuju podstranice na kojima se dolazi do točnih informacija.

Priprema svih sadržaja i izrada ukupno 30 stranica završila je 19. veljače, a u razdoblju od 22. veljače do 8. ožujka provodila su se testiranja svih obrazaca, detaljni pregledi svih sadržaja te izmjene i dopune pojedinih stranica u svrhu što bolje komunikacije i interakcije s posjetiteljima *web*-stranice. *Web*-stranica do otvorenja nove Knjižnice doživjela je više od 1 700 revizija, a samo je naslovnica imala više od 500 revizija. Službeno je *web*-stranica objavljena 8. ožujka te svi navedeni djelatnici rade na njezinu održavanju i svakodnevnom dodavanju novih sadržaja i izmjeni već postojećih sadržaja.

Osim *web*-stranice, Knjižnica je aktivna i na društvenim mrežama, Facebooku, Instagramu i TikToku na kojima redovito obavještava sve zainteresirane o svojim aktivnostima i novostima.

Zaključak

Godina 2021. za Gradsku je knjižnicu Požega povijesna. Uz otvorenje obnovljene i dograđene zgrade 15. ožujka 2021. i otvorenje Mjeseca hrvatske knjige 15. listopada 2021. u Požegi te primanje nagrade Hrvatskog knjižničarskog društva za „Knjižnicu godine“ 11. studenog 2021., djelatnici Gradske knjižnice Požega godinu će pamtiti i po izvanrednim rezultatima poslovanja koji su ostvareni provedbom koncepta nove Knjižnice, na kojem se stručno radilo u prethodnom razdoblju.

Dan 15. ožujka 2021. najvažniji je datum u novijoj povijesti Gradske knjižnice u Požegi. Nakon punih 12 godina građevinskih radova tijekom projekta dogradnje i adaptacije zgrade, koji su financirali Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske i Grad Požega, te nakon opsežnih priprema stručnog knjižničnog osoblja za koncept nove Knjižnice otvorena je nova zgrada i nova Knjižnica u Požegi.

Nažalost, uslijed epidemije, mjere zaštite od širenja koronavirusa spriječile su organizaciju čina svečanog otvorenja, no konceptualno Knjižnica se otvarala od 15. ožujka svaki dan prezentirajući se novim programima. Uz to, od početka rada nove Knjižnice djelatnici i volonteri ulažu puno snage u informi-

ranje posjetitelja i korisnika o građi, prostoru, programima i novim knjižničnim uslugama. Premda nije bilo čina otvorenja, nego se Knjižnica otvarala u prvim mjesecima svojeg poslovanja prema svakom korisniku individualno, vrlo je važno za istaknuti da je Knjižnicu od 15. ožujka do 31. prosinca u stručnim vođenim obilascima posjetilo 2.346 osoba, a metoda uzorkovanja pokazuje da je u cijelom izvještajnom razdoblju u Knjižnici bilo 60.099 fizičkih posjeta. Usporedbe radi, u cijeloj 2018. godini zabilježeno je 29.396 posjeta.

Epidemija ipak nije spriječila provedbu svih elemenata koncepta nove Knjižnice, uključujući i onaj koji se odnosi na programe.

Analizirajući elemente koncepta nove Knjižnice – reorganizaciju odjela i zaduženja djelatnika, revitalizaciju fonda, modernizaciju knjižnične usluge, osnaživanje kolektiva, edukaciju korisnika, Knjižnicu kao treći životni prostor, korisnika kao sustanara, suradnika i partnera, povećanje kvalitete i broja knjižničnih programa, nove djelatnosti te *branding* – dolazimo do zaključka da je temeljita priprema stručnih djelatnika Knjižnice dovela do transformacije Knjižnice u moderan kulturni i informacijski centar grada. Svjedoče o tome, između ostalog, podaci o broju posjetitelja, programa i korisnika u 2021. godini. Cilj je bio povećati kvalitetu i broj programa koje pripremamo i vodimo za naše korisnike. Na kvaliteti smo radili dodatno se educirajući prethodno osnaženi novim djelatnicima, utjecali smo na kvalitetu i novim planom programa, koji je usmjeren prema sveobuhvatnoj ponudi u sadržajnom smislu i prema kriteriju dobi korisnika, te angažirajući dodatne stručne suradnike koji su nam, dijelom i volonterski, vodili programe iz svojeg područja stručnosti. Kad govorimo o broju ostvarenih programa u 2021. godini, rezultat je impresivan. U odnosu na referentnu 2018. godinu, ukupan broj događaja povećao se za 236 %, ukupan broj događaja za djecu i mlade za 341 %, a ukupan broj edukacijskih radionica koje su provedene u Knjižnici za sve dobne skupine povećao se za 36 puta.

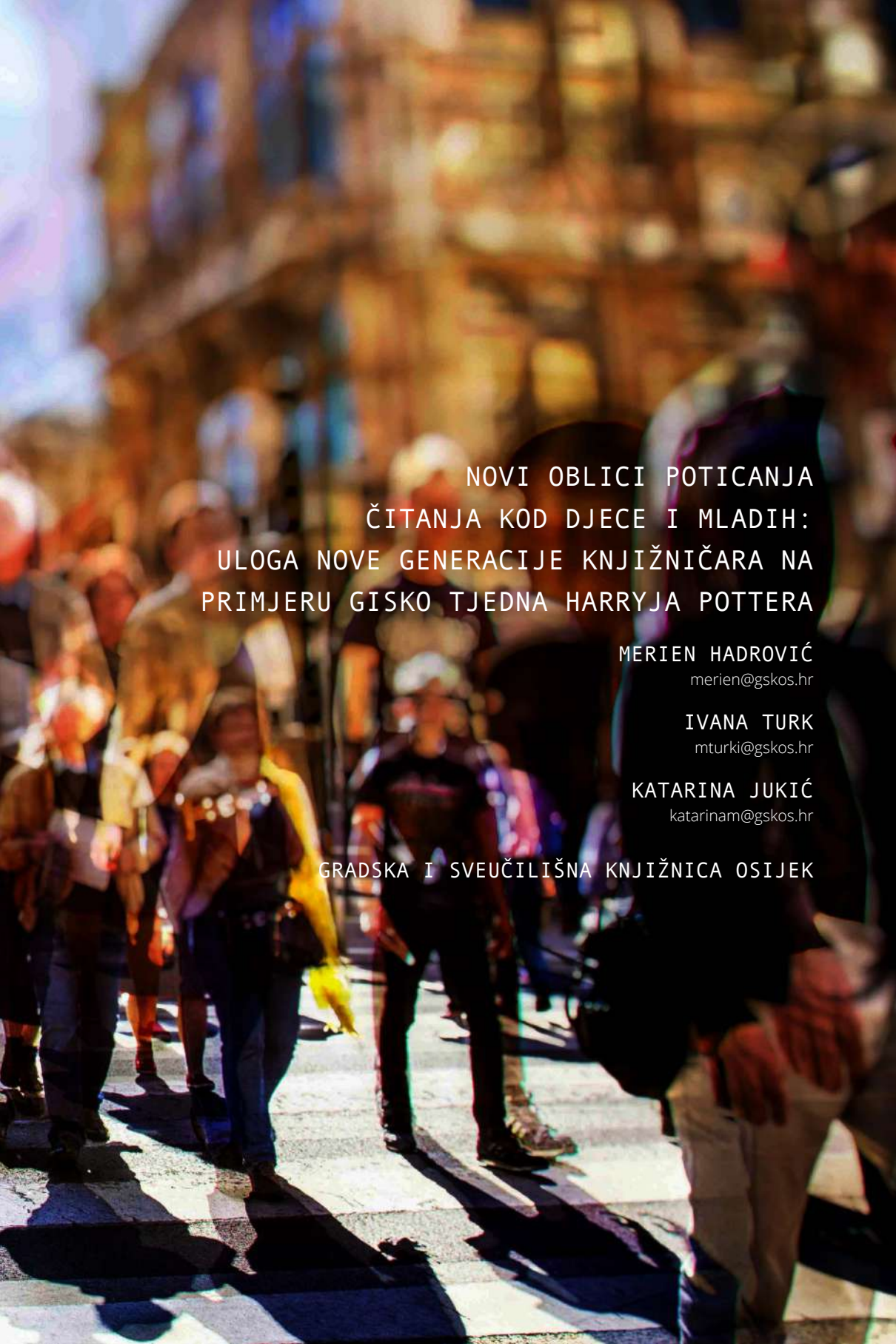
Nova knjižnica bilježi i povećanje broja korisnika. U 2021. godini ukupno je 3.606 aktivnih korisnika, odnosno osoba koje su se upisale u Knjižnicu i nešto posudile. Od toga se prvi put upisalo 1.656 osoba. Broj je korisnika kojima je vrijedilo članstvo u 2021. godini u Knjižnici 3.842. Za usporedbu, u 2019. godini u istom razdoblju Knjižnica je imala 2.538 aktivnih korisnika. Kad se aktivni korisnici uzmu u obzir, radi se o povećanju od 42 %.

Koncept rada nove Knjižnice s detaljno opisanim svim elementima predstavili smo i stručnoj knjižničarskoj zajednici na stručnom skupu koji smo organizirali 9. studenog 2021.

Moglo bi se reći da smo uspješnu godinu zaključili na Dan hrvatskih knjižnica, 11. studenog 2021. kad smo primili nagradu za „Knjižnicu godine“, koju dodjeljuje Hrvatsko knjižničarsko društvo za inovativnost, kreativnost i unapređenje kvalitete rada.

Nakon dvije godine intenzivnog stručnog pripremanja koncepta nove Knjižnice te analize njegove primjene od otvorenja Knjižnice, nagrada za „Knjižnicu godine“ došla nam je kao potvrda struke za dobro osmišljenu transformaciju Knjižnice te kao poticaj za daljnji rad i neprestani razvoj.

U povijesnoj godini otvorili smo, dakle, novu zgradu i novu Knjižnicu.

NOVI OBLICI POTICANJA
ČITANJA KOD DJECE I MLADIH:
ULOGA NOVE GENERACIJE KNJIŽNIČARA NA
PRIMJERU GISKO TJEDNA HARRYJA POTTERA

MERIEN HADROVIĆ
merien@gskos.hr

IVANA TURK
mturki@gskos.hr

KATARINA JUKIĆ
katarinam@gskos.hr

GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA OSIJEK

Sažetak

Gradska i sveučilišna knjižnica već šest godina zaredom organizira „GISKO tjedan Harryja Pottera“. Tijekom manifestacije održavaju se različite radionice, organizirane izložbe knjiga, kolekcionarskih predmeta i plakata, igraonice društvenih igara na temu Harryja Pottera te brojne druge aktivnosti.

Rad donosi pregled održanih radionica, metoda oblikovanja, provođenja aktivnosti te pregled kompetencija knjižničara uključenih u organizaciju Tjedna. Radionice su razvijane s namjerom poticanja čitanja, povezivanja djece oko pisane riječi, socijalizacije i igre. Specifične stručne kompetencije, kao i cjeloživotno obrazovanje knjižničara izvan uskih okvira struke, rezultirale su preoblikovanjem nekih već postojećih knjižničnih programa, ali i osmišljavanjem potpuno novih aktivnosti i radionica.

Ovim projektom već šest godina promoviramo pisanu riječ, posebno onu namijenjenu djeci i mladima. Svake godine dolaze novi korisnici, a prijave za radionice, od kojih su neke podržavale i do 40 sudionika, popunjene su već u prva dva dana od otvaranja prijava. Iskustvo nam pokazuje da popularnost malog čarobnjaka Harryja s prolazom vremena ne opada. S obzirom na brojne pozitivne komentare, kako sudionika na radionicama tako i ostalih korisnika koji su prošetali izložbom, namjera je projekt nastaviti.

Ključne riječi

novе generacije knjižničara, kompetencije, poticanje čitanja, Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek

Abstract

City and University Library Osijek has been organizing "GISKO Harry Potter week" for six years in a row. This event includes various workshops, organized exhibitions of books, collectibles and posters, Harry Potter-themed board games, and many other activities.

This paper provides an overview of the workshops held, design methods, implementation of activities, and an overview of the competencies of librarians involved in the organization of the Week. We developed the workshops to encourage reading, connect children around the written word, socialize, and play. Specific professional competencies, as well as lifelong education of librarians outside the narrow framework of the profession, have resulted in redesigning some of the existing library programs, as well as designing completely new activities and workshops. With this project, we have been promoting the written word for six years, especially the one intended for children and young people. New patrons come every year, and applications for workshops (some of which enable up to 40 participants!) get booked in the first two days of application opening. Our experience shows us that the popularity of little wizard Harry does not decline over time. Given the numerous positive comments from both the participants in the workshops and other patrons who have seen the exhibition, we intend to continue the project.

Keywords

new generation of librarians, competencies, reading encouragement, City and University library Osijek

Uvod

Već duže vrijeme govori se da se brojna stručna i znanstvena područja razvijaju u skladu s razvojem brojnih tehnologija i njihovih pogodnosti. Znači li to da smo dugotrajno na tehnološkom i znanstvenom vrhuncu ili platou, ili pak ima mogućnosti za još značajnijim i većim postignućima? Kao knjižničari i/ili informatolozi dužnost nam je pratiti napredak znanosti i tehnologije¹, trajno ga implementirati u svakodnevno poslovanje, ali i samostalno otkrivati nove mogućnosti kako bi svojim krajnjim korisnicima uvijek na brz i učinkovit način osigurali potrebne informacije, predstavili i promovirali pisanu riječ na zanimljive načine te organizirali aktivnosti koje na sadržajan i atraktivan način popunjavaju slobodno vrijeme djece i mladih.

Narodne i školske knjižnice te dječje knjižnice ili odjeli moraju se usmjeravati ka pronalasku ravnoteže između čitanja, osiguravanja građe na različitim medijima i organizacije aktivnosti. Pomno odabrani i kvalitetni sadržaji imaju pozitivan utjecaj na cjelokupan dječji razvoj te pružaju djetetu osjećaj samostalnosti i sigurnosti u društvenim odnosima i stjecanju novih vještina i znanja² te bi roditelji, odgajatelji, učitelji, ali isto tako i knjižnice³, trebali usmjeravati dijete prema kvalitetnom provođenju slobodnog vremena. Knjižnice su neizostavan čimbenik pri promicanju čitanja, njegovanju rane pismenosti, osmišljavanju i davanju preporuka za odabir kvalitetnog štiva te načina na koje se može čitati djetetu te svojim programima i uslugama ohrabruju i potiču na čitanje od najranije dobi.⁴ No, kako bi kod djece stvorili, razvili i njegovali čitateljske navike, potrebno je i osvijestiti i djelovati na njihove roditelje i odgajatelje jer najmlađima je potrebno da ih odrasli pozitivno usmjeravaju. Nužno je da knjižnice pozitivno utječu na njihovu svijest o važnosti čitanja, knjiga i knjižnica u razvoju malog djeteta⁵, jer je prema SWOT analizi Nacionalne strategije poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine utvrđena nedovoljna osviještenost roditelja/skrbnika o važnosti i potrebi poticajnog govorno-čitalačkog okruženja u ranoj dobi. Kao i

1 J. Bell, Steven; Shank, John. *The blended librarian, College and Research Libraries* 65/2004., br. 7, 373. URL: <https://crln.acrl.org/index.php/crlnews/article/view/7297/7297> (12. 2. 2022.)

2 Rosić, Vladimir. *Slobodno vrijeme - slobodne aktivnosti : [priručnik za uspješno organiziranje i vođenje]* (Rijeka: Naklada Žagar, 2005). Str. 15.

3 IFLA-ine smjernice za knjižnične usluge za djecu od rođenja do 18 godina. URL: https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ifla-guidelines-for-library-services-to-children_aged-0-18-hr.pdf (12. 12. 2021.)

4 Čunović, Kristina; Stropnik, Alka *Kampanje, projekti i programi za promicanje čitanja naglas djeci od najranije dobi, Libri et liberi : časopis za istraživanje dječje književnosti i kulture* 5/2016., br. 1, 119. URL: [https://doi.org/10.21066/carcl.libri.2016-05\(01\).0006](https://doi.org/10.21066/carcl.libri.2016-05(01).0006) (29. 12. 2021.)

5 Čunović, Kristina; Stropnik, Alka. *Nacionalna kampanja "Čitaj mi!" – primjer partnerstva i usklađenosti udruga, Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 58/2015., br. 1/2, 106. URL: <https://hrcaj.srce.hr/143620> (3. 12. 2021.).

ostale knjižnice, Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek intenzivno radi na promociji pisane riječi, poticanju čitateljskih navika, kreativnog popunjavanja slobodnog vremena, ali i samog boravka u prostorima Knjižnice. Osim toga, intenzivno se radi na cjeloživotnom obrazovanju knjižničara, što formalnog što neformalnog, pronalaze se kreativni, inovativni pojedinci sa ponekad netipičnim hobijima i vještinama koje se također implementira u svakodnevni rad.

Kompetencije novih generacija knjižničara

Nerijetko su u knjižnicama poslovi svakog pojedinog djelatnika raznoliki te svi zaposlenici imaju i po nekoliko zadataka u opisu svog radnog mjesta. Kompetencije knjižničara, kao i bilo koje druge struke, usko se povezuju sa završetkom formalnog obrazovanja, obrazovanjem odraslih, strukovnim obrazovanjem i osposobljavanjem, kao i visokim obrazovanjem.⁶ Društveni kontekst u kojem knjižnice djeluju dinamičan je i podložan stalnim promjenama, kako ekonomskim, tako i društvenim⁷ te je logično da je potreba za kvalitetno obrazovanim stručnjacima u takvom novom okruženju sa novim tehnologijama imala velik utjecaj i na obrazovne programe.⁸ U posljednje se vrijeme, prvenstveno zbog ustroja studija diljem Republike Hrvatske, nerijetko isprepliće termin knjižničara i informacijskih stručnjaka odnosno informatologa. Iako se uvelike razlikuju, 21. stoljeće, njegova tehnologija i profesionalni zahtjevi, nameću im neraskidivu vezu.

Prema strateškom dokumentu Kompetencije informacijskih stručnjaka 21. stoljeća⁹ razlikujemo stručne, osobne i temeljne kompetencije. Stručne kompetencije odnose se na znanje o građi, pristupu, tehnologiji i upravljanju te na uporabe tih znanja. Osobne kompetencije predstavljaju skup stavova, vještina i vrijednosti koje omogućuju knjižničarima/informacijskim stručnjacima da učinkovito rade i doprinose vlastitoj organizaciji, korisnicima i struci dok temeljne kompetencije povezuju one stručne i osobne.¹⁰ Kako bi se te kompetencije vrednovala i kvalitetno iskoristile na radnom mjestu, brinu se samostalno knjižnice konstantno radeći na razvoju strategije i planiranju poslovanja. Imajući

6 Barbarić, Ana. *Knjižničarske kompetencije*, U: *Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost*, ur. Aleksandra Horvat, Dijana Machala (Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009). Str. 57. URL: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/1958/1/cuk.pdf#page=57> (3. 12. 2021.).

7 Pejić, Ilija. *Narodne knjižnice: potpora formalnom i neformalnom obrazovanju – visoko obrazovanje, Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru* 3/2009., 98. URL: <https://hrcak.srce.hr/63219> (29. 12. 2021.)

8 Erl Šafar, Marija; Lubina, Tihana. *Formalno obrazovanje knjižničara*, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 61/2018, br. 1, 226. URL: <https://doi.org/10.30754/vbh.61.1.647> (29. 12. 2021.)

9 Barbarić, Ana. *Kompetencije informacijskih stručnjaka 21. stoljeća*, U: *Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost*, ur. Aleksandra Horvat, Dijana Machala (Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009.), 171. URL: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/1958/1/cuk.pdf#page=57> (28. 12. 2021.).

10 Isto, str. 172

na umu tri kategorije spomenutih kompetencija¹¹, njihov stupanj uvelike utječe na kvalitetu procesa u knjižničnom informacijskom sustavu i njegovu odnosu s okruženjem.¹²

U novije vrijeme knjižničare se definira kao informacijske stručnjake, iako je pojam informacijski stručnjak znatno širi jer, uz knjižničare, obuhvaća i upravljače znanjem (*knowledge managers*), voditelje informacijskih odjela (*chief information office*), osobe koje razvijaju službe i usluge na webu (*web developers*), informacijske posrednike i savjetnike.¹³

Temeljne kompetencije potrebne za svakodnevno uspješno, profesionalno i ugodno radno okruženje podrazumijevaju organizacijske vještine, pretraživanje informacija, obradu građe (katalogizaciju, klasifikaciju, predmetnu obradu), osnovna tehnička znanja i vještine (ICT), komunikativnost, rad s korisnicima, sposobnost rada u timu, strane jezike, samostalnost u radu i odlučivanju, digitalizaciju građe i kreiranje metapodataka¹⁴. Osim toga, dodali bismo još nekoliko tzv. potkategorija:

- umjetnički afiniteti (slikanje, crtanje, izrada rekvizita)
- naprednija tehnička znanja – rad s AV opremom (oblikovanje i izrada audio i videozapisa, oblikovanje grafičkih materijala, korištenje popularnih i naprednih mrežnih alata, oblikovanje *web*-stranica)
- kreativnost i otvoren pristup radu s korisnicima (izvođenje radionica, osmišljavanje inovativnih metoda rada)

„Nove metode“ poticanja čitanja

Već neko vrijeme naglašava se da je interes za čitanjem u opadanju, posebice kod djece i mladih.¹⁵ Brojna istraživanja kontinuirano se provode s ciljem utvrđivanja problema i, naravno, pronalaskom metoda i aktivnosti koje bi zadržale ili preusmjerile djecu natrag k čitanju. Autorica Peti-Stantić¹⁶ u svom djelu naglašava-

11 Isto.

12 Aparac-Jelušić, Tatjana. *Kompetencije knjižničara i informatologa: izazovi u vremenu društvenih i kulturnih promjena*, Organizacija znanja 24/2019., br.1/2, 10. URL: https://www.cobiss.si/OZ/PDF/OZ_2019_1_2_final/1924001_Aparac_Jelusic.pdf (17. 12. 2021.)

13 Barbarić. Nav. djelo. str. 171.

14 Petr Balog, Kornelija; Martinović, Ivana., *Na tragu ishoda učenja : kompetencije diplomiranih knjižničara Odsjeka za informacijske znanosti u Osijeku*, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 52/2009., br. 1/4, 10. URL: <https://hrcak.srce.hr/83011> (12. 12. 2021.).

15 Rončević Zubković, Barbara. *Samoregulacija čitanja*, u: *Čitanje za školu i život: IV. simpozij učitelja i nastavnika, hrvatskoga jezika, zbornik radova*, ur. Miroslav Mićanović (Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2013). Str. 39

16 Peti-Stantić, Anita. *Čitanjem do (spo)razumijevanja : od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti* (Zagreb: Ljevak, 2019). Str. 24.

va važnost, kako jezika, tako i čitanja u lingvističkom, kognitivnom razvoju djeteta te radu na razvoju funkcionalne pismenosti u smjeru oblikovanja obrazovanog, misaonog i razvijenog društva.

Iako je tehnologija primamljiva, a „ekranizirani“ sadržaji za djecu dostupni iz ugodnosti doma, knjižnice u suradnji sa školama, roditeljima i odgajateljima dužne su djeci omogućiti pristup pisanoj riječi i na sve načine razvijati ne samo sklonost, već i želju za čitanjem.

Narodne su knjižnice pokazale osjetljivost i osviještenost na različite kulturne potrebe građana u hrvatskom kulturno-popularnom društvu i o narodnoj knjižnici kao mjestu gdje se te potrebe realiziraju¹⁷, a djetinjstvo je doba najbržeg razvoja i najintenzivnijeg učenja, vrijeme kada se razvijaju temeljne spoznaje i usvajaju koncepti i kada se stvaraju temelji za cjeloživotne navike. Iz tog je razloga od ključne važnosti posebnu pažnju posvećivati izvorima koji se nude i preporučuju djeci i za djecu te programima i uslugama koji se za njih osmišljavaju.¹⁸

U brojnim svjetskim, europskim i hrvatskim narodnim knjižnicama svakodnevno nailazimo na nepregledne i neiscrpne primjere dobre prakse, gdje knjižničari broje veliku posjećenost aktivnostima neraskidivo vezanih uz pisanu riječ, a koje su kreirane uz pomoć brojnih internetskih alata i dostupnih tehnologija. Vidljivo je da knjižnicama ne nedostaje ideja i aktivnosti za promicanje pismenosti, ali ono što nedostaje, posebice u Hrvatskoj, je nedostatak koordinacije istih te problem financiranja zamišljenih programa i aktivnosti.¹⁹

Korištenjem internetski dostupnih alata oblikuju se mrežni sadržaji poput kvizova, interaktivnih tradicionalnih igara i „potraga za blagom“, zatim interaktivnih digitaliziranih sadržaja, pitalica, slagalica i brojnih drugih. U svakodnevnom radu knjižnice posežu za VR tehnologijom, 3D printerima i olovkama i ostalim tehnološkim dostignućima.

Od svih internetskih alata te dostupnih tehnologija u našim aktivnostima najviše su interesa pridobile neke ipak malo starije metode, od kojih je glavna jednostavna, opuštena, maštovita dječja igra. U brojnim knjižnicama organiziraju se dramske skupine, likovne i kreativne radionice, pričaonice, te aktivnosti koje uključuju tradicionalne igre. Sadržajno, većina je radionica literarno popločena i usmjerava djecu na čitanje i istraživanje knjižnice.

17 Putnik, Marina. *Društvena uloga narodnih knjižnica u suvremenim društvima: informiranost knjižničara o interkulturalizmu i interkulturalnosti*, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 63/2020., br. 1/2, 362. URL: <https://hrcak.srce.hr/252921> (13. 1. 2022.)

18 Martinović, Ivana; Stričević, Ivanka. *Kompetencije dječjih knjižničara : koliko poznaju literaturu za svoje korisnike*, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56/2013. br. 3, 69. URL: <https://hrcak.srce.hr/118012> (3. 12. 2021.)

19 Bokan, Antonela; Cupar, Drahomira. *Promocija i promicanje čitanja u narodnim knjižnicama Republike Hrvatske*, *Libellarium : časopis za istraživanja u području informacijskih i srodnih znanosti* 10/2017., br. 1, 51-76, 60. URL: <https://doi.org/10.15291/libellarium.v1i1>. (12. 12. 2021.)

Trajne aktivnosti Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek za poticanje čitanja

S ciljem promicanja pismenosti, njegovanja kulture čitanja i pružanja osnova za razvoj obrazovanog i načitanog društva Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek provodi brojne aktivnosti koordinirane na nacionalnoj, regionalnoj ili lokalnoj razini, a velik broj su izvorno osmišljene.

Na nacionalnoj razini GISKO nudi bogat program tijekom Mjeseca hrvatske knjige, sudjeluje u obilježavanju Noći knjige, projekta Čitajmo im od najranije dobi i kreiranju popisa za najbolje dječje slikovnice kao dio Komisije za knjižnične usluge za djecu i mladež pri HKD-u.

Djelatnici GISKO voditelji su čak tri čitateljska kluba, od kojih je prvi nekonvencionalan i na drukčiji način „obrađuje“ pročitano. “Prstići pričaju” svojevrsan je čitateljski klub za najmlađe, dok je za one nešto malo starije osmišljen Čitateljski klub za djecu i mlade “U Zemlji Čudesa” u kojemu se povezuju književne teme i motivi s drugim oblicima umjetnosti – filmskom, glazbenom i kazališnom te popularnom kulturom. Čitateljski klub za odrasle “Matilda” nastao je za vrijeme pandemije kao jedan od odgovora na pokušaj smanjenja osjećaja izolacije, a s ciljem osnaživanja zajednice svojih korisnika.

Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek već jedanaest godina zaredom organizira Festival jezika kojim obilježava Međunarodni dan materinskog jezika. Raznolik program obuhvaća radionice za djecu na različitim jezicima i “Čitateljski izazov na materinskom jeziku” – lijepo čitanje naglas (na mađarskom, njemačkom, albanskom, makedonskom, češkom, slovačkom, ruskom, rusinskom ...). Ovaj događaj okuplja brojne sudionike iz manjinskih zajednica, a namjera je ovim događanjima pridonijeti kulturnoj razmjeni i čuvanju tradicionalnih vrijednosti, širenju multikulturalnosti i materinski jezik predstaviti pričom, pjesmom, plesom, običajima i tradicionalnim nacionalnim jelima koje zajednice grada Osijeka njeguju.

Još jedna od aktivnosti organizirana radi poticanja čitanja i razvijanja ljubavi prema knjizi zavičajne su pričaonice – ciklus susreta književnika s djecom i mladima. Upoznavanjem zavičajnih spisatelja, kroz predstavljanje njihovog životnog rada, nastoji se djecu i mlade senzibilizirati za očuvanje kulturne baštine grada i zavičaja. Tijekom 2021. godine održano je nekoliko pričaonica od kojih su dvije održane u sklopu sastanka Čitateljskog kluba za djecu i mlade. Sudionici kluba oduševljeno su prihvatili priliku da svoje misli i dojmove književnih djela rasprave sa samim autorima, a autori su bili ugodno iznenađeni što su se susreli s tako angažiranom i kritičkom publikom.

Čuvari priča – međunarodni festival slikovnice nastao je iz zajedničke su-

radnje Knjižnice, Udruga za rad s mladima Breza, Studija za promicanje kulture i kreativnoga izražavanja – GEKKO i Dječje osječke kreativne kućice Dokkice. Prvi festival održan je početkom srpnja 2015. godine. Program Festivala slikovnice, namijenjen djeci i odraslima, pokriva izložbe ilustracija renomiranih hrvatskih umjetnika, predstavljanje slikovnica, susrete s ilustratorima i piscima, radionice s umjetnicima, predstave, performanse i brojne druge zanimljive sadržaje koji se odvijaju na osječkim ulicama, trgovima i parkovima, a središnja događanja u prostorima Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek.

GISKO Tjedan Harryja Pottera

Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek 2016. je godine po prvi put postala Hogwarts – škola vještičarenja i čarobnjaštva. Tjedan Harryja Pottera kao ideja potekla je iz Gradske knjižnice Zadar i tamošnjih studenata Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru, koju je Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, uz dopuštenje idejnih začetnika, preuzela, modificirala te prilagodila mogućnostima, željama i potrebama svojih korisnika.

Osječki se Tjedan sastojao od više likovnih i kreativnih radionica, a započeo je svečanim otvorenjem, projekcijom isječka iz filma “Harry Potter i kamen mudraca” te razvrstavanjem u domove Hogwartsa. Tijekom Tjedna održane su kreativne radionice izrade čarobnih štapića te crtanja čudovišta prema opisu iz knjige “Čudesne zvijeri i gdje ih naći”. Brojne aktivnosti poput Potrage za horkruksima i Harry Potter pantomime potakle su velik interes posjetitelja, a za čarobna predavanja – Sat magije i Sat čarobnih napitaka s bezjačkim sastojcima – tražilo se mjesto više. Odaziv i reakcije korisnika na samu zamisao i organizaciju ovakvoga projekta bile su odlične i neočekivano brojne, a zadovoljstvo provedenim aktivnostima i radionicama korisnici su isticali i nekoliko mjeseci poslije. S obzirom na ovako pozitivne reakcije i izniman broj posjetitelja, u planu je bilo organizirati ovakve događaje i dalje.

Već sljedeće godine, organiziran je 2. GISKO tjedan Harryja Pottera s još više radionica i dekoracija u odnosu na prošlu godinu. Neke radionice ponovljene su zbog iznimnog interesa posjetitelja poput izrade čarobnih štapića i razvrstavanja u domove, dok su ostale bile u potpunosti nove. Većina radionica okupljala je i do 40 sudionika, a mjesta su popunjena u prva dva dana od početka prijave.

Svake se godine broj različitih radionica povećavao kako bi svatko mogao pronaći nešto za sebe, no praksa je pokazala da su prijavljeni željeli sudjelovati na svim radionicama Tjedna neovisno jesu li prošlih godina već na njoj sudjelovali. Iz tog je razloga koncept mnogih radionica poput Potrage za horkruksima

i Tromagijskog turnira ostao isti, ali se sadržaj mijenjao. Stoga su zagonetke, pitalice i zadaci bili drugačiji tako da i oni koji su prošlih godina sudjelovali mogu iznova uživati u radionici.

Tijekom godina održano je nekoliko radionica u obliku predavanja, poput Sata runa na kojemu su sudionici učili o starim runama i magičnim stvorenjima iz svijeta Harryja Pottera; Sata proricanja gdje se uz čaj, druženje i zafrkanciju pokušalo proreći budućnost listićima čaja; Sata magičnih napitaka, Sata magičnih stvorenja te Bezjačkih studija. Aktivnost koja je nekoliko puta ponovljena zbog velikog interesa, a kroz godine je ostala nepromijenjena, jest Duelantski klub. Tijekom radionice učilo se o čarolijama i njihovom pravilnom izvođenju i sudionici su "bacali" čarolije jedni na druge u obliku aluminijskih loptica što se pokazalo vrlo zabavnim. Kako bi se potaknulo druženje i suradnju održane su i radionice Društvenih igara na kojima su sudionici igrali Pictionary, Cluedo, Bitku za Hogwarts, pantomimu, slagali *puzzle* i brojne druge igre.

Većinu radionica organizirali su i vodili knjižničari, no neke su bile rezultat odlične suradnje s primjerice Osječkim šahovskim savezom, Udrugom Breza, Udrugom Terrible Creations, Domaćom radinosti Jasminka Marjanović-Baglama, Obrtom Bloomer i drugima.

Sudionici nekih radionica, poput Kviza za djecu i Harry Potter Pub kviza, nagrađeni su za svoje znanje različitim kolekcionarskim predmetima, knjigama i drugim predmetima iz svijeta Harryja Pottera dobivenih u suradnji s brojnim sponzorima.

Pandemiji usprkos, 2020. godine petu je godinu zaredom u Osijeku održana manifestacija "GISKO Tjedan Harryja Pottera". S obzirom na brojne upite korisnika o održavanju Tjedna odlučeno je Tjedan održati u prilagođenim uvjetima – sve radionice imale su ograničen broj sudionika prilagođene su kako bi se održavao potreban razmak. Kako bi svi zainteresirani imali priliku sudjelovati svakoga je dana održana jedna radionica, ali u dva termina. Kviz se po prvi put održao u mrežnom okruženju, putem aplikacije MyQuiz. Pitanja su postavljena na aplikaciju kako bi se osigurao razmak među sudionicima, ali kako bi se ipak zadržalo rješavanje u realnom vremenu. Iako ograničen određenim mjerama koje su izravno utjecale na osmišljavanje i odabir igara, GISKO tjedan Harryja Pottera održan je i tijekom pandemije virusa COVID-19.

Godine 2021. održan je već šesti GISKO tjedan Harryja Pottera. Održano je ukupno 15 radionica, od kojih su se neke ponavljale kako bi svi zainteresirani imali priliku sudjelovati u skladu s propisanim epidemiološkim mjerama. U sklopu manifestacije otvorena je i izložba Svjetska Mapa za hranje koja je privukla brojne posjetitelje, kako u izložbeni prostor Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek, tako i virtualno, na mrežne stranice Knjižnice. Izložba se sastojala od fotogra-

fija mnogobrojnih izdanja knjiga iz serijala o Harryju Potteru prikupljenih putem različitih društvenih mreža. Motivi su fotografija naslovnice knjiga na različitim jezicima, fotografirane u gradovima u blizini knjižnica ili drugih znamenitosti. Izložbu plakata bilo je moguće pogledati u izložbenoj auli Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek do 20. rujna, dok su interaktivna karta, virtualna izložba i galerija svih pristiglih fotografija trajno dostupne putem mrežnih stranica.

Organizacija GISKO tjedna Harryja Pottera

Kao i kod svakog aspekta poslovanja jedne knjižnice, tako je i za ovaj projekt bilo potrebno koordinirati zadatke i sudionike u organizaciji. Suvišno je reći da je od velike važnosti bilo vrlo dobro poznavanje materije, kako bi se povezale sve komponente organizacije, radionica, dekoracija i sadržajnog dijela.

Neizostavan dio su pedagoške kompetencije za osmišljavanje sadržaja radionica. Bilo da je riječ o ekipnom kvizu, Escape Roomu ili Tromagijskom turniru, bilo je potrebno osmisliti dugotrajne radionice koje će sudionike animirati na 45 minuta do sat vremena, koje će biti namijenjene timskom radu te koje će angažirati više timova istovremeno.

Potrebno je bilo pomno razmotriti sve elemente oko pripreme i izvedbe radionica uzimajući pri tome u obzir financije, prostor i broj trenutno dostupnih djelatnika.

Komunikacijske vještine na primjeru organizacije projekta ovih razmjera obuhvaćale su dogovore i razmjenu informacija s kolegama, roditeljima, samim sudionicima, ali i suradnicima, sponzorima i brojnim medijima. Logistika i komunikacija posebice je potrebna za radionice i aktivnosti vanjskih suradnika koji su prisutni svake godine. S obzirom na to da Knjižnica nema mogućnost nagradnog fonda, svake je godine kroz dugotrajnu komunikaciju koordiniran određen broj ustanova, obrta i pojedinaca koji su se većinom odazvali na suradnju što je iznimno upotpunilo manifestacije. Pojedini su artefakti, knjige i predmeti bili na posudbi za vrijeme trajanje izložbi te je bilo nužno koordinirati i dopremu i njihov siguran povratak. Glavna prepreka uvijek je bila ograničen broj sudionika jer su obično prijave bile zaključene prvog ili drugog dana.

Pri osmišljavanju radionica često je potrebna mašta i kreativnost kako bi se privuklo posjetitelje, no kreativnost je također potrebna i pri izradi promotivnih materijala, a posljednjih godina i u promidžbi događanja. Kako GISKO tjedan Harryja Pottera ne bi bio osmišljen kao niz radionica, nego manifestacija prepoznatljiva već pri ulasku u knjižnicu, svake su godine za potrebe manifestacije osmišljene i izrađene brojne dekoracije koje su ukrašavale prostore Knjižnice. Za ovo je, uz maštu, kreativnost i puno truda, bio potreban i umjetnički talent.

Većina dekoracija koje su izložene u GISKO-u već su viđene u trgovinama, knjižnicama i manifestacijama, ali su prilagođene budžetu, opremi i prostoru Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek.

Digitalne kompetencije knjižničara, iako nisu najvažnije, zaista su doprinjele rastu i razvoju ove manifestacije. Počevši od pripreme grafičkih materijala i vizuala koje su svake godine izrađivali knjižničari pa sve do dekoracija, uputa, infografika i materijala za radionice, ove su kompetencije ponekad (bile) najizazovnije. Programi u kojima su kreirani grafički materijali brojni su, a najčešće su korišteni programi dostupni u Knjižnici - Adobe Photoshop i Illustrator te Corel. Uglavnom samouke knjižničarke povremeno su pohađale i *online* tečajeve digitalne obrade i ilustracije. Uz spomenute, korišteni su i drugi digitalni alati – QR kodovi, platforma MyQuiz, vrijeme između radionica kratili smo Mentimeter kvizovima, a za dodatke na *web*-stranici koristili smo mogućnosti dostupne putem Wordpress dodatka.

Iako je za konkretnu manifestaciju potreba za njim bila minimalna, marketing je odigrao veliku ulogu od samog početka. Samu manifestaciju u javnosti nije bilo potrebno puno promovirati, no prvih je godina bilo važno pozicionirati je u programskom planu knjižnice i uvrstiti u percepciju šire javnosti. S obzirom na to da je tema manifestacije svezremenska, prve je godine interes (i doseg Facebooka) bio enorman, u usporedbi s drugim događajima. No, ono što je tada bilo ključno jest usmena predaja – odnosno prepričavanje od osobe do osobe o vlastitom dojmu protekle manifestacije. U ovom se slučaju „usmeno“ prvenstveno odnosi na objave i fotogalerije na društvenim mrežama, ali i istinskom usmenom predajom kojom sudionici prenose pozitivne dojmove roditeljima, prijateljima i poznanicima, koji pak te informacije o manifestaciji prenose dalje. Dovoljan je podatak da su na GISKO tjednu Harryja Pottera do sada sudjelovala djeca iz Tenje, Antunovca, Našica, Đakova i Zagreba. Polaznici i suradnici dijelili su fotogalerije na društvenim mrežama, što je predstavljalo svojevrsan dokaz kvalitete novim suradnicima i sponzorima. Oni su se, kako je već spomenuto, vrlo rado odazivali i darivali svoje proizvode u nagradni fond. Svake je godine obavijest o manifestaciji poslana medijima, koji su događaj popratili (posebice lokalne TV i radio kuće), a promotivna se kampanja vodila i na društvenim mrežama.

Važno je napomenuti kako je od tri stalne organizatorice, koje na projektu sudjeluju od početka, skup kompetencija kod svake različit. Niti jedna ne posjeduje sve navedene kompetencije, ali upravo je timski rad i prepoznavanje vlastitih dobrih i loših strana bio izniman spoj i temeljni faktor pozitivne suradnje i organizacije. Prepoznajući vlastite nedostatke, prepušteno je ostatku tima da “povede” u tom aspektu, dok bi u vlastitim prednostima preuzeli glavnu riječ.

Ovakav je način rada i prepoznavanje kvalitetnog timskog duha još jedna od socijalnih kompetencija, koja predstavlja temelj zajedničkog provođenja knjižničnih programa i koja svakoj knjižnici treba biti imperativ u poslovanju.

Zaključno

Ovim projektom Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek nastoji promovirati pisanu riječ, posebice onu namijenjenu djeci i mladima, upotpuniti slobodno vrijeme (jer je odabran termin ljetnih praznika) i animirati najmlađe korisnike na dolazak, i još važnije, ostanak u knjižnici i razvoj knjižnice kao trećeg mjesta u kojem su svi jednaki i svi dobrodošli. Ideje za projekt preuzete su, kako iz samih književnih predložaka, tako i filmova, popularne kulture, pa čak i djela obožavatelja – primjerice amaterskih filmova obožavatelja serijala, igara i umjetnina koje izrađuju. GISKO tjedan Harryja Pottera, osim što je izazovan, uspješan je projekt jer je sve stvoreno isključivo namjenski, gotovo svaki ukras i izložak na projektu je ručni rad, a sve su aktivnosti osmišljene isključivo za ovu namjenu. Neke su od njih vješto složene zagonetke i pitanja na koje polaznici daju odgovore, i inovativne igre koje su poveznica između igara s kojima se sve rjeđe djeca susreću i svijeta malog čarobnjaka ili radionica koje potiču i poboljšavaju vještine polaznika.

Iskustvo pokazuje da popularnost malog čarobnjaka Harryja s prolaskom vremena ne opada. Svake godine dolaze novi korisnici, a prijave za radionice, od kojih neke podržavaju i do 40 sudionika, popunjene su već u prva dva dana. Knjižničarke uključene u projekt i same su veliki ljubitelji serijala te zaista s užitkom smišljaju nove igre, zagonetke i pitanja, kako bi čaroban svijet Harryja Pottera još više približili sudionicima. S obzirom na brojne pozitivne komentare, kako sudionika na radionicama tako i ostalih korisnika koji su prošetali izložbom, namjera je projekt nastaviti i sljedećih godina. Cilj je Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku nastaviti s ovakvim tematskim tjednima, s naglaskom na knjižnicu kao kulturno središte lokalne zajednice, mjesto kreativnosti i druženja, književnih susreta i zabave.

Bibliografija

- Aparac-Jelušić, Tatjana. *Kompetencije knjižničara i informatologa: izazovi u vremenu društvenih i kulturnih promjena. Organizacija znanja* 24/2019., br.1/2, 1–12. URL: https://www.cobiss.si/OZ/PDF/OZ_2019_1_2_final/1924001_Aparac_Jelusic.pdf (17. 12. 2021.)
- Barbarić, Ana. *Knjižničarske kompetencije*. U: *Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost*, ur. Aleksandra Horvat, Dijana Machala. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009.
- URL: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/1958/1/cuk.pdf#page=57> (3. 12. 2021.)
- Barbarić, Ana. *Kompetencije informacijskih stručnjaka 21. stoljeća*. U: *Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost*, ur. Aleksandra Horvat, Dijana Machala. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009.
- URL: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/1958/1/cuk.pdf#page=57> (28. 12. 2021.)
- Bell, Steven J.; Shank, John. *The blended librarian. College and Research Libraries* 65/2004., br. 7, 372–375. URL: <https://crln.acrl.org/index.php/crlnews/article/view/7297/7297> (12. 2. 2022.)
- Bokan, Antonela; Cupar, Drahomira. *Promocija i promicanje čitanja u narodnim knjižnicama Republike Hrvatske. Libellarium : časopis za istraživanja u području informacijskih i srodnih znanosti* 10/2017., br. 1, 51–76. URL: <https://doi.org/10.15291/libellarium.v1i1.290> (12. 12. 2021.)
- Čunović, Kristina; Stropnik, Alka. *Kampanje, projekti i programi za promicanje čitanja naglas djeci od najranije dobi. Libri et liberi : časopis za istraživanje dječje književnosti i kulture* 5/2016., br. 1, 117–133. URL: [https://doi.org/10.21066/carclibri.2016-05\(01\).0006](https://doi.org/10.21066/carclibri.2016-05(01).0006) (29. 12. 2021.)
- Čunović, Kristina; Stropnik, Alka. „Nacionalna kampanja “Čitaj mi!” – primjer partnerstva i usklađenosti udruga. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 58/2015., br. 1/2, 103-120. URL: <https://hrcak.srce.hr/143620> (3. 12. 2021.)
- Erl Šafar, Marija; Lubina, Tihana. *Formalno obrazovanje knjižničara. Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 61/2018, br. 1, 219–239. URL: <https://doi.org/10.30754/vbh.61.1.647> (29. 12. 2021.)
- *IFLA-ine smjernice za knjižnične usluge za djecu od rođenja do 18 godina*. URL: https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ifla-guidelines-for-library-services-to-children_aged-0-18-hr.pdf (12. 12. 2021.)
- Martinović, Ivana; Stričević, Ivanka. *Kompetencije dječjih knjižničara : koliko poznaju literaturu za svoje korisnike. Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56/2013., br. 3, 67–90. URL: <https://hrcak.srce.hr/118012> (3. 12. 2021.)
- *Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine*. URL: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje//Nacionalna%20strategija%20poticanja%20C4%8Ditanja%20od%202017.%20do%202022.%20godine.pdf> (15. 2. 2022.)
- Pejić, Ilija. *Narodne knjižnice: potpora formalnom i neformalnom obrazovanju – visoko obrazovanje. Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru* 3/2009., 97–112. URL: <https://hrcak.srce.hr/63219> (29. 12. 2021.)

- Peti-Stantić, Anita. *Čitanjem do (spo)razumijevanja: od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti*. Zagreb: Ljevak, 2019.
- Petr Balog, Kornelija; Martinović, Ivana. *Na tragu ishoda učenja : kompetencije diplomiranih knjižničara Odsjeka za informacijske znanosti u Osijeku*. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 52/2009., br. 1/4, 1–17. URL: <https://hrcak.srce.hr/83011> (12. 12. 2021.)
- Putnik, Marina. *Društvena uloga narodnih knjižnica u suvremenim društvima: informiranost knjižničara o interkulturalizmu i interkulturalnosti*. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 63/2020., br. 1/2, 337–364. URL: <https://hrcak.srce.hr/252921> (13. 1. 2022.)
- Rončević Zubković, Barbara. *Samoregulacija čitanja*. U: *Čitanje za školu i život: IV. simpozij učitelja i nastavnika, hrvatskoga jezika, zbornik radova*, ur. Miroslav Mićanović. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2013.
- Rosić, Vladimir. *Slobodno vrijeme - slobodne aktivnosti: [priručnik za uspješno organiziranje i vođenje]*. Rijeka: Naklada Žagar, 2005.
- Stropnik, Alka. *Knjižnica za nove generacije : virtualni sadržaji i usluge za mlade*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013.

Interdisciplinarni stručni skup
Kompetencije mladih magistara knjižničarstva za rad u narodnim knjižnicama
Gradska knjižnica Marka Marulića Split, 22. studenoga 2021.
Zbornik radova

Stručna izdanja GKMM
Knjiga 11

Organizator
Gradska knjižnica Marka Marulića Split

Financijska potpora
Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske
Grad Split

Oblik rada
Pozvana i prijavljena izlaganja

Nakladnik
Gradska knjižnica Marka Marulića Split

Za nakladnika
Grozdana Ribičić

Programsko-organizacijski odbor
Nikolina Grgić
Lucija Pivčević
Maruška Nardelli
Katarina Sovulj
Tomislav Staničić
Maja Stazić

Grafička priprema i oblikovanje
Mladen Đikić

Urednica
Maruška Nardelli

Lektura
Renata Vojvodić
Darija Žaja

ISBN 978-953-8324-54-3

Sadržaj je objavljen pod Creative Commons licencom
Imenovanje-Dijeli pod istim uvjetima 4.0 međunarodna (CC BY-SA 4.0)
Gradska knjižnica Marka Marulića Split, rujan 2023

www.gkmm.hr

